

Çankaya Üniversitesi

gündem

Sayı:22
Temmuz 2005
ISSN 1304-9836

www.cankaya.edu.tr

**DOSYA:
ERMENİ SOYKIRIM
İDDİALARI VE
ARŞİV BELGELERİ**

İçindekiler

Ermeni Soykırım İddiaları ve Arşiv Belgeleri Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu	3
Türk-Ermeni İlişkiler Yard. Doç. Dr. Muhittin Gül	13
Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanışı Prof. Dr. İlber Ortaylı	17
ABD-Türkiye İlişkileri	23
Türk-Amerikan İlişkilerine Genel Bakış: Güven Bunalımı ve Stratejik Önceliklerde Farklılaşma Yrd. Doç. Dr. Ertan Efeğil	34
Müzakere Sürecinde Türkiye-AB İlişkileri	37
e-Dönüşüm ve Türkiye Doç. Dr. Abdüllatif Şener	43
Türkiye'de Anayasal Hareketler "Bir Arayışın Hikâyesi" Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu	49
1996'dan 2004'e Sanayi Ürünleri İhracat Adedi Prof. Dr. Emin Çarıkçı	52
Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Yurdahan Güler	55
Fen Bilimleri Enstitüsü	57
Ders Tanıtım: Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği "Applied Electronics" Dersi	60
Mezunlar: Kürşat Tosun ve Hale Ünsal	61
Öğrenci Topluluğu: Toplumsal Dayanışma Topluluğu	63
Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi	65
Ropörtaj: Genç Hukukçularımız ELSA'da İkinci Oldu	66
Kültür-Sanat	68
Haberler	71
Spor	78

Cankaya Üniversitesi
gündem

Çankaya Üniversitesi adına Sahibi:
Rektör Prof. Dr. Ziya Aktaş

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Nahit Töre
Prof. Dr. Ziya B. Güvenc
Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul Koç
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tören Yücel
Yrd. Doç. Dr. Nüzhet Akın
Yakup Sarıcan
Nurin Terzi
Gülşen Çulhaoğlu
Murat Kaan

Editör
Yakup Sarıcan
ysarican@cankaya.edu.tr

Fotoğraflar
Deha Çaman, Şerafettin Karaköy

Tasarım ve Baskı
Tasarım Plus İletişim Hizmetleri

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü
Öğretmenler Cad. No: 14
100. Yıl 06530 Ankara
Tel: 0312 284 45 00
Faks: 0312 285 96 31
www.cankaya.edu.tr

Çankaya Üniversitesi
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
tarafından hazırlanmıştır.

Dergide yayımlanan yazılar kaynak
gösterilerek kullanılabilir.
İmzalı yazılardaki görüşler
yazarlarına aittir.

Üç ayda bir yayımlanır.

Prof. Dr. Ziya AKTAŞ
Çankaya Üniversitesi Rektörü

İyi Tatiller Dileklerimle...

Aranızdan bazıları bu satırları okurken belki de bir tatil beldesinde denizin-kumun veya yayla serinliğinin tadını çıkarıyor olacaklar. Bizler de sabırla tatil sırasının bize de gelmesini bekliyoruz.

Dilerim hepiniz tatilde yılın yorgunluğunu atar, sağlıklı ve dinç bir şekilde yeni bir çalışma yılına başlarsınız.

Bu sayıdaki gündemimizde de önemli ve dolu dolu konular bulacaksınız.

Asılsız Ermeni iddiaları konusu yine yurt içi ve yurt dışı gündemimizde. Nerede ise bir yüzyıl öncesinde taraflara acı veren bazı olayların abartılarak ve ne yazık ki tek yönlü ve yanlış olarak ısıtılıp tekrar tekrar ve adım adım dünya gündemine taşınması bir Türk olarak hepimize acı veriyor. Evet, insanların yerlerinden, yurtlarından sürülmesi, zorluklarla ve acılarla karşı karşıya bırakılması acı. Ama, sadece Türk olduğu için ve çoluk-çocuk, yaşlı-geç, kadın-erkek demeden bölgedeki insanlarımızı hem de kendi öz topraklarında kırıma uğratmak, kesmek biçmek, camilere doldurup yakmak da insanlık dışı ve insana bugün de acı veriyor. Dahası, içimizden birilerinin güncel sivil toplum hevesi ve acıdır ama, çıkar beklentisi ile, bizim acılarımızı görmezden gelip, yok saymaları; sadece karşı tarafın acılarını dile getirmekteki ve paylaşmadaki bezirganlıkları acı, hem de çok acı geliyor bana. Bu konuda Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu ve Prof. Dr. İlber Ortaylı tarafından Üniversitemizde yapılan söyleşiler çok ilginç ve yararlı oldu.

Türkiye'nin ABD ve AB ile ilişkileri son ayların en güncel konuları idi. Bu iki konuda değerli arkadaşlarımızın düzenlediği paneller, deyim yerinde ise, ses getirdi.

Bir diğer konuğumuz, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcımız Doç. Dr. Abdüllatif Şener oldu. Avrupa Birliği'nin 2010 yılı için kendisine koyduğu 'Bilgi Toplumu' olma hedefini gerçekleştirmek için başlattığı eAvrupa ve eAvrupa+ Projelerine paralel olarak yurdumuzda da birkaç yıldır sürdürülen çalışmalar eDönüşüm adıyla anılıyor. Sayın Şener, söyleşi sırasında bu konudaki gelişmeleri özetledi.

Çankaya Üniversitesi Gündem Dergimizin bu sayısının bir diğer özelliği de Üniversitemize yeni başlayan öğrencilerimize, sevgili gençlerimize Hoş Geldiniz demesi.

Bu yıl aramıza yeni katılacak 795 gencimize üstün başarılar, sağlık ve esenlikler diliyorum.

Evet, sevgili okurlar, bir sonraki Gündem'de buluşmak üzere hoşça kalın.

Hepinize Sevgiler ve Saygılar.

Ziya Aktaş

Editörden...

Merhaba,

Temmuz sayımızla tekrar birlikteyiz. Bu sayımızda kapak konumuzu son dönemde ülke gündeminde geniş yer tutan Ermeni soykırım iddialarına ayırdık. Bu bağlamda, Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu'nun "Ermeni Soykırım İddiaları ve Arşiv Belgeleri", üniversitemiz Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Muhittin Gül'ün "Türk-Ermeni İlişkileri" konulu makalelerine yer verdik; ayrıca, Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın "Osmanlı İmparatorluğu'nu Parçalanışı" konulu makalesi de kapak konumuzla ilgili önemli bilgileri içermekte.

Bu sayımızda ayrıca; Üniversitemizde 9 Mayıs 2005 tarihinde Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Tanel Demirel'in yönettiği ve Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Karaosmanoğlu, Ankara Üniversitesi SBF Öğretim Üyesi Doç. Dr. Çağrı Erhan, ABD Elçiliği Siyasi Müsteşarı John Kunstadter ile Türk-Amerikan Derneği Başkanı Larry White'in konuşmacı olarak katıldığı "ABD-Türkiye İlişkileri" panelinin çözümlenmesini, Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Ertan Efeğil'in "Türk-Amerikan İlişkilerine Genel Bakış: Güven Bunalımı ve Stratejik Önceliklerde Farklılaşma" konulu makalesini, Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nihat Töre'nin yönettiği ve Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan ve Eski Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı "Müzakere Sürecinde Türkiye-AB İlişkileri" panelinin çözümlenmesini, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Doç.

Dr. Abdüllatif Şener'in 6 Nisan 2005 tarihinde Üniversitemizde verdiği "e-Dönüşüm ve Türkiye" konferansının çözümlenmesini makale olarak, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu'nun "Türkiye'de Anayasal Hareketler: Bir Arayışın Hikayesi" makalesini, Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emin Çarıkçı'nın "1996'dan 2004'e Sanayi Ürünleri İhracat Adedi" konulu araştırma-incelemesini yayınladık.

Öğretim Üyesi olarak değerli hocamız Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yurdahan Güler'i, mezun olarak Matematik-Bilgisayar Bölümümüzden 2002 yılında mezun olan ve halen West Virginia Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışan Kürşad Tosun'u ve yine aynı bölümden aynı yıl mezun olup Gürışık AŞ'de Genel Koordinatör olarak çalışan Hale Ünsal'ı, Fen Bilimleri Enstitüsü'nü, Toplumsal Dayanışma Topluluğu'nu, yeni kurulan Kültür Hizmetleri Müdürlüğünü, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü "Applied Electronics" dersini ve Kütüphanemizi tanıttık; ayrıca ELSA Avrupa Genç Hukukçular Derneği tarafından düzenlenen "Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Kurgusal Duruşma Yarışması"nda 2. olan Hukuk Fakültesi öğrencilerimizle yaptığımız ropörtaja yer verdik.

Ekimde görüşmek üzere...

Yakup Sarıcan

ysarican@cankaya.edu.tr

Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu
Türk Tarih Kurumu Başkanı

ERMENİ SOYKIRIM İDDİALARI VE ARŞİV BELGELERİ

Konuyu tarihi açıdan ele aldığımızı özellikle belirtmek istiyorum. Tarih bilimi, muhakkak ki birtakım kaynaklara, belgelere dayanır. Nasıl matematikte, fizikte deneyler yapılıyor ve elde edilen sonuçlara göre hüküm veriyorsanız, tarih araştırmalarında da, metodolojisinde de muhakkak birtakım kaynaklara dayalı olarak değerlendirme yapmak zorunluluğunuz vardır. Yani, ulu orta, “düşüncelerimize şöyle uyuyor, mantığımızı böyle uyuyuyor” şeklinde söylemlerle tarih yazmanız mümkün değil. O bilimsel tarihten çıkar; bazen tarihi roman, bazen de hayal mahsulü birtakım fantazi türünde edebi eserler hümmüne girer.

I. Dünya Savaşı'nda büyük trajedi yaşanmıştır. Sadece Osmanlı topraklarında değil, dünyanın hemen her yerinde bu trajedi görülmüş ve milyonlarca sivil ölmüştür. Her tarafa yayılan salgın hastalıklar yüzünden, açlıktan insanlar ölmüştür; çünkü, Dünya Savaşı gibi büyük savaşlarda, doğrudan doğruya savaşanlar insandır, makineleri kullansalar bile. Hele hele savaşlarda seferberlik ilan ettiğiniz zaman, toplumsal hayatta, yapılması gereken birtakım normal işlevleri yapamadığınızı da görürsünüz. Mesela, topraktan ürünü kaldıramazsınız veya tüm sağlık personelini alır savaş bölgesine götürürsünüz. Hatta araçları alır, malzeme ve asker taşımak için savaş bölgelerine götürürsünüz. Dolayısıyla herşey normal düzenin dışına çıkar, altüst olur. Nitekim I. Dünya Savaşı'nda da böyle olaylar yaşanmış ve dünya çok büyük acılar çekmiştir.

1918'de biten I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1944'te yeniden büyük ve müthiş bir savaş olan II. Dünya Savaşı başlamıştır. Bu savaş ilkinden çok daha fazla tahripkar olmuş, çok daha fazla insanın ölümüne yol açmıştır; çünkü, teknoloji ile birlikte silahlar da daha çok gelişmiş ve daha çok insan öldürmeye yönelik hale gelmiştir.

Herşeyden önce savaşları tanımlamak istedim, çünkü bu çerçevede içerisinde herşeyi düşünmemiz gerekiyor. I. Dünya Savaşı'nda ne olmuştur? Aslında I. Dünya Savaşı'nda, bir tarafta Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu, İtalya (daha sonra tekrar İtilaf Devletleri tarafına

geçmiştir); diğer tarafta da Fransa, İngiltere, Rusya gibi devletler var. Amerika daha sonra girmiştir I. Dünya Savaşı'na. Dolayısıyla dünya ikiye ayrılmış ve birbiriyle savaşmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu savaşa nasıl girdiğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Genelkurmay Başkan Vekili olarak bulunan, padişahın da damadı olan Enver Paşa, Alman tarafı bir komutandır ve Almanya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun sıkı ilişkileri vardır. Bağdat demiryolu yapılmış; Almanya birtakım avantajlar almayı başarmıştır Osmanlı İmparatorluğu'ndan. Bu arada Osmanlı İmparatorluğu üzerinde, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın da planları bulunmaktadır.

Bütün bu çerçeve içerisinde, bir siyasi yapı meydana gelmektedir. Bu anlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nu, yukarıda belirtilenler ışığında düşünmemiz, anlatacağım konuyu doğru anlamamız açısından önem taşımaktadır.

Türkler gibi, Araplar gibi, Kürtler gibi Osmanlı vatandaşı olan Ermeniler nasıl yaşıyorlardı? Ne kadardılar? Ne yapıyorlardı? Biliyorsunuz Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük bir ıslahat furyası başlamıştı 1700'lerden itibaren. Genelde askeri ıslahat şeklindeydi; ama 19. yüzyıla geldiğimizde, bu ıslahatlar hem hukuk alanına, hem de diğer birtakım vergi konularına doğru genişledi. Mesela, 1839'dan sonra cizye dediğimiz vergiler alınmaya başladı. 1856'da Islahat Fermanı'nın ilanı ile birlikte, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bütün gayrimüslim ve Müslüman halkın aynı hukuk sistemine dahil olduğu; dini yönden herkesin eşit sayıldığı bir ortam meydana getirildi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda pek çok misyoner çalışmaları vardı. Bu misyoner çalışmaları 1826'lardan itibaren başlamıştı ve özellikle de Balkanlar'da etkiliydi. Başlangıçta Rus din adamlarının Balkanlardaki misyonerlik faaliyetleri, Ortodoks Kilisesi'ne mensup olan Balkan halkını da Rusya tarafına çekmeye yönelikti. Nitekim, bu çalışmalar sonrasında Yunanistan bağımsızlığına kavuştu, ardından Romanya, daha sonra Sırbistan, Bulgaristan bağımsızlığına kavuştu ve 1912 Balkan Savaşlarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu bütün Balkanları

aşağı yukarı kaybetti. Sadece Edirne ve Trakya'daki bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olduğu topraklar Osmanlı İmparatorluğu'nun bünyesinde kaldı.

Osmanlı İmparatorluğu için bir yıkım, aynı zamanda toplumsal olayların da en yoğun olarak yaşandığı dönemlerden biriydi; fakat, asıl 1912'de Balkan Savaşları sırasındaki 2. göç dalgasıyla Anadolu karmakarışık oldu.

Böyle bir siyasi, coğrafi görüntüde Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'na girdi. Belirttiğim misyoner çalışmaları bu bölgelerde etkili oldu. Daha sonra Anadolu'daki misyoner çalışmalarıyla özellikle Ermeniler, Gregoryen Ermeniler, Protestan ve Katolik mezhebine kaydırılmaya çalışıldı ve bunda da belli ölçüde başarılı olundu. 1914'lere geldiğimiz zaman Katoliklik ve Protestanlığa geçmiş Ermenilerin sayısı yaklaşık, ikisi birlikte 90 bin civarındaydı.

Ermeni konusunda önemli bir dönüm noktası, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı dediğimiz 93 Harbi olarak bilinen büyük savaştır. Aslında 93 Harbi, çok önemli birtakım meseleleri gündeme getirmiştir. Mesela, 93 Harbi'yle Balkanlar'dan, Romanya, Bulgaristan bölgesinden çok önemli bir nüfus Türkiye'ye doğru göç etti. Yine Kafkasya'dan çok önemli bir nüfus Anadolu'ya göç etti ki, bunların, iki tarafın toplam göçmenlerin sayısı 5.5 milyon civarındaydı. Bunlardan, Balkanlar'da 1.5 milyona yakın insan yollarda öldürüldü, hastalıktan, açlıktan bazıları da bazı eşkiya gruplarının saldırısında öldü. Kafkasya'dan gelenlerden yaklaşık 1 milyona yakın insan yine aynı şekilde öldü. 93 Harbi,

Balkan Savaşları'ndan önce, 1878 yılında ilk defa imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın 16. maddesinde Emenilerle ilgili bir ıslahat yapılması gündeme getirilmiştir. İngiltere ve Fransa'nın ve daha sonra Rusya'nın da katılımıyla bu antlaşma Berlin Antlaşması'na dönüştürüldü ve Berlin Antlaşması'nda da aynı maddeler (61. Madde) yer aldı.

Ermeniler tarafından 1878'de Van'da "Kara Haç" adı altında bir cemiyet kuruldu. Bu Amerika'daki "Clu Clux Clan"a benzer nitelikler taşıyan, bildirimlerinde onunla eşdeğer olan bir cemiyetti. Ardından, 1881 yılında Erzurum'da "Anavatan müdafileri" adıyla bir dernek kuruldu. 1887 yılında Cenevre'de Marksist Ermeniler tarafından "Hınçak Örgütü" kuruldu; 1890'da Hınçak Partisi adını aldı. 1890'da Tiflis'te Ermeni İhtilal Federasyonu "Taşnaksutyun" oluşturuldu. 1895'e kadar buna benzer olmak üzere yaklaşık 21 Ermeni örgüt ve partisi kurulmuştu.

Bunların bir kısmı legal, bir kısmı da illegal olarak görev yaptı ve çeşitli yerlerde isyanlar çıkardı, sabotajlar düzenledi. Örneğin, ilk isyan olan Sason İsyanı 1895 yılında çıktığında, bu, Avrupa tarafından büyük bir abartıyla Batıya yansıtıldı. Kurulan bir uluslararası komite, Ermenilerin suçsuz olmadığını belirtti raporunda. Bundan sonra Ermeniler, çok daha geniş bir alanda seslerini duyurmak ve konuyu uluslararası bir hale getirmek için faaliyetlere girişti. 1896'da Van'da isyan çıktı, ardından Bitlis, Harput, Zeyton ve Adana'da.. 1906 Adana isyanı çok daha büyüktü.

Bu arada 1877-78'de Kars ve Ardahan, Rusya idaresine girmişti, buna karşılık İngiltere Kıbrıs'ı güvenlik amacıyla olduğunu belirterek işgal etti. Bu iki yerin kaybedilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi yapı birdenbire değişti.

İngiltere, Süveyş Kanalı'nı emniyet altına aldığı için daha önce Trabzon, Doğu Beyazıt üzerinden giden ticaret yollarına artık eskisi kadar önem vermiyordu; çünkü, Süveyş Kanalı'nı kullanarak Uzak Doğu'daki sömürgelerine mamül maddelerini gönderebilme imkanı bulabiliyordu ve bu bölgeyi adeta Rusya'ya bıraktı. İngilizler için Boğazlar'ın önemi pek fazla kalmamıştı, İstanbul tarafını da Rusya'ya bırakabileceklerini bir yerde gösterdiler. Buna karşılık Fransızlar, Çukurova ve Suriye Bölgelerini kendi payları olarak düşündüler. İngilizler de Irak'ı, özellikle Basra Bölgesi'ni ve Musul dahil olmak üzere Filistin'e kadar inen Suriye'nin de bir bölümünü içine alan bir bölgeyi kendi nüfuz bölgesi olarak kabul etti. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu, belli bir ölçüde paylaşılmıştı.

Bu çerçevede, 8 Şubat 1914'te Rusya'yla, Rus Büyükelçisi Zinoviyev ile Osmanlı Sadrazamı Sait Ali Paşa arasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma ile "Vilayet-i Sitte" denilen ve Ermenilerin diğer bölgelere göre nüfuslarının daha çok olduğu Van, Bitlis, Erzurum, Sivas, Elazığ, Diyarbakır'da ıslahat yapılması öngörülmüştü. Buna Trabzon da eklendi ve "Vilayet-i Sitte" bölgesi iki bölüme ayrıldı.

Bu anlaşmaların temel maddelerinden birkaçı şöyleydi. Biri, bu iki ayrı bölgede, bu üç devletin göstereceği Osmanlı tebasından gayrimüslim adaylardan birinin, Osmanlı Devleti tarafından buraya vali tayin edilmesi şartını taşıyordu. İkincisi, bu bölgede resmi dil Türkçenin yanı sıra Ermenice de olacaktı. Buradaki polis teşkilatı ve jandarma teşkilatının içerisine, yarı yarıya olmak üzere Ermeniler alınacaktı. Yine, bu bölgeden askerlik çağı gelmiş kişiler başka bölgede askerlik yapamayacaklar; bu bölgede askerlik yapacaklardı. Arazi meseleleri ve benzeri sorunlar bu anlaşma çerçevesinde, bu valiler tarafından çözülecekti.

Bu anlaşma aslında belli bir ölçüde bize Balkanlar'da Doğu Rumeli vilayeti adı altındaki Bulgaristan'ı çağırıştırıyor. Bilindiği gibi 1877-78'de böyle bir anlaşmayla Doğu Rumeli eyaleti oluşturulmuştu ve belli bir özerklik verilen Bulgarlar daha sonra bağımsızlıklarına kavuşmuşlardı. Burada da aynı şeyin hedeflenmiş olduğu aşığı yukarı görülüyor tarihi açıdan baktığımızda.. 1914'te siyasi durum böyleyken, bildiğimiz gibi I. Dünya Savaşı ortaya çıktı. Bununla birlikte yukarıda sözü edilen anlaşma yürürlüğe konulamadı. Osmanlı Devleti de, Ekim

1914'te Alman savaş gemilerini satın aldığını belirtip, fiilen savaşa gimesinden sonra, bu anlaşma hiçbir zaman uygulanamadı.

Haritayı çizen İtilaf Devletleri Ermenistan'ı hedefledikleri gibi, Osmanlı Devleti'ni de paylaşmışlardı.

Böyle bir ortamda dünya savaşına giriyorsunuz ve dünya savaşına girdiğiniz de [Fransız arşiv belgelerinde Suriye-Filistin dosyasında yer alan 14 Kasım 1914 tarihli bu belgede, (M.Picot ve Defrance tarafından çok gizli tanımıyla gönderilen bir belge) 15 bin tüfek ve 2 milyon merminin Yunanistan tarafından Suriye Bölgesi'ne, Filistin ve Antakya Bölgesi'ne gönderilmesini gösteriyor] Fransa'nın da Suriye'ye müdahalesi durumunda 30-35 bin kişilik bir gönüllü kuvvetin yer alacağını gösteriyor.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak, Fransız arşiv belgelerinde yer alan 10 Eylül 1915 tarihli bir belge de Musa Dağı Ermenileriyle ilgili bir madde görüyoruz. Belgelere göre 5 bin Musa Dağı Ermenisi, tehcir kararı alınca ayaklanıp Musa Dağı'na çekildi. Bunların 3 ay kadar Osmanlı Devleti'ne karşı direnişi söz konusu oldu daha sonra da bunlar Fransız savaş gemileriyle alınıp Süveyş Bölgesi'ne nakledildi.

Yine, Fransız Milli Arşivinden İskenderiye'den Mıgırdırcyan imzasıyla Ermeni Milli Delegasyonu Başkanı Bogos Nubar Paşa'ya gönderilen Doğu Lejyonu'nun oluşturulmasıyla Büyük-Küçük Ermenistan'ın kurulmasına ilişkin çok gizli bir dosyanın ilk sayfası, ki bu 18 Ekim 1917'de gönderiliyor aslında. Bu dosya Ermenistan'ın kurulmasıyla ilgili bir plan olduğunu göstermesi açısından önemlidir. 3 Kasım 1914 tarihli Fransızlar tarafından elle çizilmiş haritalarda da belli bir bölge Ermenistan olarak adlandırılmış, Türklere ait olan bölgeleri diye belirtmişlerdir, Gürcüler ve İranlılar, Türk olarak haritada gösterilmiştir. Diğer hareket haritaları da yine elle çizilmiş bir şekilde Fransız arşivinde yer almaktadır.

Ermeni Delegasyonu Başkanı Bogos Nubar Paşa Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir mektupta Rus İmparatorluk Ordusu içerisinde 150 bin Ermeni kuvvetinin yer aldığını, 40 bin Ermeni'nin de Erivan da ihtiyatta beklediğini yazıyor. Bunları şunun için vurguluyorum: Bogos Nubar Paşa kimdir? Bogos Nubar Paşa Osmanlı Devleti'nde zamanında Dışişleri Ba-

kanlığı yapmış bir kişi; fakat Ermeniler'in sözcülüğünü yapan, kurulması muhtemel bir Ermenistan'da da cumhurbaşkanlığı yapacak bir kişi.

Ermenilerden kurulmuş intikam kuvvetleri, Rus ordusuna Anadolu'da öncülük yapmıştır. Bu kuvvetlerden biri 1915 Mayısı başında Van'ı Ruslar'a teslim etti. 1914-1918 yılları arasında Fransa için ölen Ermenilere bakacak olursak, (Paris'te Fransa için ölen Ermeniler diye bir anıt dikmişler, buradaki doğum yerlerine baktığımız zaman da) hepsi Türkiye doğumlu, Anadolu doğumlu Ermenilerdir. Hepsi Fransa için ölmüş; çünkü, Fransız ordusunda yer almıştır 1914 ile 1918 arasında. Şunun için belirttim bunları: Aslında bu bir savaştır ve savaşta herşey mübah olabilir. Mübah derken, herşeyi bekleyebilirsiniz savaşta. Her devletin, savaşığı devletlere kendi çıkarları için davranması doğaldır; ama kendi içinizde, kendi vatandaşınız olan insanlardan bir kısmı bunları yapmışsa, işin rengi değişir. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti'nin de bu türden hareketlere karşı tedbir almaması mümkün değildir.

Genelde Diaspora Ermenilerinin veya dünyada Ermeni bilim adamları da dahil birtakım kimselerin söyledikleri bir söz var; "1.5 milyon Ermeni soykırımı tabi tutulmuştur" diye. 1.5 milyon Ermeni'nin öldürülmesi demek, Osmanlı Devleti'nde 1.5 milyon Ermeni varsa tümünün öldürülmesi; 2 milyon Ermeni varsa onun 500 bini hariç hepsinin öldürülmesi demektir. Bu, Osmanlı Devleti'ndeki Ermeni nüfusunun dörtte üçünün öldürülmesi anlamına gelmektedir.

O zaman bizim yapmamız gereken şey, Osmanlı İmparatorluğu'nda ne kadar Ermeni'nin yaşadığını tespit etmek; bunu doğru bir biçimde ortaya koymak olmalıdır.

Osmanlı nüfus sayımlarına baktığımız zaman, [ki bunların başında Ermeni müdürler bulunuyordu], onların yaptıkları istatistiklerde Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermenilerin sayısı, Protestanlar ve Katolikler dahil olmak üzere 1.294.000 civarında gösterilmektedir. Bizim değerlendirmelerimiz ve bazı yabancı bilim adamlarının değerlendirmeleri, Osmanlı sayımlarının yüzde yüz doğru olmadığı, birtakım eksiklerin söz konusu olduğu yolundadır. Eksik sayılmış Ermeni nüfusunu da tespit ettikten sonra ortaya koyacağımız rakam, Ermenilerin Osmanlı Devleti'nde yaşadıkları miktarı verecektir.

1914'te en son Osmanlı nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayım, Osmanlıca olarak da yayımlanmıştır. Bu istatistiğe baktığımız zaman 1.294.000 rakamını veriyor. Bu konuda büyük çalışmaları olan Justin McCarthy yanlışları göz önüne alarak yüzde 15 civarında bir nüfusu eklemiş ve bütün imparatorlukta yaşayan Ermeniler'in sayısını 1.698.303 olarak vermiştir. Yuvarlak hesapla 1 milyon 700 bin. Patrikhane 1913 tarihi itibarı ile 1.915.651 rakamını vermiştir. Patrikhanenin bunun dışında da, 2 milyon 225 bin civarında verdiği rakamlar vardır. Onların bu verdiği rakamlar İngilizler tarafından doğru, güvenilir bulunmadığından daha sonra tekrar rakamlar istendiğinde Patrikhane 1.915.000 rakamını vermiştir. Patrikhanenin kilise, cemaat kayıt defterleri yok, ne kadar cemaat olduğu, kayıt defterleri olsaydı çok daha net bir şekilde tesbit edilebilirdi ama bunlar yok. Kiliselerden aldıkları bilgilere göre bu rakamı verdikleri düşünülebilir. 1914'te Daniel Panzac, 1.5 milyon ile 1 milyon 600 bin arasında Ermeni nüfusu olduğunu belirtmiştir. Justin McCarthy'nin belirttiği rakamlarda, Osmanlı devlet nüfusuyla karşılaştırma da vardır. Osmanlı İmparatorluk nüfusu içerisinde Ermeniler'in toplam nüfusa oranı yüzde 4.4'tür. Stanford Shov, 1914'teki Osmanlı nüfus sayımına göre 1.229.000 rakamına Protestan ve Katolikleri de eklemiş ve 1.294.851 rakamını elde etmiştir. David Magie, 1914-1918 ile ilgili bir araştırma yapmış Amerikalı bir bilim adamıdır ve bu konuda resmen görevlendirilmiştir. Onun, İstanbul ve Trakya hariç, 1914'e ilişkin verdiği rakam 1.479.000'dir. İstanbul'da yaklaşık 80 bin Ermeni nüfusu vardır. Trakya'daki sayı çok yüksek bir rakama ulaşmıyor 20 bin civarında. Dolayısıyla onu da eklediğimizde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaklaşık 1.5 milyon – 1.550.000 civarında Ermeni olduğu sonucu ortaya çıkıyor.

David Magie'nin yaptığı çalışmadan bir örnek (çeşitli istatistikleri değerlendirerek yapmış bunu): Osmanlı Devleti'nde çok önemli bir dönüm noktasına 1914'te girdiğimizi belirtmiştim. Fransız ve İngilizler'in ilk önce çıkarma yapmayı planladıkları bölge İskenderun; hatta İngilizler bir miktar asker çıkarıyorlar ve buradaki köyleri top ateşine tabi tutuyorlar; fakat püskürtülüyorlar. Düşünce şu; Rusya Kafkasya Bölgesi'nden saldıracak, devam edecek, İngiliz ve Fransızlar burdan çıkarma yapacaklar. Burada aşağı yukarı 30-40 bin civarında Ermeni silahlandırılacak, onlar da Osmanlı Ordusuna arkadan saldırmak suretiyle bir koridor açılacak, böylece 4. Orduyla 1. Ordu arasındaki irtibat kesilecek, bütün ikmal kapanacak ve başarıya ulaşılabilecek.

Plan, stratejik olarak düşüncecek olursanız çok güzel bir plan ve bu başarılıymış olsaydı Çanakkale'yi geçemeyen İtilaf Devletleri, muhtemelen burdan girdikleri takdirde Osmanlı Devleti'ni çok çabuk çökterebileceklerdi.

Cemal Paşa'nın, 4. Ordu'nun, Süveyş Kanalı Harekatı bütün bu planı alt üst etmiştir; çünkü, İngilizler'in bütün asker ve mühimmat olarak kaynakları, Süveyş Kanalı yoluyla ulaşılabilecek Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan'dır. Dolayısıyla, bu hareket İngilizler'in buraya çıkarma yapmasını önlemiş ve buradan Çanakkale'ye yönelmelerine neden olmuştur. Bunlar kendi arşiv belgelerinde yer alıyor. Dolayısıyla, bu başarısızlık sonucu Çanakkale'ye geçiliyor. 18 Mart itibarı ile Çanakkale'de savaş başlıyor.

Kafkasya Savaşı zaten en başta 1914'te başlamış. Filistin, Suriye Bölgesi'nde bir cephe var; 4. Ordu, 3. Ordu, 1. Ordu burada. Bu üç ordunun birbiriyle haberleşmesi ve ikmal sadece karayoluyla olabiliyor. Denizler Rus ve İtilaf Devletleri'nin donanmasının kontrolünde, dolayısıyla sadece karayolundan hareket edilebiliyor. Haliyle karayolları ve demiryolu, hayatı önem taşıyor. Bir de, haberleşmenin en seri biçimde yapılabilmesi için telgrafla ihtiyaç var. Nitekim Fransız arşiv belgelerine baktığımız zaman, burada 15 bin kişilik bir kuvvet oluşturulmuş; biner kişi, 2 biner kişi olarak çeşitli yerlere dağıtılmış Ermeni kuvvetleri telgraf hatlarına sabotaj düzenliyor. Ayrıca, yine mühimmat götüren konvoylar baskına uğruyor, tren yolları bombalanıyor; çünkü, genelde Kafkasya'ya gönderilen askerler Anadolu'dan, Batı Anadolu'dan alınıyor, tren yollarıyla Konya ve Adana'ya kadar getiriliyor, buradan yaya olarak Kafkasya'ya gidiyorlar. Başka ulaşım yolu yok, yaya olarak gitmek zorunda kalıyorlar, pek çok da telefata veriyorlar yolculuk sırasında.

Sferberlik ilan edildiğinden Ermeniler'in kontrolündeki bölgelerde koruma olarak tutulabilecek askeri güç yok, tümü üç orduya dağıtılmış. Yani 1. Ordu, 3. Ordu ve 4.Orduda savaşıyorlar. Ekilen buğdaylar kaldırılamamış. Bundan dolayı yiyecek sıkıntısı başlamış aynı zamanda. Osmanlı Ordusu'nda hayvanlarla taşınıyor silah ve cephaneler, otomobil zaten yok! Anadolu'yu tanıyanlar, Anadolu'da Avrupa gibi şehirleşmiş şekilde yaşamadığını bilirler. Anadolu insanının bir döşegi, üç tane çulu vardır, bunları toparlayıp alıp gitti mi, bir yere geçer. Başka herhangi bir şeyi yoktur onun, evi çok büyük değildir za-

ten, kerpiçten yapılmıştır. Bunların göz önüne alınması lazım bu nakillerde, göçlerde. Avrupalılar bunu bu şekilde bilmiyor.

Osmanlı Devleti bunları sağlamakta güçlük çekerken, bu bölgelerde, Ermeniler'in isyan ettiğini görüyoruz. 17 Nisan'da Çatak'ta ve Van'da isyan, ardından hemen aynı gün Bitlis'te ve 18 Nisan'da Harput'ta, Sivas'ta, Zeytun'da, Adana'da, Sason'da arka arkaya her tarafta isyanlar başlıyor. Devlet, bu isyanları elinden geldiğince bastırmaya çalışıyor; fakat elinde yeterince güç yok; çünkü o sırada Çanakkale Savaşları başlamış, üç ordu birden savaşıyor. Devlet, Ermeniler'in ileri gelenlerini çağırıp, “siz bizim vatandaşımızsınız, bu olayları durdurun, bunları durdurmadığınız takdirde sizinle ilgili sert tedbirler alacağım” uyarısında bulunuyor. Bunlar, Osmanlı arşiv belgelerinde var. Fakat buna rağmen olaylar durmuyor ve ardından terör örgütlerine mensup (o zaman komita diyoruz) beşyüzlü Taşnak, beşyüzlü Hınçak, sekizyüzlü Radgavar'dan olmak üzere binsekizyüz kişi ve bununla işbirliği yapan bir grupla, Prens Sabahattin'e mensup Jön Türkler'den bir kısım kişiler tutuklanıyor. Toplam ikibinüçyüz civarında insan tutuklanıyor ve bunlar Ankara'daki Ayaş ve Çankırı Hapishaneleri'ne gönderiliyor. Aslında kimse ölmüyor 24 Nisanda, Ermeniler'in soykırım olarak andıkları günde. Kimsenin ölmemesine rağmen 24 Nisanda ele başları, beyin takımları tutuklanıyor ve Ermeni hareketinin beli kırılıyor. Bundan dolayı günümüzde, 24 Nisan, Ermenilerce “soykırım günü” diye anılıyor.

Ardından olayların hala devam etmesi karşısında haberleşme kanallarının sabotaja uğraması nedeniyle, Osmanlı Devleti, Enver Paşa'nın teklifi üzerine [ki Almanlar da aslında, savaş sonrasında Irak Bölgesi'ne hakim olmayı planladıkları için, telkinle Suriye Bölgesi'ne Ermeniler'in gönderilmesini düşünüyor,] Ermenileri tehcir kararı alıyor. Tehcirden önceki dönemde, Osmanlı Devleti Zeytun Ermenileri'ni Konya Bölgesi'ne naklediyor; yani daha uzağa nakletmiyor; fakat Konya Bölgesi tren yollarının geçtiği bölge olduğu için, sonra burada Ermeniler'in birikmiş olması Osmanlı Devleti'ni tekrar rahatsız ediyor. Bunun üzerine Osmanlı Ermenileri yeniden Zeytun'a naklediliyor. Ardından “sevk ve iskân” kararı alınıyor.

Bugün sevk ve iskân kararı yerine tehcir kelimesi yaygınlaşmıştır. Tehcir, Arapça bir kelimedir ve hicret ettirmek, yani bir yerden başka bir yere zorunlu olarak göçe tabi tutmak anlamına

gelir. Bu kelimeden türeyen “ihrac” ise, buldukları şehirden dışarı çıkarma anlamına karşılığında kullanılır. Bu bakımdan tehcir yurt dışına göndermek anlamındaki deportasyon veya deportation karşılığında değildir. Nitekim Ermeniler, savaş alanının dışında kalan bölgeye, dolayısıyla, Osmanlı toprakları içinde başka bir bölgeye nakledilmiştir.

Merkezden taşraya gönderilen evrakta tehcir edilenlerle ilgili pek çok karar alınmıştır. Örneğin; bunlardan birinde şöyle deniyor: “Nakledilenlerin her türlü yiyecekleri devlet tarafından karşılanacaktır. Muhacirin tahsisatından karşılanacaktır. İmkan nisbetinde tren bileti sağlanarak trenle veya arabayla seyahat ettirilecektir”; ama imkanlar çok fazla olamamıştır; çünkü, savaş dolayısıyla bütün araçlar ve hayvanlar savaş malzemesi taşımaktadır. Buna rağmen konsolos raporlarında 500 bin Ermeninin Pozantı’dan trenlerle nakledildiğini yazmaktadır. Keza Amerika’nın Mersin Konsolosu Edward Nathan da aynı bilgiyi doğrulamaktadır. O da, buradan terenlerle seyahat ettirildiğini, zorluklara rağmen herkese tren bileti verildiğini belirtir.

Gönderilenlere muhakkak devlet tarafından ev yapılması, ziraat yapabilecekleri yere yerleştirilmesi ve gittikleri yerlerde, geldikleri yerler de belirtilmek suretiyle nüfus defterlerine kaydedilmesi kararı alınmıştır. Bunları, son zamanlarda elde ettiğim, taşraya gönderilen, işi yapan grupların ellerindeki birtakım belgelerde resmen görüyoruz. Ayrıca, yine çeşitli vilayetlere yazılan yazılarda Ermeniler’in sevk esnasında can emniyetlerinin sağlanması için talimatlar gönderilmiştir. Örneğin; Bab-ı Ali Dahiliye Nezareti tarafından gönderilen bir belgede Talat Paşa’nın imzası vardır. Nerelere gönderilmiştir? Hüdevandigar’a yani Bursa’ya, sonra Ankara’ya. Bursa’dan 256 kişi tehcire tabi tutulmuştur. Ankara’ya, Konya’ya, İzmit’e, Adana, Maraş, Edirne, Halep, Zor, Sivas, Kütahya Karasi, Niğde, Elazığ, Diyarbakır, Karahisar, Erzurum ve Kayseri’ye şifre olarak gönderilmiştir. Bu belgede şöyle deniyor: “Ermeniler’in buldukları mahallerden ihraçları ile tayin olunan bölgeye sevklerinden hükümetçe mütanazzır olan (elde edilmesi hedeflenen) gaye, bu unsurların hükümet aleyhine teşebbüs ve fiiliyatta bulunamamalarına ve bir Ermenistan Hükümeti teşkili hakkındaki amal-i milliyelerini takip edemeyecek bir hale getirilmelerini temin esasına matuf olup, efrat ve eşhas-ı malumenin, (bilinen, sözü geçen kişilerin) imhası olmadığı için, sevkியat esnasında

kafilelerin can ve mallarının korunması ve mühacirin tasisatından sarfiyat yapılarak....”

Bunun gibi kararlar alınmasına rağmen Ermeniler saldırıya uğramış mı? Evet, zaman zaman saldırıya uğradıklarını görüyoruz ki yaklaşık 500 bin civarında Ermeni’nin sevk edildiğini belirtmiştim. Ermeniler’in sevkleri sırasında birtakım aşiretlerin, halktan bazı kişilerin bu kafiilere saldırıda buldukları görülüyor. Bunun üzerine de yine Talat Paşa’nın imzasıyla, deniyor ki “herhangi bir şekilde onların can ve malları korunmalıdır, buna teşebbüse cüret edeceklerin şiddetle tedibi lazımdır”; yani buna teşebbüs eden, Ermeni kafiilerine saldıranların şiddetle cezalandırılması, onların önlenmesi lazımdır. Diğerinde de 1331 tarihi itibarı ile 1915’i veriyor. Burada da örneğin bir Kürt aşiretinin, 500 kişilik bir kafiyle saldırıp katlettiğini söylüyor. Bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınması, korumasız kafiye çıkarılmaması gibi konuları burada gösteriyor. İşte bu türden saldırılara karşılık olmak üzere, bir tahkikat komisyonu kuruluyor; memurların suistimalleri dahil olmak üzere bu komisyonca inceleniyor; tespit edilenler mahkemeye çıkarılıp cezalandırılıyor.

Osmanlı Devleti, bu türden hareketleri önlemek konusunda kendi açısından tedbirlerini almış; ama buna karşılık tabii ki Dünya Savaşı ortamında bir miktar Ermeni’nin kaybedildiğini görüyoruz. Ne kadar Ermeni katledildi? Belgelerde bize toplu olarak verilen sayı 4500. Dersim Bölgesi’nden geçen kafielerin saldırıya uğradıkları ve katledildikleri belirtiliyor. Bunları da eklediğinizde [ki aşağı yukarı ikişer bin kişilik kafieler yola çıkarıldığı için 2000 kişi veya en fazla 4000 kişi öldürülmüş olabilir ki Erzurum’dan gönderilen kafiye buradan gönderiliyor] bu da aşağı yukarı 6500-8500 civarında bir Ermeninin halk veya aşiret tarafından katledildiğini gösteriyor.

I. Dünya Savaşı’nda ne kadar Ermeni kaybedildi? Nasıl öldü Ermeniler? Şimdi bizim asıl değinmemiz gereken konulardan birisi bu. Dünya Savaşı’nda açlıktan, sıkıntudan ve bulaşıcı hastalıklardan bahsetmiştik. Örneğin, insanlar, askerler ve halk müthiş şekilde bitleniyor. Bit bulaşıcı tifüs hastalığını ortaya çıkarıyor ve bu hastalıktan dolayı büyük kayıplar meydana geliyor. Sadece Müslümanlardan 800 bin kişi ölüyor. Hastalıktan Osmanlı ordusunda 4 yıl içinde 401.859 kişi ölüyor, yıllara göre de belirledim. Yaralanma nedeniyle sadece ölüm 59 bin kişi,

aradaki farkı görebiliyorsunuz. 402 bine yakın Osmanlı askeri, sadece hastalıktan ölüyor.

Bunun için aşı çalışmaları var, bitleri öldürmek için birtakım cihazlar üretilmiş. Almanlar diyorlar ki gaz odalarını biz Türkler'den öğrendik. Aslında, Osmanlı Devleti'nde o sırada hiç gaz yoktu, onu bir yana bırakalım. Petrol işleyecek makine de zaten bulunmuyordu; ama yaptıkları bir cihaz vardı. O cihaz bitleri öldürmek için yapılmış, muhtemelen onu gaz odası gibi görüyorlar. Aslında oda değil. Demirden kocaman bir soba büyüklüğünde bir cihaz yapılmış, altından 95 derece buhar veriliyor, içerisine bitli elbiseler konuyor, insanlar da yıkanıyor. 95 derece buharda bütün bitler ölüyor, böylece elbiseler, uniformalar temizleniyor ve tekrar askerinize giydiriyorsunuz. Çünkü yeni elbise verecek gücünüz yok.

Yine diyorlar ki, aşı denemelerinde kobay olarak Ermeniler kullanıldı. Bununla ilgili bir araştırma yaptık. Gerçekten aşı denemeleri yapılmış, üç Türk doktoru kendi üzerinde aşı denemişi ve ölmüşler. Ayrıca, sıhhiye taburlarının yarısından fazlası Ermeni doktorlardan meydana geliyor. O zaman Ermeniler Ermenilere soykırım uyguladılar demektir.

Bulaşıcı hastalıklar sadece Osmanlı topraklarında, Osmanlı coğrafyasında mı vardı? Hayır, bütün dünyada vardı. Bakın, sadece hastalıklardan Osmanlı ordusunda 3 milyon 54 bin kişi hastalık için başvurarak revire çıkmış, bunlardan 402 bini ölmüş. Yaralı sayımız 711 bin, hasta sayımız 3 milyon 54 bin.

Başka ülkelerde ne kadar ölüm var? Hikmet Özdemir Hoca salgın hastalıklar ve ölümlerle ilgili 1914-18 diye bir kitap hazırladı. Sadece 1918'de, İngiltere'de 112 bin kişi gripten, Almanya'da 187 bin kişi, Fransa'da 91 bin kişi, İtalya'da 274 bin kişi, Hollanda'da 17 bin, İsveç'te 27 bin, İspanya'da 147 bin kişinin kayıtları var; yani, salgın hastalık sadece Osmanlı coğrafyasında değil her tarafta, tüm Avrupa'da var. Hastalıklar her tarafa yayılıyor; çünkü, yaralı askerinizi alıyorsunuz, memleketine gönderiyorsunuz, eğer hastaysa gittiği yerde her tarafa hastalığı yayıyor. Bunların hepsini tek tek düşünme zorunluluğu var.

Hava durumu hususu var. Ermeniler yolda gönderilirken soğuktan öldü deniliyor. Tehcir Mayıs ayının 27'sinden, Şubata kadar sürüyor. Suriye Bölgesi'nde nasıl donup ölebilirler? O

bölgeler sıcak bölgeler, sevkiyat yazın. Görüldüğü gibi iftira atıp yalan söylüyorlar.

Diğer ülkelere baktığımızda, Amerika'da cephede ölüm yüzde 4.5, hastalıktan ölüm yüzde 1.7. I. Dünya Savaşı'nda yaklaşık 450 bin civarında bulaşıcı hastalıklardan ölüm var.

Bir de diyorlar ki; 1 milyon insan tehcir edildi. 1 milyon insanı sevk ederseniz geriye 500 bin insanın Anadolu'da kalması lazım. Nitekim birtakım konsolosların, misyonerlerin raporlarında 400 bin, hatta Ermeniler'in raporlarında da 400 bin Ermeni'nin tehcirden muaf tutulduğunu yazıyorlar. O zaman 1 milyon insanı oraya gönderirseniz, Kafkasya'ya hiç kimsenin gitmemesi lazım; ama Kafkasya'ya 450 bin civarında insan kendiliğinden, savaş dolayısıyla korkudan göç etmiştir. Boghos Nubar Paşa, 1918 yılında Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği mektubunda 250 bin kişinin Kafkasya'ya, 40 bin kişinin İran'a, 80 bin kişinin Suriye ve Filistin'e, 20 bin kişinin Musul ve Bağdat'a gönderildiğini; toplam 390 bin kişinin sürgün edildiğini, aslında bütün sürgün edilenlerin toplam sayısının ise 600-700 bin civarında olduğunu söylüyor. İran ve Kafkasya'ya giden 290 bin kişi, sürgünün dışında tutulması gereken gruptur; çünkü Osmanlı Devleti Kafkasya'ya hiç kimseyi sürmemiştir. Bu durumda sürgün edilenlerin sayısı 400 küsur bin kişi olmaktadır. Benim tesbitlerimde de yaklaşık 438 bindir. Eksiklerim olabilir, bunlarla birlikte 450, bilemediniz en fazla 500 bin kişi nakledilmiş olabilir. Amerikan belgelerinde de 500 bin kişinin tehcir edildiği gösterilmektedir. 1915'teki değişik konsolos raporlarında, Kafkasya'ya 1915'te 250 bin kişinin, 1917'de 200 bin kişinin gittiği belirtiliyor. Bazı Ermeni raporlarında bu sayı 450-500 bine kadar çıkarılıyor. Bütün Ermeniler Suriye'ye gitmiyor. Bu nedenle, 1 milyon insanın Suriye'ye nakledilmesi halinde hepsi ölmeli ki; Türkiye'dekiler de ölmeli ki 1 milyon 500 bine ulaşsın.

İran'a göçen Ermeniler'in, yerleştikleri şehir ve köylerle birlikte 70 bin kişi olduğunu da ayrıca İran arşivi belgeliyor. Bu arada, Amerika'ya olan göçler var. Amerika'ya çeşitli yıllarda, özellikle Baltimor'da veya New York limanlarındaki giriş kayıtlarında, göçmen kayıt defterlerinde ne kadar Ermeni'nin giriş yaptığı görülebilir. Amerika'ya giden bir geminin yolcu kayıt listesinde, yaşları, cinsiyetleri de belirtiliyor Ermenilerin. 1899'dan sonra 215 bin kişi, bütün şehir şehir belgelerde onlar

veriliyor. Mesela, bir belgede, 1899'dan itibaren toplam kaç kişi gönderilmiş, kaç kişi reddedilmiş, kaç kişi sınır dışı edilmiş, tarihlerle görebiliyorsunuz. Söz konusu olan, legal yoldan yani kanuni olarak girenler. En çok 1914'te 6533 erkek, 1252 kadın; yine 1913'te 7893 kişi girmiş Amerika'ya. Toplam 9 bin kişi, 7 bin kişi, 10 bin kişi. 1921'de gidenlerle birlikte 81.729 kişi 1931 yılına kadar Amerika'ya girmişlerdir. Reddedilenler 3671 kişi, sınır dışı edilenler 6032 kişi olmak üzere bu tarihler arasında yer alıyor.

Ermenilerin, Suriye'ye nakledilmesinin ardından Suriye İngilizler tarafından 1917'den sonra işgal edildi. Ermeniler bu tarihten sonra ne oldu, bunlar önemli. Buradaki Ermeniler Osmanlı döneminde diyelim ki çok kötü şartlar altında yaşıyorlarsa, bundan sonra nasıl şartlar altında yaşadılar, bunlar da çok önem taşıyor.

Osmanlı Devleti'nin buraya gönderdiği Ermeniler hakkındaki düşünceleri ne oldu?

18 Aralık 1918 tarihli bir kararname ile hükümet tehcir edilenlerin geri dönmesi ile ilgili kararlar aldı. Biz bunu geri dönüş kararı olarak adlandırıyoruz. Ermeniler'in hangi şartlarda ve ne gibi uygulama yaparak dönebileceklerini belirtiyor. Bu kararnamede, yerlerine bir muhacir yerleştirilmişse boşaltılarak Ermeniler'e teslim edileceği, tüm masraflarının, yiyeceklerinin, içeceklerinin Osmanlı Devleti tarafından verilmesi gerektiği, evleri tahrip olmuşsa devlet tarafından yaptırılması, Müslümanlığı kabul etmiş Ermeniler'in istediklerinde eski dinlerine dönebilecekleri, çocukların aileleri bulunup teslim edilmesi gibi bütün hususlar yer alıyor.

Osmanlı belgelerine göre; alınan bu kararlar da uygulanmış, yerine getirilmiştir. Çocukların yeri belirlenmiş, yetimhanedeki Ermeni çocuklar aileleri veya akrabalarına teslim edilmiştir. Ayrıca, onlar vergilerden muaf tutulmuş, bütün vergi borçları affedilmiştir.

Kararname sonrasında ne kadar Ermeni geri döndü? Özellikle Sevr öncesine ait olan ve Ermeni Patrikhanesince hazırlanmış bir rapora göre, Anadolu'da hangi şehirde hangi miktarda yaşayan ve geri dönen Ermenilerin toplam sayısı 644.900 olarak gösteriliyor. Şehir şehir dönenlerle birlikte yaşayan ve toplam var olan Ermeni nüfusu belirlenmiş; bu sayı Adana'da 150 bin,

Antep'te 52 bin olarak saptanmıştır. Bu şekilde toplanmış ve farklı yerlere dağılmış olanlarla beraber 644 bin Ermeni, 1918 yıllarında Anadolu'da yaşıyordu. Zaten, 644 bin Ermeni burada yaşıyorsa, Amerika'ya göç edenler, Mısır'da kalanlar, Avusturya ve benzeri yerlere göç edenlerle birlikte ele aldığınızda zaten 1 milyonun üzerine çıkıyor. Nitekim, 1919 itibarıyla İngiliz Karadeniz Ordusu İstihbarat Birimi'nin savaş kabinesine sunduğu bir belgede de, 1914 nüfusunu ve 1919 nüfusunu görüyoruz. Ermenilerin şehir şehir 1914'te ne kadar nüfusunun olduğu ve 1919'da ne kadar nüfusunun olduğunu belirlemişler ve Ankara'da, 1914'te Ermenilerin toplam sayısının, vilayet olarak 54 bin; 1919'da da 80 bin olarak belirlenmiştir. Aydın'da Ermeniler'in sayısı 19-21 bin arası saptanmıştır. Trabzon'da 1914'te 40.200; 1919'da 58 bin olarak belirlenmiştir. Bursa'da 61.200 olan Ermeni nüfusu, 1919'da 65.000'e yükselmiştir. Rakamlar bu şekilde verilmiş. Burada sadece Erzurum Ermenileri yok. Erzurum 1918'de Osmanlı idaresine yeni giriyor ve Ermeni nüfus sayımı yok. Ermenilerin muhtemelen buradan göçmüş olmaları nedeniyle de rakam verilememiş olabilir. 1914 ile 1919 yılları arasında yapılan karşılaştırmada rakamların birbirleriyle dengeli olduğu görülüyor.

Amerikan Halep Konsolosu'na gönderilen ve Amerika, Kanada veya başka ülkelerdeki Ermeniler'in yazdıkları mektuplarda ailelerini sormalarına karşılık verilen cevaplar yer almaktadır. Onların yaşayıp yaşamadıkları belirlenmiş ve yaşadıklarını gösteren yüze yakın mektup bulunmuştur. Bunların içerisinde ölenler de, yaşayanlar da yazılmıştır Jackson tarafından.

Yine aynı şekilde Osmanlı belgeleri dışında Amerikan arşivindeki başka bir belge de istatistik vermesi bakımından önemlidir. Bu belgede, çeşitli yerlerde yaşayan Ermeni nüfusuna ve buralardan nakledilenlere, yerlerinde kalanlara, kaybolanlara, geri dönenlere ve daha sonraki nüfuslarına yer verilmiştir. Burada kayıp miktarları olarak 106.985 deniyor; ama kayıp demek ölüm demek değil biliyorsunuz, yurt dışına göç etmişler de bunun içinde yer alıyor.

Amerikan Halep Konsolosu Jackson'ın, Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'a gönderdiği 3 Şubat 1916 tarihli bir rapor, tehcirin durduğu tarihteki rakamları ihtiva etmesi bakımından çok önemlidir. 3 Şubat 1916 tehcirin sona erdiği tarihtir. Bu rapor da naklin sona erdiği tarihte ne kadar Ermeni'nin Suriye'de yer aldığını belirtmesi açısından önemlidir. Buradaki ifadeye

göre, Deyrizor ve onun çevresindeki diğer yerlere nakledilen Ermeni göçmeni sayısı toplam olarak 500'dir ve bunlara haftalık 500 altın lira masraf yapılmaktadır. Ayrıca Halep'te Protestanlar tarafından kurulmuş iki yardım kuruluşu vasıtasıyla yardım edildiği; Şam'da da bir yardım kuruluşunun oluşturulmasının uygun olacağı, bunun başına da Rahip Vahran Tamizian'ın getirilmesinin uygun görüldüğü belirtiliyor. Hangi şehirde toplam ne kadar Ermeni varsa yardım edilenler belirlenmiş; Şam'dan başlayarak, Hama, Humus, Halep, Maan, Bab, Münbiç, Resülâyın, Rakka, Dayrizor ve çevresindeki köylerle birlikte 486 bin kişiye yardım edilmiştir 1916 itibarıyla. Bu demektir ki; herşeyden önce bu tarihte, bu insanlar ölü değil.

İkinci olarak, Osmanlıların kurdukları kamplara yabancı yardım kuruluşlarının yardım etmeleri de söz konusudur. Bu da, Osmanlı Devleti'nin bu insanları öldürmeye niyeti olmadığını göstermektedir. Fiilen kamplarda yaşayanlara yardım edilmiş ve hatta bir yardım kuruluşunun oluşturulmasına dahi çalışılmıştır. Ayrıca, Kızıl Haç da oradadır. Hastahaneler kurulmuştur bu kamplarda. Dolayısıyla bir soykırımdan söz etmek fevkalade yanlış olur.

Aslında konu ne kadar Ermeninin ölüp ölmediği, hatta ne kadar Müslümanın Ermeniler tarafından öldürüldüğü meselesi de değil. Dünya Savaşında, her iki taraftan insanlar ölmüş, katledilmiş, çetelerin yaptığı baskın sonucunda öldürülmüştür. Burada önemli olan, 1948 Soykırım Sözleşmesi'ndeki hükümdür. "Bir topluluğu kasten yok etmek düşüncesiyle öldürürseniz" deniyor, bu sözleşmede. Ben bunun böyle olup olmadığını anlatmaya çalışıyorum. Yoksa şu kadar Ermeni öldü, ölmedi meselesi değil.

İkincisi; 1.5 milyon Ermeninin öldürüldüğü safsatası ve yalanını ortaya koyanların başka yalanlar da ortaya koyabileceğini söylüyorum. Onun için 1.5 milyonun yanlış olduğunu ortaya koymaya çalışıyorum. Bazıları bunu anlamak istemiyor...

1.5 milyon Ermeni'nin mezarı nerede? Bunu niye soruyorum? Mezarını bulup da açmak için. Gerçekleri söylemiyorsunuz diyorum, onu anlamak istemiyorlar. Rencide etmek istemiyorum kimseyi. Ermeniler hiç ölmedi demiyorum; ama şunun için söylüyorum bunu; 1.5 milyon insanı öldürmüşseniz bir yere koymak zorundasınız. Bunları gökyüzüne ışınlayıp gönderemezsiniz, gömeceksiniz. 1.5 milyon, Ankara'nın nüfusunun ya-

rısından fazla, nereye koyarsınız o insanları. O zaman 500 kişilik mezara koysanız, 3000 toplu mezar yapar diyorum. Nerede bunlar? Nerede 1.5 milyon insanın mezarı? 500 kişiyi mezara koymak, dolayısıyla toplu mezar yapmak için; dozer ihtiyacı var ve o zaman dozer yok. 200 kişi koyarsınız, 300 kişiyi koyarsınız, 500 kişi koyarsınız en fazla. Sırbistan'da gördük, Bosna Hersek'teki çatışmalarda toplu mezarlar 30 kişilik, 50 kişilik, 100 kişilik, dozer olduğu halde. Araziyi kazıp içine 500 kişiyi nasıl koyacaksınız? 500 kişi bile olsa 3000 toplu mezar eder. O zaman her yeni evin temelini kazarken toplu mezar çıkar. Bunu söylerken ne Ermeniler'i rencide ediyorum, ne polemige giriyorum. Aslında, 1.5 milyon Ermeni öldürüldü safsatasını bırakın demek istiyorum.

Diyorum ki, 519 bin Müslüman öldü diyoruz ve isim isim tespit ediyoruz, Ermeniler de şu kadar Türkü öldürdü, soykırım yaptı kesinlikle demiyorum; soykırım diye tanımlayamam. Sadece şunu söylüyorum; Ermeniler de Türkler'i katletti, Müslümanlar da Ermeniler'i katlettiler. Savaş anında karşılıklı böyle bir hadise meydana gelmiş.

Benim tesbitim Türkiye'de, Anadolu'da yaşayanlardan, Kafkasya'ya göç edenlerden hariç, öldürülen veya hastalıktan, açlıktan ölenlerin sayısının en fazla toplam 100 bin olduğudur. 800 bin Müslüman sivil insan, 400 bin asker ölmüştür; 100 bin çok değil orada. Kayıtlara göre sadece Kafkasya'da 230 bin Ermeni hastalıktan ölmüştür. Sadece Tiflis'de 200 bin olduğunu söylüyor konsolos raporları. Bu raporlarda; Ruslar hiç bakmadılar, açlıktan perişan halde çok sıkıntılılar ve öldüler deniyor. Şimdi, yolladığımız zaman 300 bin kayıp var Ermeniler'de. İngiltere Büyükelçiliği'yle Amerikan yardım kuruluşu Near East Relief, birlikte yaptıkları ve Birleşmiş Milletler'e sunmak için hazırladıkları bir istatistikte (1922'de sunmuşlar), bütün dünyadaki Ermeniler'in miktarını tesbit etmiş ve 3.004.000 olarak belirtilmiştir. Rusya'daki Ermeniler'in toplam sayısı; bütün Erivan'dakiler, Gürcistan, Azerbaycan, Trans Kafkasya'daki ve Rusya'nın diğer bölgelerinde toplam 2.195.000. Bu araştırmaya göre; Suriye ve Filistin ve Mezopotamya Bölgesi'nde, Mısır, Sudan, Hindistan, Java Adaları, Avustralya ve İran'da toplam 194 bin Ermeni var. Yunanistan ve Kıbrıs'ta, Bulgaristan, Romanya, Orta ve Batı Avrupa'da olmak üzere toplam 206 bin Ermeni göçmen var. Yine, ABD, Kanada ve Güney Amerika'daki Ermeniler'in toplam sayısı 128 bindir. Toplam 3.004.000 Ermeni'den 817.873'ü Osmanlı toprakları dışındaki Osmanlı

Ermenileridir. Göç etmiş ve ihtiyaç durumunda olan Ermeni sayısı 817.873 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, bunun dışında Kemalist Türkiye tarafından zorla Müslümanlaştırılmış olan kadın ve çocuklar olmak üzere 95.000 Ermeni daha var deniyor. Onu da üzerine ekleyin. Ayrıca Türkiye’de, İstanbul’da 150 bin, Anadolu’da da 131 bin Ermeni var, onu da ekleyin üstüne; 1.194.000 Ermeni yapar. 1922’de bunu söylüyorlar.

1925’te yine Amerikan arşivinden bir belgede, 16 Eylül 1925 itibarıyla 10 yıllık nüfus artışını da ekleyerek, hangi ülkede ne kadar Ermeni’nin yaşadığı belirtilmiştir. Bu belgede, Türkiye, Yunanistan, Amerika ve Ermenistan hariç diye yazılmıştır; ama ben Türkiye’yi, Yunanistan’ı ve Amerika’yı; 1914 ile 1925 arasını da ekledim. Sonuç, 24.755 oluyor. Onların hepsini topladığınız zaman 1.764.755 yapıyor. Bu rakam da çok yüksek. Belki de doğumların, kayıp olanların biraraya gelmesiyle tesbit edilmiş bir rakam olabilir; ama bu tam doğru bir rakam olmasa bile bir şeyi gösteriyor: Sözü edilen Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Osmanlı Ermenileri, onların söyledikleri şekilde katledilmiştir. Zaten katledilmiş veya soykırım gibi bir düşünceyle yok edilmesi düşünülmüş olsaydı 850 yıl boyunca birlikte kardeş kadeş yaşayan insanların, her şeylerini paylaşan, komşuluklarıyla çocuklarını Müslümana, Müslümanın Ermeniye bıraktığı bir ortamda, sanat musikisinin bestelerini yaptıkları, mimari yapılar içerisinde bu kadar değerli eserler ortaya koyan Ermenilerin 850 yıldan sonra yok edilmeye çalışılması anlamsız. 850 yıl barış içinde yaşayan, en güçlü zamanlarımızda dokunmadığımız insanları birdenbire niye yok etmeye çalışalım. Bunu izah etsinler o zaman. Bunların temeli tamamen siyasidir.

Blue Book bir propaganda kitabıdır. Arnold Toynbee, Osmanlı İmparatorluğu, Mezopotamya, Arabistan, Mısır gibi yerlerden sorumlu genç bir tarihçi, o tarihlerde 24-25 yaşında. Ama sadece burada değil, dünyanın her yeri ve herkesle ilgili propaganda kitapları çıkarılıyor.

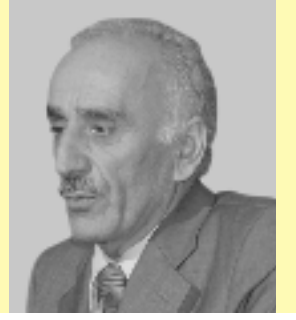
Irak Savaşı’nda, Irak sözcüsünü, Amerikan ve İngiliz müttefik orduların sözcülerini gördük. Savaşlarda tabii bir şeydir propaganda yapmak, astık, kestik, yok ediyoruz diyor Iraklı komutan/sözcü; ama, sonunda hiç savaşmadan teslim oluyor. Savaşlarda propaganda yapılır. Hele Dünya Savaşı, bütün dünyanın birbirine psikolojik etkide bulunmaya çalıştığı bir savaştır. Olmaması mümkün değil, dolayısıyla Blue Book, Henry

Morgenthau’nın Hatıratı, Lepsius’un hazırladığı Katliam Kitabı gibi kitaplar propagandaya yönelik hazırlanmıştır. Zaten bunların hepsi de bilimsel yönden çürütülmüştür. Dolayısıyla konu tamamen siyasi platforma çekilmiştir. Özellikle Diaspora Ermenilerinin tazminata yönelik çalışmaları, özellikle Almanya’nın Yahudilere II. Dünya Savaşı’nda uyguladığı soykırımdan esinlenerek elde edilmeye çalışılan bir siyasi durumdur. Artık dünyada hiç kimsenin başkasının toprağına sahip olacağı diyerek hareket etmesi ve birşey elde etmesi mümkün değil.

Hukuki olarak 1915 ile 1923 birbirinden farklıdır. 1915 Osmanlı Devleti’nin var olduğu bir dönemdir. 1923’te Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Hukuken devlet olarak Türkiye Cumhuriyeti 1915’i üstlenemez bu gibi bir konuda. Herşey Lozan’da çözülmüştür.

Ancak insanî açıdan konu bizi çok yakından ilgilendiriyor; çünkü, o tarihte yaşayan insanlar bizim dedelerimizdi, babalarımızdı. Ben dedemi yapmadığı bir olaydan dolayı canı olarak suçlayamam; ona bu damgayı vurduramam, vurdurmam da mümkün değil. Ermeniler’i anlayın diye söyleyenler de lütfen bizi de anlasınlar bu yönüyle. Durup dururken olmamış bir konuda ben geçmişimi, babamı, dedemi, dayımı, amcamı soykırımcı olarak, kötü bir suçla, insanlık ayıbıyla suçlayamam, o ayıbı da yaşamak istemiyorum. Niçin yaşamak istemiyorum? Çünkü olmamış; olsa, insan belli bir ölçüde kabul eder, sineye çeker, olmuşsa kabul ederiz; ama olmamış bir şeyden dolayı da atalarımızı suçlayamayız, buna da bizim hakkımız yok zaten.

Soykırım sözleşmesinde bir madde geçiyor ve insanlara beden ve ruhen zarar vermekten bahsediyor. Ben şimdi şöyle düşünmeye başladım. Aslında bana ruhen zarar vermeye çalışıyorlar soykırımla suçlamakla. Hukuk sisteminde iddiada bulunanın, ispat etmesi gerekmez mi? İddia eden ispat etsin. Ama malesef, dünyada o kadar yaygara koparıldı, o kadar propaganda yapıldı ki, mecburen yapmadığımızı biz ispat etmeye çalışıyoruz. İspat edilmemiş bir konuda da bizi suçlamaları aslında soykırım sözleşmesinin bu söylediğim fıkrasına göre, soykırıma da girer mi, girmez mi? Onu da iyi düşünmek lazım.

Yard. Doç. Dr. Muhittin Gül
Çankaya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve AAUM Müdürü

TÜRK-ERMENİ İLİŞKİLERİ

Ermeniler'in menşei ya da kim oldukları ve nereden geldikleri kesin olarak bilinmemektedir. Kafkasya'dan veya Balkanlar'dan gelmiş olabilecekleri düşünülmektedir. Genelde doğu bölgelerinde yer alan Ermeni topluluğu, sırasıyla Roma, Pers, Arap ve Bizans egemenliği altında bulunmuşlardır. Ermeniler, bu devletler tarafından sürekli olarak yerleri değiştirilmiş, öldürülmüş, savaşlarda ön saflarda kullanılmış ve horlanmışlardır. Ermeniler, Roma egemenliğinde 301 tarihinde Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir. Bundan sonraki dönemlerde Müslüman bölgelerde bir Hıristiyan topluluk oldukları için varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yoksa bu bölgelerde birçok kavim karışık kaynaşma sonucu varlıklarını kaybetmiştir.

Bizans'la, Müslüman bölgeler arasında sıkışan Ermeni toplulukları, XI. yüzyıl başlarından itibaren Türklerle karşılaşmışlardır. Türklerin Anadolu'yu fethine yardımcı olan Ermeniler, aynı zamanda Bizans ve öteki baskılar karşısında Türk egemenliğini kurtarıcı olarak bulmuşlardır. Türkler, Batı'ya doğru ilerlerken, Ermeniler de o oranda yayılmışlardır. Ermeniler, Anadolu Selçuklularında ve Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde, Batı Anadolu'ya kadar gelmişlerdir. Nitekim dini reislikleri önce Kütahya'da, daha sonra Bursa'da olmuştur. Fatih, 1461'de Ermeni dini reisi Hovakim'i İstanbul'a getirmiş ve Ermeni Patrikhanesi kurdurulmuştur. Bundan sonra Ermeniler'in Anadolu'ya göçü hızlanmıştır. Böylece Ermeniler, hiç bir millettten görmedikleri yakınlığı ve rahatlığı Türkler'den görmüşlerdir. Türk egemenliğinin hoşgörülü ortamı altında dinlerini ve kültürlerini koruyarak rahat bir hayat sürmüşlerdir. Bu tarihi süreç içerisinde Osmanlı-Ermeni ilişkileri çok iyi gittiği gibi Ermeniler, aynı zamanda Türk sanatına, kültür ve müziğine önemli katkılar yapmışlardır.

Anadolu'daki Ermeniler Gregorien mezhebinden idiler. O nedenle önce Fransa, Papa ile işbirliği içinde Doğu'ya misyonerler göndererek, Ermeniler arasında ticari bir katolik müttefik aramıştır. Bunu, aynı amaçla Protestanlık açısından İngiltere, ABD ve Almanya izlemiştir. Rusya güneye yayılmak üzere Ermeniler'e yaklaşmıştır. Böylece Batılı devletler, Ermeniler üzerinde mezhep mücadelesi içinde olmuşlar ve ticari müttefik bulmuşlardır. Bunun için çok sayıda misyoner kullanmış-

lar, okullar açmışlar ve Ermeni çocuklarını eğitmişlerdir. İşte bu tarihi akış içinde Batı'da ve ABD'de Ermenilere karşı bir sempati doğmuştur. Buna bağlı olarak Batılı pek çok ülkeye ve ABD'ye göçmen olarak kabul edilen Ermeniler, zamanla oralarda taban oluşturmuşlardır. Hatta, bir tür zengin Ermeni diasporası oluşmuş ve sonrada siyasal anlamda lobi faaliyeti içine girmişlerdir.

Batılı devletler, 1820'li yıllardan itibaren Osmanlı Devleti'nde başlayan ayrılıkçı isyanlara paralel olarak, Ermenileri kendi siyasal ve ekonomik çıkarları açısından hareketlendirmeye başlamışlardır. Kısmen 1856 Paris Kongresi'nde, ama, asıl 1878 Berlin Kongresi'nin 61. maddesi ile "Ermeni Sorunu" uluslararası siyasal sistemin gündemine oturtulmuştur. Bunun ardından, 1880'li yıllarla birlikte yer yer Ermeni isyanları başlatılmıştır. Kurulan Hınçak ve Taşnak komiteleri ile olaylar organize edilmiştir. İç ve dış destek sağlandıktan sonra olaylar hızlandırılmıştır. 1895'te Babıali olayı, 1896'da Osmanlı Bankası baskını gibi olaylarla birlikte 1897'ye kadar 40'a yakın Ermeni isyanı yaşanmıştır. 21 Temmuz 1905'te Padişah II. Abdülhamit'e karşı "Yıldız Suikastı" olayı olmuş ve Padişah arabaya geç bindiği için kurtulmuştur. Bu arada, olayda 26 kişi ölmüştür. Başarılı olsalardı, planlarında Babıali, Galata Köprüsü, Osmanlı Bankası vb. yerlerin bombalanması bulunmaktaydı. Olaya karışanlar yabancı gemilere alınmışlar, diğer suçlular içinde baskı yapılarak affettirilmişlerdir. Ancak, bütün bunlara rağmen Ermeni komiteleri ve bunları destekleyen çevreler, Türkler'in, Ermeniler'i öldürdüğü şeklinde tanıtarak Batı kamuoyunu etkilemişlerdir. Ermeniler'in sefalet içinde olduğu, katliam yapıldığı ve yardıma muhtaç oldukları gibi iddialar ortaya atılmıştır. Bunun için Ermeniler'in bulunduğu bölgelerde ıslahat yapılması zorlanmıştır. Bazı Batılı ülkelerin elçilikleri bu yönde görevlendirilmiştir. Ermeniler, II. Meşrutiyet hareketi içinde yer alıp meclis ve hükümetlerde temsil edildikleri için olaylar bir süre durmuşsa da tekrar başlatılmıştır. İşte 1914'te bu şekilde gerginlik içinde gelinmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Ermeni komiteleri, savaştan yararlanarak Doğu'da bir devlet oluşturmak üzere olayları hızlandırmışlardır. Tüm Ermeni gençlerini, Rus or-

dularına katılmaya çağırmışlardır. Ayrıca, Ermeni kıtaları kurulmuştur. Rus ve Ermeni birlikleri Doğu Anadolu'yu işgale başlamışlardır. Bu arada isyancılar devlet dairelerine saldırmış, baskın, tahribat vb. hareketlerle çok sayıda Türkü öldürmüşlerdir. Türk erkekleri silah altında olduğu için savunmasız olan çocuk, yaşlı ve kadınlardan toplu katliamlar yapılmıştır. Batı'da, Çanakkale Savaşı başlarken Doğu'da yaşanan bu olaylarla ülke iki ateş arasında kalmıştır.

Bu ortamda Osmanlı Yönetimi, önce 24 Nisan 1915'te olayların elebaşılığını yapan Ermeniler'den 2.345 kişiyi tutuklamış ve komite merkezlerini kapatmıştır. Daha sonra da Doğu'da yaşanan isyanları ve katliamları durdurmak amacı ile bir önlem olarak 27 Mayıs 1915 tarihli iki maddelik geçici "Sevk ve İskan Kanunu"nu çıkarmıştır. Bugün "Tehcir Kanunu" olarak adlandırılıp yankı uyandırılan bu düzenleme ile isyan bölgelerinde olaylara karışan Ermeniler, koruma altında olarak daha emin olan Doğu Akdeniz bölgelerine nakledilmişlerdir. 1,5 yıl süren bu nakilde ordu mensupları ve bölge yöneticileri güvenlik için görevli kılınmışlardır. Yollarda ve yerleştirilen yerlerde çadır, aşevleri vb. yardımlar sağlanmıştır. Ancak bu nakil esnasında kabilelere bir takım saldırılar olmuş ve bazı ölümler olmuştur. Ama bu sayı bugün abartıldığı kadar değildir. Rakamların farklı verilmesi amaçlı olmaktadır. Dolayısı ile bazı devletler ve siyasi kuruluşlar bu olay üzerinden iç politikalar uğruna Türkiye aleyhtarlığı yapmaktadır.

Kurtuluş Savaşı başlarında Doğu'da Ermeniler'le savaşılmış ve 2 Aralık 1920'de Gümrü Antlaşması ile sınırlar belirlenmiştir. Daha sonra 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması ile sınırlar tekrar teyit edilmiştir. Güneydoğu'daki Fransızlarla yürüttükleri işbirliği de başarılı olmamıştır. Bundan sonra Ermeniler, Lozan Konferansı'nda, Batılı devletlerden beklenti içinde olmuşlarsa da Türkiye'nin kararlı tutumu ile Ermeni sorunu gündeme alınmamıştır. Konferansta Sovyet Dışişleri Bakanı Çiçerin'in Ermeniler'e, Kırım ve Volga boylarında yer verilebileceğini söylemesi üzerine Ermeniler bunu Türkiye lehine söylendiği şekilde yorumlayarak Sovyet Heyetine suikast yapmıştır. Konferansta, Ermeni istekleri konusunda Lord Curzo - İsmet Paşa mücadelesi yaşanmıştır. Ermeniler,

Lozan'da Batılılardan beklediğini bulamamış ve devletleri protesto ederek ayrılmışlardır.

Olayların öteki boyutuna baktığımızda, temeli İngilizlerin Mavi Kitap'ına dayalı gelişmeleri görürüz. Almanların yapmakta olduğu propagandalara karşılık, İngiltere Başbakanı L.George, Avam Kamarası milletvekili Charles Masterman'ı görevlendirerek savaş propaganda bürosunu kurdu muştur. Bu büroda tarihçi Toynbee ve bazı yazarlar görev almıştır. Bu büroya çalışma yerinden ötürü Wellington House denmiştir. Kitap, dergi, fotoğraf vb. yollarla karşı propaganda yapılacaktır. İşte Toynbee, 1916'da burada Ermeni vahşetini bir kurgu olarak 150 kişiyi gizli kod adlarıyla referans göstererek "Mavi Kitap" olarak yazmıştır. Bundan sonra Ermeni yanlısı bir çok yazar yıllarca bu kitabı temel olarak yorumlar yapmışlardır. Ancak ABD'li tarihçi Prof. Justin Mc. Carthy 2000 yılında Wellington House'a girip gizli kod adlarını çözmüş, referansların Ermeni militanlar ve hayali isimler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece Mavi Kitap'ın inanırlığı ortadan kalkmıştır.

ABD Başkanı Wilson, seçim kampanyasında yardım gördüğü zengin emlakçı H. Morgenthau'yu İstanbul'a büyük elçi olarak atamıştı. Ermeni yanlısı olan Morgenthau, İstanbul'da 1913-1916 yıllarında görev yapmıştır. Mavi Kitap'ı esas alarak, Ermeni danışmanın yardımı ile 1918'de New York'ta "Büyükelçi Morgenthau'nun Hatıraları" adlı kitabını yayımlamıştır.

lamıştır. Yalan, yanlış belge ve bulguları kullanarak Türk düşmanlığı yapmıştır. Bu kitap yıllarca kullanılmış, ancak, 1990'da ABD'li ünlü tarihçi Prof. Heath W. Lowry tarafından bilimsel araştırmalar sonucu o bilgileri çürüten "Büyükelçi Morgenthau'nun Hatıraları'nın Perde Arkası" adlı kitabını yayımlamıştır. Böylece Prof. Lowry ve Prof. Mc.Carthy, büyük çabalarla dünyayı yanıltan yanlışları düzeltmiş, gerçekleri ortaya çıkarmış, tarihçilikte tarafsızlıklarını ve ünlerini ortaya koymuşlardır.

İngilizler, öte yandan Malta'ya götürmüş oldukları Türk aydın, milletvekili, yazar vb. 140 kişiyi Ermeni olayları ile ilgili olarak yargılamıştır. İngiliz Kıraliyet Savcısı, Ziya Gökalp'e Ermeni tehcirini sorunca, "mukatele" yani karşılıklı katliam cevabını vermiştir. İngiliz yüksek komiseri Web, Paris Konferansı'na sunmuş olduğu 3 Nisan 1919 tarihli raporunda, "Ermeni vahşetinden suçlu olan tüm Türkler cezalandırılmalıdır" demiştir. Amiral Robeck, Churchill ve İstanbul'daki İngiliz hukuk danışmanı ise suçun kanıtlanamadığı ve salıverilmeleri gerektiğini bildirmişlerdir. Böylece Malta yargılamasında Türk aydınları suçsuz bulunmuş ve bırakılmıştır.

18 Şubat 1919'da Osmanlı Dışişleri Nazırı Reşit Bey, İspanya, İsveç, Hollanda ve Danimarka hükümetlerine telgrafla başvurarak "Tehcir Komisyonu" kurulduğunu ve tarafsız ülkeler olarak ikişer kişi göndermelerini istemiştir. Ancak bu girişimi İngilizler engellemişlerdir. Ayrıca, İngilizlerin baskısı ile Divan-ı Harb kurulmuş ve yeni Osmanlı Hükümeti tarafından tehcir konusunda suçlu aranmaya başlanmıştır. Nemrut Mustafa Paşa Divan-ı Harbi adı verilen bu mahkemede, 1397 kişi yargılanmış, idam ve çeşitli cezalara çarptırılmıştır. İdam edilenler arasında, devletin emrini uygulayan Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey ve Bayburt Kaymakamı Nusret Bey de vardır.

Aslında Ermeniler, Osmanlı yönetimi içinde çok rahattılar. Ekonomik durumları iyiydi. Batılılarla ticari ilişkilerin temsilcisi durumundaydılar. Osmanlı yönetimi içinde sadık millet olarak ayrıcalıkları vardı. Devlet teşkilatında yer alıyorlardı. Nitekim Osmanlı yönetiminde 22 bakan, 29 paşa, 33 milletvekili, 7 büyükelçi ve çok sayıda üst düzey memur olmuştur. Ancak, önce I. Dünya Savaşı ile başlatılan hareketler, sonra da NEMESİS adıyla tehcirin intikamı, Ermeni toplumlarına çok

zarar vermiştir. Kafkaslar'dan Kuzey Afrika'ya, Anadolu'dan Hindistan'a kadar yayılmış olan Ermeniler, buralardaki milliyetçi oluşumlara ters düşürülmüş, Batıya ve Amerika'ya göç etmek durumunda bırakılmışlardır.

1919 yılında Erivan'da, Batı Ermenistan II. Kongresi toplanmış ve İttihatçı liderler, Ermeni katliamından sorumlu tutularak gıyaplarında idamlarına karar verilmiştir. Militan timler tarafından, buldukları yerlerde vurulmaları istenmiştir. Bunun üzerine Talat Paşa, 15 Mart 1921'de Berlin'de Soghomon Tehlirian adlı bir Ermeni terörist tarafından vurulmuştur. Terörist, ulusal kahraman ilan edilmiştir. Sait Halim Paşa, 6 Aralık 1921'de Roma'da A. Shirakian tarafından öldürülmüştür. Cemal Paşa, 21 Nisan 1921'de Tiflis'te yaverleri Nusret ve Süreyya beylerle birlikte vurulmuştur. Bahattin Şakir ve Cemal Azmi Beyler de 17 Nisan 1921'de Berlin'de vurulmuşlardır. Hatta, hedefte Atatürk bile vardır. Nitekim, Atatürk'e biri 5 Nisan 1925'te Manok Manokyan tarafından, ikincisi de 14 Eylül 1927'de Mercan Altunyan tarafından Domabahçe'de suikast yapılmak istenmiştir. Her ikisi de başarısız olmuştur.

Talat Paşa'nın yargılanmasında gerçek tanıklar dinlenmemiş, görgü tanıkları çağırılmamış ve kulaktan dolma bilgilerle katil beraat ettirilmiştir. Nitekim o yıllarda Osmanlı Ordusu'nda görev yapan bir çok Alman subayı gibi olayları iyi bilen ve tanıklık yapamadığı için bu görevini 24 Temmuz 1921'de yazmış olduğu bir yazısında ortaya koyan general Bronsant von Schellendorf, bu konuda tarihe ışık tutanlardan biridir. Tehcir, Alman Genel Kurmayı'nın da önerisi ile yapıldığı için, konuyu bilen Alman subaylarının hatıralarında bu tür gerçekler itiraf olarak verilmektedir.

Lozan sonrasında bir süre unutulmaya terk edilmiş olan 1915 olayları, II. Dünya Savaşı koşullarında 'Ermeni Sorunu' olarak tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. 1944-1946 yıllarında çeşitli Ermeni kuruluşları, ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB liderlerine başvurarak yeni isteklerde bulunmuşlardır. Ayrıca, San Fransisco Konferansına bir muhtıra vererek olayı uluslararası ortama taşımaya çalışmışlardır. Ancak, asıl Ermeni Sorunu 1915'in 50. yıldönümü olan 1965'te Ermeni diasporası tarafından patrikhane, kiliseler, siyasi kuruluşlar, okullar vb. harekete geçirilerek 24 Nisan "Ermeni Soykırım Günü"

olarak ilan edilerek başlamıştır. O tarihten beri sözde Ermeni soykırım iddiası klasik söylemlerle anılmakta ve Türkler karalanmaya çalışılmaktadır. Bugün, çok sayıda şehit edilen diplomatlarımız umursanmazken, Ortadoğu'dan, ABD'ye kadar birçok ülkede çeşitli adlarla Ermeni anıtları dikilmektedir. Hatta, Talat Paşa'nın katiline bile ABD'nin Fresno kentinde anıt dikilmiştir.

Musa Dağı olayı, çarpıtılarak ABD'li Ermeniler tarafından bir kitap ve sonrada propaganda için film haline getirilmiştir. Bunlar, çok büyük haksızlıklardır. Önce Batılı devletlerin kendi geçmişlerine bakmaları ve Türkiye ile oynama yerine kendi geçmişleri ile hesaplaşmaları gerekir. Bu çok daha adil olacaktır. Çünkü, bugün Cezayir'de Fransızlar'ı 1,5 milyonluk katliamla suçlamaktadır. Ayrıca, bir çok Batılı ülke için de bu şekilde suçlama vardır. Zira, tarih bu tür örneklerle doludur.

Dünya genelinde azda olsa Ermeni diasporasının propagandalarına karşı olanlarda vardır. İki örnek verecek olursak; ABD Kongresinde Ermeni tasarısını destekleyen Larry Smith, Türkiye'ye gelmiş, yapmış olduğu incelemeler sonucunda görüşünün değiştiğini, tarafsız ve gerçekçi baktığını ve "Ermenilerin tarihi saptırdıklarını ve gerçekleri kendi amaçları doğrultusunda değiştirdiklerini gördüm" demiştir. Eski NATO Genel Sekreteri Joseph Luns ise, "Avrupalıların tek bildikleri şey Ermeni iddialarıdır. I. Dünya Savaşı'nda Ermenilerin kaç Türkü öldürdüğünden kimsenin haberi yoktur" demiştir.

Soykımcı olarak suçlanan İttihatçı liderlere yine Atatürk sahip çıkmıştır. 13 Nisan 1924'te 478 sayılı yasa ile Talat ve Cemal paşaların eş ve çocuklarının da bulunduğu 13 kişiye vatana hizmet tertibinden maaş bağlanmıştır. 27 Haziran 1926'da 882 sayılı ikinci bir yasa ile de Ermeni olayları sorumlusu olarak idam edilenlerle diğer şehitlerin eş ve çocuklarına emlak ve maaş verilmiştir. Böylece bu kahramanların eş ve çocuklarının maduriyeti önlendiği gibi öte yandan da yapılanların yanlışlığı ortaya konmuştur.

Ermeni Sorunu, Hınçak ve Taşnaklar'ın, geçmişin intikamını almak ve seslerini dünyaya duyurarak isteklerini Türkiye'ye

kabul ettirmeye dayanıyor. Tehcir kullanılıyor. Ancak, dünyada başta Fransa'nın 1939-40 yıllarındaki savaş koşullarında, bir önlem olarak Alman sınırındaki halkı güneye çekmesi gibi bir çok ülke bunu yapmıştır. Osmanlı yönetimi de Doğu'da bunu yapmasaydı bu bölgelerde daha çok Türk ve Ermeni ölecekti. Son belgelerde 1917'ye kadar Osmanlı Ordusu'nda 100 kadar Ermeni subayının varlığı görülmektedir. Bu, önlemlerin iyi niyetle alındığının göstergesidir. Bizim açtığımız gibi devletler arşivlerini iyi niyetle açsa ve özellikle Almanların seçip götürdükleri belgeler ortaya konulsa gerçekler daha çok ortaya çıkacaktır. O zaman olay politik olmaktan çıkacak ve akademik olacaktır.

Sonuç olarak; Ermeni iddiaları Batı'daki Ermeni diasporası tarafından sürekli olarak gündeme taşınmaktadır. Ermeni lobileri, Karabağ işgalini görmeli, radikalleri frenlemeli ve Türk-Ermeni ilişkilerini iyileştirmelidir. Aslında bu, Ermenistan'ın daha çok yararına olacaktır. Çünkü, gelecek kin ve nefretle kurulamaz. Batı'da, Doğu'da, tarihi süreç içinde birçok sürgün, katliam ve soykırım yapılmıştır. Bunu, ülkelerin de siyasal rant uğruna Türkiye üzerine oynamak yanlıştır ve haksızdır. Zira, tarih yanlışları affetmez. O nedenle 1915'te yaşananların 'mukatele' olduğu ve karşılıklı yaşandığı kabul edilerek, Ermeni Sorunu devletlerce tahrik edilmemelidir. Türkiye'nin iyi niyetli çabalarının zamanla kabul görmesi dileğiyle.

Prof. Dr. İlber Ortaylı

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN PARÇALANIŞI

“İmperia” I. Roma’nın kullandığı bir tabirdir, bir hükümdür, vezoratif anlamı da değildir, yani sonradan vezoratif, kötü anlamda kullanılan “imperialism” ile de ilgisi yoktur. Daha halisane bir ifadedir, buyurma yetkisini ifade eder. Diktatör, Roma’da ayıp bir kelime değildir, kanun-u mutlak, senatonun oyuyla seçilen ve belirli süre için seçilen bir kişinin mutlak hükümetini ifade eder. “Diktatör” de söylemekten gelir. Bunun gibi İslam devletlerinde de “müstebit” kelimesi vardır. Müstebit, sonradan bizde Jön Türklerin kullandığı gibi kanunsuz, zalim bir idare için kullanılmaz. “İstibdat”, Bernard Luis’in de çok güzel değindiği gibi, tek kişinin iktidarı ve yönetimi demektir. Bu, hatta bir meziyettir tıpkı diktatör gibi. Nitekim, II. Abdülhamit’in Hal Fetvası’nda da, kendinin hal edilmesi için birtakım sebepler sayıldığı halde, Şeyhülislam tarafından “istibdat” lafı kullanılmamıştır. Halbuki Jön Türkler, hep “müstebit, istibdat” gibi laf ediyorlar.

Bu gibi kavramlar üzerinde durmak gerekir. Devlet, Osmanlı Devlet-i Aliyedir, fakat, yabancı tercümesi “l’ampir Ottoman” “l’ampir Türktür” ve bu l’ampir Türk, hiçbir şekilde kimseyi rahatsız etmez. Hatta, devletin adının Fransızcasıdır. Devlet, kendisi kullanır, onun için bu kelimeyi kullanmaya alışmamamız lazım. İmparatorluk, biz de daha çok, o geniş coğrafyayı ifade eden, coğrafi bir yayılımdır.

Devletin parçalanması söz konusu değildir, yani, Osmanlı Devleti dediğimiz şey, rejim değişikliğini, rejim değişikliğiyle bir cumhuriyeti inkılap etmiştir. Bu çok büyük bir devrimdir. Bundan sonra cumhuriyet ile idare edileceğiz ve imparatorluğun tebası da bundan sonra cumhuriyetin vatandaşları olacak. Fakat, devlet ortadan kalkmış değildir. Devlet, devam etmektedir. Devleti getiren bütün kurumlar devam etmektedir. Ordu ortadadır, memuriyetler ortadadır, hatta orduyu meydana getiren bütün alaylar, sancaklarıyla, isimleriyle ortadadır. Bunların değiştirilmesi, ortadan kaldırılması gibi bir şey söz konusu değildir, olmamıştır da.

Bütünlüğümüzü ve varlığımızı sürdürdük. Bizim dikkat edeceğimiz şey, rejimin değişikliğidir ve o da çok önemlidir. Rejim değişmiş ve de tartışmasız bir şekilde oturmuştur. Ondan sonra o rejimin açılımı gereği olan demokrasiye geçilmiştir.

Birtakım adamlar, cumhuriyeti çok partili rejim diye tarif ediyorlar. Çok partili rejim, tabii ki bizim istediğimiz, girdiğimiz, arzu ettiğimiz ve daha da geliştirmeyi temenni ettiğimiz bir sistemdir, ama, cumhuriyetler mutlaka çok partili rejime sahip olacak diye bir durum yok. Zaten, ilk dönemimizde de biliyorsunuz, çok parti denemelerimiz başarılı olamadı, çok tehlikeli mecraya girdi ve yirmi küsur yıl kadar tek partiyle hayatımızı sürdürdük, bütün fonksiyonları o şekilde yerine getirdik.

Aşağı yukarı 1300’de, rivayete göre bir beratla kurulan ve ismi geçen, bağımsızlık oranı henüz tartışılan, yani, özerk bir uç beyliği mi, yoksa bağımsız devlet mi olduğu tartışılan, ama, hiç şüphesiz ki 1350’lilerde artık bir Balkan İmparatorluğu olan Osmanlı Devleti söz konusudur. Hem kan, hem refütasyon, intiba bakımından, hem de yapılan işler ve idare bakımından 14. yüzyılın ortasında, kesinlikle Edirne’nin fethi ve nihayet bugünkü tariflerle Güneydoğu Sırbistan’ın, Kuzey Yunanistan’ın ve Güney Bulgaristan’ın ilhakıyla, Anadolu yakasında da Karasi dediğimiz Çanakkale, Balıkesir ve Germiyan yani Kütahya Bölgesi ile Osmanlı İmparatorluğu ortaya çıkmıştır. Bu bir imparatorluktur. Nitekim Murad-ı Hüdavendigâr ünvanı verilmektedir. Balkan tarihlerinde de, Sultan Murat’tan “sal” diye bahsedilmektedir, bu bir imparatorluktur. Çok kısa bir süre içinde, yani 17.yüzyılın başında, Tuna mansabına, Fırat mansabına, Kafkas Dağları’nın arasına, Ukrayna’nın güney steplerine ve bugünkü Somali’ye (Habeş eyaleti) uzanan, kuzey Afrika’yı tamamıyla kontrolü altında tutan, Şam, Marakeş, Fas hariç, bir imparatorluktur ve klasik Roma İmparatorluğu’nun arazisiyle de hemen hemen örtüşmektedir, ideolojisinde de bu vardır.

III. Roma dediğimiz zaman, bir yakıştırmadan bahsetmiyoruz, Osmanlı'nın kendisi de, tıpkı kendinden evvelki Selçuklu gibi Rumi Rum Devleti olma misyonuna sahiptir ve bunu sürdürmektedir. Müesseselerle de bu oturmaktadır ve devlet ile milletin yönetiliş tarzına baktığınız zamanda bunu görürsünüz. Birtakım azınlık cemaatlerine, gayrimüslim cemaatlere, (azınlık lafı hiç kullanılmaz o zaman) özerk bir idare vermek, başındaki ruhani bir lideri millet başı olarak tanımak ve aynı zamanda o cemaatların kendi sorunlarının çözümünü de kendi kolluk kuvvetlerine havale etmek gibi bir emperial yapı vardır.

Ermeni Patriği derse ki, falan falan kişiler zındıktır, ahaliyi kışkırtıyorlar cemaate dinimize aykırı şeyler söylüyorlar, vergileri vermiyorlar, kiliseyi ve kilise vergisini tanımıyorlar, o zaman Osmanlı kolluk kuvvetlerinin görevi, patrik efendinin görevi doğrultusunda onları cezalandırmaktır. Bu çok emperial bir gösteridir, yani, millet başı aynı zamanda, o devletin bir yüksek rütbeli memurudur. Nitekim protokolde de yerlerini almaktadırlar. Hahambaşı, patrikler gibi sırasıyla ünvanları vardır.

Rum Patriği Yennadyos tayin edildiği zaman, eşine rastlanmamış, Bizans'da bile görülmeyen bir protokol ile bu görev kensine tevdi edilmiştir. Kendisine bir kır at ve asa hediye edilmiştir, çok önemlidir, vezirlere kendisine saray-ı hümayunun, amirenin dışına kadar refakat etmeleri emredilmiştir. Tek başına yemek yediği halde Fatih, o gün onunla yemek yemiştir. Bu çok önemlidir.

İmparatorluğun, 17. yüzyılda Girit gibi, Kodolya gibi parçaların ilhakı ile büyüdüğü görülür. Birdenbire, II. Viyana Kuşatması ve bizim aslında laik, romanist hukuk sistemine adım atmamız demek olan Karlofça Antlaşması'yla birlikte, imparatorlukta arazi kaybı başlamaktadır.

19. yüzyıla gelmeden evvel Kırım, Kuban ve Kafkasya'nın bir kısmı yani ilk defa Türklerin ve müslümanların yaşadığı bir toprağın elden çıkması çok önemlidir. Bu, artık bir anlamda imparatorluğun değil, vatanın parçalanma aşamasının başlamasıdır. 93 Muharebesi dediğimiz 77-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile Kuzey Bulgaristan ve bilhassa 1912-13'te 4 aylık Balkan Savaşı dediğimiz büyük faciayla da Rume-

li'deki anavatan elden çıkmıştır. Hangi ayaletlerdir bunlar? İşkodra, Arnavutluk'un kuzeyi, Manastır (bugünkü Makedonya Cumhuriyeti), Selanik vilayeti, Makedonya'nın güney kısmı (Kuzey Yunanistan'da), Ganya bizim Adriyatik kıyılarına kadar uzanan parçamız. Üstüne İtalyanlar'a kapıtılan Dodekanesa, Yunanlılarla birlikte 12 adalar, yukarıda Ege Adaları ve Girit'in ilhakı. Bu bir facia yılıdır. Daha evvel 1893'te, Avusturya işgaline bıraktığımız Bosna Hersek 1908'de Avusturya tarafından ilhak edilmişti. Bu kadar kısa bir zamanda, Rumeli'deki vatan elden çıkmıştır, içindeki Türk ve Müslüman ahali ricat etmiştir, çünkü, gelen orduların büyük devletlerin medeni ordularına benzer vasıfları azdır. Yağmıyorlar, öldürüyorlar, ırza geçiyorlar, insanlar kaçıyor. Kim kaçıyor? Müslümanlar ve yahudiler.

1910'da daha Osmanlı nüfus kağıdıyla ve Türk anavatanında doğan, Türkçe konuşulan anavatanda doğan bir anda ya muhacir olmak zorundadır, yurdundan veya bağlı olduğu tebadan olmuştur, yani, artık Türk tebasından değildir, işte Bulgar, Yunan, Sırp falan vs. gibi kuvvetlerin, hükümetlerin elinde kalmıştır. Bu facia biliyorsunuz, 3 sene sonra doğan veya işte o arada doğan Halep, Musul, Kerkük gibi yerlerdeki Osmanlı tebasından Türkler için de söz konusudur. Bunlar, gözlerini türk yurdunda dünyaya açmışlardır fakat birkaç yıl geçtikten sonra onlar da artık başka, yabancı kuvvetlerin, idarelerin tebası olacaktır, bu bir yıkımdır.

Osmanlı İmparatorluğu; 1878'den itibaren yavaş yavaş, 1912-1913 Balkan faciası (ki tamamen kötü bir idaredir) ve nihayet I. Dünya Savaşı gibi çok hatalı olarak girdiğimiz, fakat, başka devletlerin ummadıkları bir savunma ve hücum savaşı gösteren bir büyük tarihten sonra sona ermiştir. Bu çok enteresandır. 1914'te savaşa giriyoruz ve dört sene sonra birtakım toprakları aniden bırakmak zorunda kalıyoruz. Bunların içerisinde, Türklerin meskun olarak oturduğu Halep vilayeti, Musul vilayeti ve bu Musul vilayetine bağlı, bugün yine problem olarak ortaya çıkan Kerkük gibi, Erbil gibi Türk şehirleri ve bölge köyleri var.

Burada, şunun üzerinde ısrarla durmak gerekiyor. 1912'ye kadar Selanik ve onun doğusu Türkiye'nindi, fakat, Kars çoktan elden çıkmıştı, Rusya'nın bir parçasıydı, Ardahan ve Doğu Beyazıtta öyle. Bunlar, 1917 Savaşı'ndan sonra ve Kazım Karabekir kıtaahının berkitmesinden sonra anavatana

girdiler, öbürleri dışarda kaldılar. Dolayısıyla hali hazırdaki Türkiye'nin, imparatorluk ve yeni cumhuriyetin sınırları dışında kalan Türk ahaliye karşı yer yer ahlaki, yer yer de hukuki yükümlülüğü vardır. Hukuki yükümlülüğü vardır, çünkü, buradaki nüfusun önemli bir kısmı anlaşmalarla, bizim koruyacağımız azınlıklar statüsündedir. Bunlara çok ilginç bir biçimde, hiç öyle bir statü söz konusu değilken, yani Çar Devri boyunca, o statü söz konusuydu. Bolşevik Devirde söz konusu değilken, Ukrayna Cumhuriyeti'nin kurulması dolayısıyla Kırım da dahil oldu. Kırım'daki Türk nüfusu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ziyaretindeki

nutkunda da ifade ettiği ve ardından Ukrayna ile imzalanan anlaşma gereği, protectora altındaki azınlıklarımıza girdi. Bunlar hukukidir. Bir de hukuken bu statüye kavuşmadığı halde buna yakın olanlar vardır. Dolayısıyla, Türkiye toplumu için yakın tarihimiz itibarıyla sınırların dışındakine bigane kalmak gibi bir durumumuz, bir lüksümüz yoktur. Bu, hukuki ve ahlaki bir borçtur ve çok önemlidir. Bunu gericilik, emperyalizm gibi yorumlamanın aslında ilerçilik olmadığını burada belirttim. Yani; sınırların içinde kalan benimdir, öbürü yanar bu ahlaka uymuyor, hukuka da hiç uymuyor.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması herşeyden evvel etnik temelde meydana gelmiştir. Çünkü; çok yakın zamanlara kadar, bir Rum Ortodoks Kilesesi vardı. Buna sadece Helenler, Yunanca konuşanlar değil, aynı zamanda bu dine inananlar girerdi. Yani, Rum Ortodoks teba dediğimiz zaman, bugünkü gibi Yunanca konuşanlar, Helenler değil, Bulgarlar, Makedonyalılar, Sırlar, hatta bu dindeki Hristiyan Ortodoks Araplar da bu gruba girerdi. Bu bir bütüdü ve özellikle Balkanlar'da bu bir ayrı camia fikri yaratmıştı. Yani; birtakım insanlar okula gidiyor ve kendilerini sadece

Rum Ortodoks değil Helen zannediyorlar. Örneğin; Bulgarların, Romenlerin, Eflakların okumuş takımı Helen olarak görüyor kendini, Rumcayı da öğreniyor, din zaten aynı din.

Hatta bunlardan bir tanesi, Pope Michael bir kitap yazmıştır, nazım bir edbiyat türüdür bu, şiir tarzında. Lügatın başında diyor ki Pope Michael, "dininin dilini öğren (Rumca) ve bununla konuş, bununla dua et, bununla yaşa, bununla düşün" diyor. Yazanın kendisi Eflak'lı Romen. Rumun dilini, dininin dilini, bütün o Hristiyanlara öğretmeye kalkıyor. Bunun gibi Balkanlar'da Müslüman olan adamın kendine

Türk demesi söz konusuydu. Yani, Arnavut'un, Bulgar'ın Müslüman olanı Türküm der ve Boşnaklar birtakım okumuşları çok uzun zaman Türküm derler. Çok önemli, onlar demese bile başkaları der.

Bilindiği gibi, son iç savaşta Sırlar, Bosnalıların tarihi ve kültürel eser ve arşivlerini tahrip ederken, bu Türklerin kökünü kurutacağız dediler, yani, Türk diye oraya bomba attılar, Saraybosna'nın müthiş kitaplığı ve arşivini yaktılar. Çok büyük bir kayıp. Bu bir yapılanmaydı.

Şimdi bu, etnik temelde nasıl meydana geldi? Çok açık bir şekilde öteden beri, Ortodoks Kilisesi'nin patronu olan ve bütün milletlere Helenizmi empoze eden, fakat, bu Helenizmi, bu kimliğini dünyayla ilişkilerinde de muhafaza eden insanların bağımsızlık kavgası. Daha doğrusu, Mora isyanının bağımsızlığa dönüşmesi onlar için bir ümit verdi. O zamana kadar bu işlerle pek uğraşmayan Bulgarlar, Romenler ve Ermeniler de bağımsızlık merakına düştüler.

Bundan dolayı bir imparatorluğun parçalanışında kimsenin ayıplanması düşünülemez. Elbette ki imparatorluklar zaman içinde eriyecektir, parçalanacaktır, bu kaçınılmazdır.

Fakat, bunların bir kısmının stratejik konumu, takip ettikleri politikalar buna uygundur. Yunanlıların bir ayaklanmayla, bizzat Rum Kilisesi karşı çıksa da, Mora'da yürüttükleri hareket büyük devletler tarafından destek bulmuş ve başarılı olmuştur. Onları takip eden Bulgar milli ayaklanması ise, daha uzun bir dönem geçirmişti. Önce, Bulgarların üst zümresi, Helen olmadıklarını, Rum Ortodoks Kilisesi'nin her şey olmadığını ve Bulgarlıklarının çok önemli bir kimlik olduğunu anlamışlar, gerçek anlamda bir eğitim reformuyla bunu kabul ettirmişlerdir.

Bulgar milli uyanışı, okullaşmaya dayanır. Bunu başarmışlardır. Örneğin, ilk okulu kuranlardan birisi olan Aprilof, kendini Rum zannediyordu. Odesa'da ticaret yaptığı zaman, oradaki Ukraynalı ve Rus milliyetçiler onu kışkırttılar; "Hiç olur mu, sen Bulgarsın, Bulgarlar büyük bir millettir, kendine gel" diye. O da döner dönmez Bulgaristan'da okullar açmaya başladı. Eğitim reformuyla Bulgarlar, Bulgarlıklarına kavuştular. Çünkü, Bulgarlık köylülük demektir, sadece köylüler Bulgarca konuşurdu ve köy kiliselerinde Bulgarca ibadet edilirdi, bu çok önemlidir. Bir müddet sonra, Bulgar hayatında öğretmen ve onun yanında bayan öğretmen de yer edinmeye başladı, bu da çok önemli. Yani bakınız, sosyal emansipasyonla, feminizmle birlikte gelişen bir milli kimlik söz konusu ve derhal arazi kavgaları bu kanala döküldü. İmparatorlukta, bütün Bulgar ayaklanmaları, Vidin hadiseleri toprak meselesine dayanır. 77-78 Harbinde, Rusya'nın Bulgaristan'a kurucu ve kurtarıcı olarak girmesiyle Bulgaritan başarılı olmuştur.

Aynı şeyi Araplar takip etmemişlerdir. Onlar için Araplık mukaddestir, hatta Halifeliğin de Araplarda olması gerekir ama bir ayaklanmaya girişmemişlerdir. Federasyon gibi bir sistemle yetinmişlerdir. Malesef 1917'de imparatorluğun aniden çekilmesi orada problemi yaratmıştır. Arap ayaklanması, yani son andaki kışkırtılmış ayaklanma ki, çok mevzidir. Bir büyük imparatorluk hayal ederken, Şerif Faysal'ın ailesi, parçalanmış, cetvellerle çizilmiş devletlerden oluşan bir Arabistan ortaya çıkmıştır ve problem bugün de devam etmektedir. Burada çok büyük bir farklılık vardır.

Ermeni ayaklanması ise, Balkanlar'daki kalıpları ve politikayı takip eden, aslında bulunduğu toprağın farkında olma-

yan bir ayaklanmadır ki, bu çok hazindir. Çünkü, imparatorluğun hemen her yerinde yaşarlardı, memuriyet sınıfına girmişlerdi Rumların panaryotları, Ermenilerin amira sınıfı. Örneğin, mimarlık, barutçuluk, darphaneler tamamıyla Ermeni yüksek memur sınıfının elindeydi. Tüccarları vardı, kilise çok iyi teşkilatlanmıştı ve o teşkilatlanmada bizati imparatorluğun payı vardı. Kültürel, arsi yakınlıkları dolayısıyla Ermeni toplumu, Müslüman takımla en çok uyum sağlıyordu. Bu özellikler göz önünde iken, dağınık bir toprakta dağınık bir nüfus olarak yaşamalarına rağmen, yani, ne Güneydoğu'da, ne Doğu'da, ne Orta Anadolu'da hiçbir

yerde çoğunluğu meydana getirmeyen, malesef bu ayaklanma ve bu ulusalcılık biçimi (belki ön planda bir kültürel gelişmeyle devam etmesi gerekirken), Bulgar komitacılık sistemini esas almıştır. Bunu yaptığınız an, yani etrafınızdaki Müslümanları, (Türkler, Kürtler, Kafkasyalı Çerkezler, Araplar) temizlemeye kalktılar. Etnik çoğunlukları yok ki, o bölgede hakimiyet olsun. Yani, gayet cüretkar, ihtilalci, diaspora örgütlenmeleriyle bir iş yapmaya kalkıyorlar. O raddeye geliyor ki, İstanbul'da aynı şeyi yapıyorlar. Halbuki, İstanbul'da da çoğunluk değil.

Ermeniler'in 1890'larda İstanbul'daki ayaklanması bir azınlığın şamatasıydı ve o yüzden de bunun adı ne ihtilal, ne ayaklanmaydı, Ermeni patirtüsü diye adlandırılmıştır ahali tarafından. Yani; 1890'larda ayaklanmaları, Osmanlı Bankası'nı basmaları bile Ermeni patirtüsü diye adlandırılmıştır ve nitekim bu liderliğin yanlışlığından dolayı ayaklanma talepleri ön planda, öbür etnik grupların, Müslüman cemaatlerin kıyımıyla başlamıştır. Bunun reaksiyonu doğal olarak çok serttir.

I. Dünya Savaşı'na girildiği zaman, Alman Genelkurmayı'nın tavsiyesi çok açıktır. Bu iş böyle halledilmez, bu adamları sürersiniz buradan, askeri cephe gerisini teminat altına almak zorundasınızdır denmiş ve bu empoze edilmiştir. İttihat Terakki'nin birçok yöneticisi tehciire karşıdır. Örneğin, Hüseyin Cahit, Maliye Nazırı Mehmet Cavit, Halide Edip. Hatta Halide Edip, Falih Rıfkı'nın hatıratında; Suriye'de Bahattin Şakir'le tanışırılmış, Falih Rıfkı'ya beni bir katilin elini sıkmak zorunda bıraktınız demiş. Çünkü, bu tehcir sırasında Teşkilat-ı Mahsusa'nın başında Bahattin Şakir vardı.

Planlanan tehcir, çok kısa zamanda bir etnik çatışmaya dönüştü. Bölgede bulunan Kürtler ve başka gruplar, bir yerde 1880'lerden beri devam eden etnik purifikasyonun intikamını almaktadırlar. Yer yer de, savaşın sıkıntıları içinde bir yağmacılık götürmektedirler. Eğer, bölgenin mülki amirleri vali ve kaymakamlar, çok becerikli ve kuvvetli ise, bu iş hadisesizce atlatılmaktadır, Çukurova Bölgesi'nde olduğu gibi. Bir kısım yerde acz yüzünden kan gövdeyi götürmektedir. Bir kısım yerde malesef buna yağma da karışmaktadır. Unutmayalım, bu tehcir sırasında hükümet askeriyeye bu işi yapıyor, ama, Taşnak cepheleleri de sık sık tehciri yapan kuvvetlerin önünü kesiyor ve bir çatışma oluyor. Bunun için, bu bir mukateledir ve imparatorluğun yıkılması sırasında bu tip mukatele sadece Ermeniler ve Müslümanlar arasında değil, Karadeniz Bölgesi'nde Pontus'ta yerli Hristiyanlarla Türkler arasında da olmuştur. Çünkü, parçalanmış bir imparatorlukta etnik çatışma, toprak kazanma ve bağımsızlık talebi ile meydana gelmektedir, eğer o bölgede ayaklananlar çoğunluğu teşkil etmiyorsa, tarihi bakımdan çoğunlukları yoksa başarılı olmaları son derece güçtür. Buna rağmen liderlerinin aç gözlülüğü, lüzumsuz rekabeti ve kötü politi-

kaçılıkları yüzünden bu gibi ayaklanmalara malesef erken başlamışlardır.

İmparatorluğa yeni yerleşen, Siyonist yerleşmeyle hatırı sayılır bir nüfus edinen Yahudiler ayaklanmamıştır. Filistin Bölgesi'nde Yahudiler, savaşın başında bugünkü ekseriyete sahip değillerdir, ama, herhalde Pontus Bölgesi'ndeki Hristiyanlardan, Doğu Anadolu'daki Ermeniler'den çok daha derli toplu, çok daha yoğun, çok daha kalabalık bir nüfusa sahiptirler. Teşkilatlanmaları fevkaledir kuvvetlidir, yani ziraat alanında, sosyal alanda o kadar beceriklidirler ki şaşacaksınız. Ben bu evrakları okudum. Siyonist arşivde bunlar İbranice değildir. Bütün Siyonist arşivi vesikaları Almanca ve Rusçadır. Çünkü; Siyonizm hareketini yürürten iki unsur, Alman ve Rus Yahudileridir.

Golda Mayer senelerce sonra dediği; "İsrail'i kurarken biz zannediyorduk ki, biz melek bir milletiz, bizim içimizde hırsız olmaz, dolandırıcı, katil olmaz. Biz çok temiz ve idealist insanlarız, Allah'a şükür hepsi varmış. Çünkü, biz de öbürleri gibi toplumuz neticede." İşte bunu anlayacak olanlar çok nadir de olsa fuhuşla mücadele komiteleri kuruyorlar. Çünkü, o kadar nüfus akıp gelecek Polonya'dan, Rusya'dan. Aileleri yerinden kıpırdamadığından ailelerini bırakıp gelen genç kızlar var. Burada böyle şeyler olabilir diye komiteyi kuruyorlar, bu kadar isabet var. Bir müddet sonra savunma teşkilatı Hagana'yı kuruyorlar. Banka kuruyorlar ve Türk maliyesine o yıl bütçe denkleşmediği için borç veriyor. Kurdukları sağlık teşkilatı sadece gelen Yahudileri değil, Arapları da muayene ve tedavi ediyor. Yani, milletin gözüne girmek istersen çocuğunu kurtaracaksın ateşli hastalıktan. O zaman artık sana kimse elini sürmez. Bu tip bir teşkilatlanma parçalanmış imparatorlukta azınlıklar içinde bir tek bunlara mahsus ve onlar açıktan açığa ayaklanmadılar. I. Dünya Savaşı'nda Filistin'e yerleşen Yahudiler, hem İngilizlere, hem Türklere askeri bakımdan yardım ettiler ve iki tarafa da casusluk yaptılar. Çünkü, kimin kazanacağı belli değil.

I. Dünya Savaşı bize yanlış okutulmaktadır. Yabancı askeri tarihlerden daha iyisini öğreniyoruz. Modernleşen bir ordunun, modernleşen bir subay sınıfının savaşıdır. Halk, her zamanki gibi dayanıklıdır, savaşandır. Fakat, subaylar

artık gençtir ve bilgilidir. Bir örnek verelim: Hayfa şehrine İngiliz Ordusu yanaşiyor. İngiliz tümenin komutanı, arabasına Royce Royce'una giricek, ahali de komutanın her iki tarafına dizilmiş, (kozmpolit bir yerdir Hayfa, Almanı var, Arap'ı var, herkes var) karşılayacaklar. Komutan elinde asasıyla dururken birden bire zor atıyor arabasından kendini. Şehrin komutanı Yüzbaşı Bilal Bey 180 kişiyle, bir kaç mitralyöz ve mühimmatla öyle bir savunma sistemi kurmuş ki, günlerce uğraştırıyor İngilizler. Çünkü, çok iyi topografya biliyor, Hayfa engebeldir. O ordunun içinde teğmeninden albayına kadar herkes son derece de iyi subay, Enver ve Cemal Paşalar hariç. Onlar da malesef komuta mevkiindeler. Bu çok büyük bir talihsizlik. İmparatorluk parçalanırken çekilen, teşkilatlı, savaşgan, mekanize bir ordudur, çok açıktır. Tayyaresini kullanmaktadır, yeni çıkan bir silahtır. Bilindiği gibi, 1914'te üç tayyare İstanbul'dan Mısır'a gitmeye kalktı, biri gitti, ikisi düştü, fakat, bu çılgın uçuşu kimse yapamamıştı o sırada, Bizim havacılık tecrübemiz de aslında öbür savaşçı milletlerinkinden hiç aşağı değildir. Havacılık tarihimizin gerçekleri ve doğruları Türkiye'nin havacı olduğunu göstermeye yeter. Böyle olduğunu bilelim, tarihi gerçekler hiç bir muğlaklığa fırsat vermeyecek kadar açıktır ortadadır.

I. Dünya Savaşı, coğrafi bakımdan yıkılan, dağılan bir memleketin tarihinin son safhasıdır, ama, bu impaatorluğun kurumlarında, bir parçalanma, bir dağılma meydana gelmemiştir. Askeri teşkilatı, ordusu kaldığı yerden devam etmiştir, yenilmiş olmasına rağmen. Maliye teşkilatı çalışmaktadır, okulları, hariciye teşkilatı hayata devam etmektedir. Osmanlı Hariciyesi hayata devam etmiş, bir kısım mensupları Ankara'ya geçmiş, burada teşkilatı kurmuş, devam etmiş. Sefir alıyor, sefir gönderiyor iki tarafta. Daha ilginç olan; Ankara Antlaşması'ndan sonra Paris'te hem İstanbul, hem de Ankara sefaret açtı. Ferit Tekbey sefirdi o zaman, bir ziyafet verecek, çatal bıçak gümüş iskemle yetmiyor, Ahmet Muhtar Bey'den ödünç alıyor, taşıyor onları sefarete sonra tekrar geri alınıyor zimmetle, sonra lazım olursa bir daha geliyor. Yani, bu bir teşkilatın devamıdır. Okullar hayata devam etmiştir ve bu bir devletin kendini tradisyonuyla saklayabilme özelliğidir. Nitekim devletin reputasyonunda da hiçbir düşme yoktur. Genç Cumhuriyetin başkenti, büyük

devletlerin sefaret listesinde 10, 11, 12'nci sırada gelir. Ankara'daki büyükelçilik her zaman için çok büyük olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan önce büyük devletler vardı. Bunlar büyükelçi teati ederdi. Osmanlı Devleti bunlardan biriydi. I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu usul kalktı, herkes istediği gibi büyükelçi yollamaya başladı. Buna rağmen asıl büyüklük bir füy, bir dosya meselesiydi. Türkiye onlardan biri olarak kalmıştır, bu çok önemlidir. İmparatorluğun parçalanması diye baktığımız zaman bu etnik yapılanmanın getirdiği fırtına, malesef yeni kurulan devletlerin gerekli bir tradisyonla ortaya çıkmasına fırsat vermemiştir. Bunların ordularında, dışişlerinde anane zayıftır. Halen Orta Doğu ve Balkan Devletleri'nin hayatında, Türk Hariciyesi'ndeki edep, çalışma normları, yazışma sistemlerine rastlanmamaktadır. Bu çok önemlidir. Asıl önemlisi, devlet fikrinin, devlet hayatının, bu devletlerde yeterince oturmamış olmasıdır. Balkan devletlerinde devlet demek, bir zorbalık, bir çete anlayışıdır. Kesinlikle etniktir. O kadar ki, Yugoslav Krallığı'nda bir gizli teşkilat vardır, istihbarat teşkilatı, fakat, asıl gizli istihbarat teşkilatı "Çorna Ruka = Kara El" denen ve sadece Sırp-ların alındığı bir başka nüvedir, öbürüyle onun ilgisi yoktur. Arabistan kıtasındaki devletler için de olduğu gibi söz konusudur. Buralarda devlet denen örgütün, devletin hayata girişinin hayli hayli geciktiği ve girdiği zamanda daha çok despot bir mekanizma olarak ortaya çıktığı gerçektir

ABD-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1945'e Kadar Türk-Amerikan İlişkileri
Doç. Dr. Çağrı Erhan, Ankara Üniversitesi SBF

Tarihsel perspektif içerisinde 1945'e kadar olan Türk-Amerikan ilişkilerini ele alacağım. Türk-Amerikan ilişkileriyle ilgili çeşitli makalelere, kitaplara baktığımız zaman, hatta, zaman zaman birtakım devlet adamları konuşmalar yaptığı zaman, II. Dünya Savaşı sonrasında bugüne Türk-Amerikan ilişkilerinin ne kadar büyük bir ittifak düzeni içerisinde devam ettiğinden bahsederler. Halbuki, Türk-İngiliz ilişkileri gibi, Türk-Rus ilişkileri gibi, Türk-Fransız ilişkileri gibi, Türk-Amerikan ilişkilerinin de II.Dünya Savaşı öncesine, Cumhuriyetin ilk dönemine, hatta ve hatta Osmanlı dönemine giden kökleri vardır.

ABD'nin Osmanlı topraklarında ilk bayrak gösterişi 18.yüzyılın sonuna rastlıyor. 1790'larda İzmir'de, ABD bayrağı taşıyan birtakım ticaret gemilerinin buradan kuru incir, kuru üzüm ve afyon almak üzere İzmir Limanı'na giriş ve çıkış yaptıklarını, hemen hemen aynı tarihlerde bazı Amerikan gemilerinin de bugün Fas, Tunus, Cezayir, Libya olarak adlandırılan (bunlardan son üçü Osmanlı Devleti'nin Garp Ocakları olarak adlandırılan bölge) bölgeye giriş-çıkış yaptıklarını görüyoruz.

Türk-ABD ilişkilerinde, bu iki ülke arasında hiç savaş olmadığı şeklinde bir yaklaşım vardır. Gerçekten de iki ülkenin birbirine savaş ilan etmesi vaki değildir. I. Dünya Savaşı'nda bile, birbirlerine karşı taraflarda yer almalarına rağmen, 19-17'de ABD savaşa girdiğinde, Osmanlı-Amerikan diplomatik ilişkileri kesilmiş, fakat, iki taraf birbirine savaş ilan etmemiştir. Fakat, ilginç bir şekilde Osmanlı Devleti'nin Garp Ocakları topraklarıyla yani Trablusgarp Beylerbeyliği ve Cezayir Beylerbeyliği ile ABD arasında savaş yaşanmıştır. Bunların da Osmanlı Devleti'ne vergi bağıyla bağlı paşalıklar olduğu düşünülürse, bir anlamda Osmanlı ile ABD arasında bir savaşta da söz edilebilir.

Nitekim, Amerikan tarih kitaplarına baktığımız zaman, bu bölgede yaşayan insanlardan Türkler diye söz edilmektedir.

Çünkü, yöneticiler Türktür. Amerikan tarihine Berberi Savaşları olarak geçen 1801-1805 arasında devam eden bu savaşlardan Amerika galip çıkmıştır. Neticede, önce 1790'larda Trablusgarp, Cezayir ve Tunus'la imzalanan ve orjinalleri Türkçe olan anlaşmaların yerini orjinalleri İngilizce ve eş tercümeleleri Türkçe olan, yeni anlaşmalar almıştır. Bunlar kapitülasyon anlaşmalarıdır. Amerikan gemilerinin herhangi bir saldırıdan azade biçimde bu limanlara giriş çıkışlarına izin verilmesine ve Amerikalıların, İngilizler, Fransızlar gibi başka Avrupalı ülkelerin yararlandıkları gümrük vergilerinden yararlanmalarını sağlayan anlaşmalardır. Amerikan deniz piyadelerinin maaşlarına baktığımızda, Berberi sahillerinin adı geçer, çünkü; Amerikan deniz piyadeleri tarihindeki ilk çıkarma hareketi Berberi Savaşları esnasında burada gerçekleştirilmiştir.

Amerikalılar, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Asya topraklarına 1810'lu yılların sonunda geldi. Önce İzmir Limanı'na, Amerikan ticaret gemileri geldi. Fakat, ABD İngiltere koloniyken bu gemiler İngiliz bayrağı ile gelmekteydiler. ABD, bağımsız olduktan sonra Amerikan bayrağıyla geldiler. İzmir Limanı gümrüklerden sorumlu müdürü, Amerikan bayrağını gördüğünde hangi devlet olduğunu anlayamadığından,

ABD diye bir devleti de Osmanlı Devleti tanımadığından, bu gemilerin İngilizler'e verilmiş olan kapitülasyonlardan yararlanmalarına artık izin vermemeye başladı. Dolayısıyla, 1810'lu yıllardan itibaren Amerika'nın başlıca çabası, Osmanlı Devletiyle, tıpkı İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında olduğu gibi bir ticaret anlaşması yapıp, gümrük ayrıcalıkları elde etmektir.

İki devlet arasında böyle bir anlaşma yokken bile, 1812'de İzmir'de bir Amerikan Ticaret Konsolosluğu açıldığını görüyoruz. Ticaret Konsolosluğu diyorum, çünkü bu bir konsolosluk olarak tanınmıyor Babali tarafından. O yüzden bir Amerikan ticaret evi diyorlar. David Ofley bu ticaret evinin başına getiriliyor.

Amerikalıların bir ticaret anlaşması yapabilmek için çabalarını yoğunlaştırdığı tarihlerde, 1819'dan itibaren, üç büyük Protestan kilisesinin birleşmesinden oluşan "American Board for Commissioners in foreanctions?" yani "Yabancı Ülkelerde Amerikan Misyonerleri Organı" ilk temsilcilerini Beyrut'a, yani Osmanlı topraklarına gönderiyor. Bu teşkilat, önce Beyrutta, arkasından İstanbul'da birer Protestan kilisesi açıyor. Böylece, tacirlere paralel olarak Amerikan misyonerlerinin de, Osmanlı topraklarına 1810'ların sonundan itibaren yoğun biçimde gelmeye başladıklarını görüyoruz.

Burada biraz da, misyonerlerin eylemleri üzerinde durmakta fayda var. Çünkü; ilkeri tarihlerde misyonerlik faaliyetleri ticari ilişkilerin önüne geçecektir. Amerikan Board'un, buraya misyonerleri gönderirken amaçları bu bölgedeki Müslümanların Protestanlaştırılmasıydı. Mamafih, gerek Müslümanlar, gerek Yahudiler başka bir dine geçmekte son derece sıkı kurallarla engellendikleri için, (müslümanlıktan çıkmanın cezası 1840'a kadar ölümdü, Yahudiler ise, yahudilikten çıkınca tamamen cemaat dışı kalıyordu ve ticari hayatları bitiyordu), bir süre sonra, müslümanları ve yahudileri Protestanlaştırmak yerine kabin kiliseler yani Ermeni ve Süryani kiliselerine mensup kişileri hak dinine çağırarak üzere görev tanımları değiştirildi ve daha ziyade Ermeniler, Süryaniler arasında faaliyet göstermeye başladılar. Bunlardan en fazla rahatsızlık duyanlardan bir tanesi Lübnan'daki Maruni (Arap Katoliki) Patriğidir. 1840'da Babali'ye yolladığı şikayetnamede, Amerikalı misyonerlerin kendi halkını dinsizleştirdiklerinden

(burada dinsizleştirmekle kastedilen protestanlaştırmak) söz edip, bunlara izin verilmemesini Babali'den istemektedir. Keza, arşiv belgelerine göre, o tarihlerde İstanbul'daki Ermeni Patriği de defalarca Babali'ye mektup yazıp ve ziyaret edip, Ermeniler'in bir kısmının protestanlaştırılmasından kendi kilisesinin ne kadar rahatsızlık duyduğunu ifade etmektedir.

Bunun bir yandan dini ve ahlaki, bir yandan da iktisadi boyutu var. Çünkü, Ermeni Patriği ve Maruni Patriği aynı zamanda millet başıdır. Millet başı olması sıfatıyla cemaatinden vergi de toplamaktadır. Dolayısıyla, cemaatin miktarının azalmasından son derece rahatsız olmaktadır. Bu şikayetnameler çerçevesinde, Osmanlı Devleti Protestan Amerikalıların faaliyetlerini zaman zaman sınırlasa da, bunların Ermenice Protestan dinini tanıtmalarını engellese de, İngiliz Büyükelçisinin girişimleriyle 1847'de Protestanlık da bir millet statüsüne kavuştu ve başlarına Protestan Vekili denen bir cemaat temsilcisi atandı. Bundan böyle Protestanların da tıpkı katolikler ve diğer mezhep mensupları gibi birtakım millet hakları oldu. Dolayısıyla, bunların faaliyetlerine hiçbir şekilde müdahale edilemez. Fakat, 1880'lerde II. Abdülhamit zamanında, farklı bir gerekçeyle, Amerikalı Protestan misyonerlerin faaliyetlerine müdahale edileceğini göreceğiz.

Amerikalılar bir ticaret anlaşması yapabilmek için yoğun bir faaliyet içerisindeydiler. Fakat Babali bu talebi sürekli geri çeviriyordu. Birkaç nedeni vardı geri çevirmesinin. Nedenlerden bir tanesi; iki ülke arasındaki mesafenin çok uzun olmasıydı. Osmanlı Devleti onlarla ticaret yapmıyor (Amerikalılar buraya geliyordu), niye tek taraflı ayrıcalık vereyim diye düşünüyordu. Bir diğer neden de, zaten o kadar çok ayrıcalık vermişti ki, şimdi yeni bir devlete vermek istemiyordu. Çünkü, İngilizlerle, Fransızlarla karşılaştırıldığında Amerikalılardan fazla fazla vergi alıyordu.

1823'de Monro Doktrini ilan edilince, yani, ABD Avrupa işlerine müdahil olmama kararı alınca, Amerikalılar'ın bu çabasında da bir azalma oldu. Bununla birlikte, 1827'de Türk-Amerikan tarihi ilişkilerini etkileyen ve Babali'nin bu tutumunu değiştiren çok önemli bir olay gerçekleşti. Navarin'de Osmanlı Donanması yakıldı. Bu olaydan sonra Osmanlı Devleti Amerikalıların taleplerine sıcak cevaplar vermeye başladı ve 1830 Mayısında, Osmanlı-Amerikan Dostluk An-

laşması veya Ticaret ve Seyrû Sefayin Anlaşması. Bu anlaşmanın gemilerle ilgisi ne? 9 maddelik bu anlaşmanın bir de gizli maddesi var. O gizli maddede Osmanlı Devleti her talep ettiğinde, ABD savaş gemisi ve savaş gemisi yapımında kullanılacak malzeme satacaktır, deniyor. Çünkü, Navarin'de Osmanlı Donanması, Ruslar, İngilizler ve Fransızlar tarafından yakılmış. Onlardan bu gemileri alamayacak, yerine yeni bir donanma kurması lazım. Bu anlaşmayı yaptı. Mamafih, bu anlaşmanın gizli maddesi Amerikan Senatosu'nda (senato, anlaşmaların üçte iki çoğunlukla onaylanması gereken yerdir) reddedildi ve yürürlüğe giremedi. Geri kalan 9 maddeyi onayladılar. Böylece Osmanlı Devleti, herhangi bir taviz almadan bir kapitülasyon vermiş oldu. Fakat Amerikan Başkanı'nın talimatıyla bu anlaşmanın imzalanmasından bir yıl sonra gizli maddenin reddedilmesine rağmen iki gemi mühendisi Foster Rotts ve Henry Ackford İstanbul'a geldi. İstanbul'da Aynalı Kavak Tershanesinde, Ackford üç sene (sonra vebadan öldü), Rotts ise 1840'a kadar İstanbul'da kalarak Amerikan tipi savaş gemisi inşa ettiler Osmanlı donanması için. Önce Abdülmecitte ile başlayıp Abdülaziz döneminde devam eden o güçlü donanma konseptinin hazırlanmasında bu Amerikalı gemi mühendislerinin doğrudan katkısı oldu.

O yıllarda, Osmanlı-Amerikan ticari ilişkileri Osmanlı lehine fazla veriyordu, yani, Osmanlı Devleti birşey almıyor fakat çok fazla satıyordu. En fazla sattığımız mamüller de afyon sakızı, kuru üzüm, kuru incir ve halydı. Fakat, zaman içerisinde, sanayi devrimi Amerika'da yaygınlaştıkça ve Amerika'da özellikle tekstil, dokumacılık konusunda sanayi geliştikçe, Osmanlı Devleti Amerika'dan da mal almaya başladı. Örneğin; Amerikan bezinin Osmanlı Devleti'ne ilk gelişi 19. yüzyılın son çeyreğine rastlar. 1861-65 arası cereyan eden Amerikan iç savaşı ertesinde, ticari ilişkiler Amerika lehine fazla vermeye başladı. Çünkü, ticaret hacmine daha evvel var olmayan silah kalemi eklendi. Osmanlı Devleti, iç savaştan artan silahları alabilmek için 1867'de ABD'de bir büyükelçilik açtı. Halbuki, Amerikalıların elçiliği 1831'de açılmıştı, anlaşmanın hemen ertesinde. Çok sayıda Amerikan piyade tüfeği ve sahra topu ve fişek Osmanlı Devleti tarafından satın alındı.

Tekrar dönelim misyoner faaliyetleri konusuna. Çünkü, misyoner faaliyetleri 1870'lerin ortalarından itibaren, evvelce var olmayan bir şekilde rahatsızlık yaratmaya başladı Yıldız Sa-

rayı'nda. Artık Babali demiyorum, çünkü, II. Abdülhamit zamanında ipler tamamen Yıldız'ın elindeydi ve saraydan idare ediliyordu. Yıldız'ın duyduğu rahatsızlık şuydu. Amerikalılar Osmanlı topraklarında açtıkları okulların sayısı 1913'e gelindiğinde 300 civarındaydı. Örneğin Robert Koleji dediğimiz zaman üniversite anlamamız lazım. Beyrut Amerikan Koleji bugün hala Amerikan Üniversitesi olarak faaliyet gösterir, ilk kurulanlardandır. Harput'ta, Maraş'ta, Antep ve Merzifon'da, Bulgaristan'ın muhtelif yerlerinde, Anavutluk'ta çeşitli yerlerde Amerikan kolejleri ve okulları vardı ve 1913 itibarıyla 25 bin kişi bu okullarda okumaktaydı. 1880'lerde de bu sayının 13 bin civarında olduğunu misyoner kaynaklarından öğreniyoruz. Bu rahatsızlık, okuyan insan sayısından kaynaklanmıyor, giderek Amerikan okullarında okuyan Ermeni ahali arasında milliyetçi fikirlerin yayılmasına ve Bulgaristan'daki milliyetçi akımlara katkı sağladığı yönünde görüşler ağırlık kazanmaya başlamasından kaynaklanıyor. Çünkü, Amerikan okullarında okuyan birtakım insanlar, Ermeni komitelerinin içerisinde veya Bulgaristan milliyetçilerinin içerisinde. Örneğin, Bulgar milliyetçileri arasında çok sayıda Robert Koleji mezunu vardı. Bu insanların ön plana çıkması, onların okumuş oldukları okulda milliyetçi fikirlerle beslendikleri yaklaşımını da güçlendirdi. Bunun ötesinde, 1890'larda Ermeni isyanları esnasında Sasun'da, Maraş'da, Antep'de bu isyancıların Amerikan okullarında saklanmaları ve Osmanlı Devleti'nin bu isyanları bastırmak üzere gönderdiği askerlerin zaman zaman isyanı bastırırken Amerikan okullarına da zarar vermeleri, Türk-Amerikan ilişkilerinde de birtakım siyasi krizler ortaya çıkardı.

Misyoner faaliyetleri dini bir faaliyet olmaktan çıkıp, bir anlamda siyasi ilişkileri geren bir faaliyet oldu. Bu tarihlerde gerginliğin giderek arttığını, fakat, başka unsurların da gerginliği güçlendirdiğini görüyoruz. Örneğin, 1875'te Bulgar ayaklanması çıktığında, bu Bulgar ayaklanmasının başta İngiliz basını olmak üzere bütün dünyaya duyurulmasında en büyük rolü İstanbul'daki Amerikan sefaretinin başkatipi Schüler oynadı. Yazdığı mektuplarla, kraliçeye yolladığı mektuplarla, Telegraph gazetesine yolladığı mektuplarla, hatta, birtakım Amerikan gazetelerinde kaleme aldığı mektuplarla Bulgar isyanının duyurulmasını sağladı ve başı bozukların gerçekleştirdiği katliam, Osmanlı Ordusu'nun katliamıymış gibi bir anlamda bütün dünyaya yayıldı. Bu da 1877-78 Os-

manlı-Rus Savaşı'nı bir süre sonra tetikleyen unsurlardan biri olmuştur.

1890'larda ise hala Amerika'nın bazı yerlerinde etkisini gördüğümüz veya bir büyük sözlüğü açtığımızda Türk kelimesinin karşısında gördüğümüz karşılıklar; barbarlıkla eşdeğer anlama gelebilecek, biri barbarek yani barbar, unspeakable, terrible, korkunç, cahil, konuşulmaz. 1890'larda Ermeni isyanları sırasında Osmanlı Devleti'nin bu ayaklanmaları bastırmak için yürüttüğü faaliyetler esnasında Amerikalı misyonerlerin, Amerikan kamuoyuna, gazetelere gönderdiği mektuplar sayesinde bu terrible Türk imajı da Amerika'da yayıldı.

I. Dünya Savaşı sırasında olup bitenler, bu olumsuz imajın daha da pekişmesine neden oldu. Osmanlı Devleti, 1917'de ABD ile farklı kamplarda savaşır hale geldi. Nisan 1917'de Amerika savaşa girince, İstanbul'daki Amerikan Elçiliği kapatıldı ve Amerikan Elçisi pasaportunu alıp gitti. 1917-1927 arası ABD ile diplomatik ilişkiler tekrar tesis edilemedi.

Fakat, burada atlanmaması gereken iki önemli olay ve dönem vardır. Bunlardan birisi Kurtuluş Savaşı dönemidir. Kurtuluş Savaşı sırasında, Türkiye'de bu tür Amerikan okullarından yetişmiş olan aralarında kadınların da (örneğin Halide Edip) olduğu bir takım zevat, Amerikan mandasının bayraklarını yakmaya başladı. Fakat, Erzurum ve Sivas kongrelerinde mandacılık reddedilince, Amerikan mandası konusu bir daha gündeme getirilmedi. Fakat, Mustafa Kemal Paşa, Amerikan Senatosu'na Sivas Kongresi'nden bir mektup göndererek, Türkiye'nin yürütmekte olduğu Kurtuluş Savaşı'na destek vermelerini istedi. Birtakım Amerikan gazetecileriyle mülakatlar yaptı. Ermeni soykırım iddialarını araştırmak üzere, 1919 sonbaharında, Türkiye'de bulunan general Harbord ile görüşmeler yaptı. 1923'te de daha önce Osmanlı döneminde bir demiryolu imtiyazı almak için çaba gösteren Chester firmasıyla (o zamanki adı "Ottoman American Development Company", "Osmanlı Amerikan Kalkınma Şirketi") TBMM hükümeti arasında bir imtiyaz anlaşması imzalandı. Fakat, şirket iflas ettiği için bu imtiyaz anlaşması gerçekleştirilemedi. Yani, Amerika ile sıcak ilişkiler kurmaya çalışıyor, çünkü, düşman sınıfında değil. Başkalarıyla savaşırken nasıl benimle sıcak ilişkiler kuruyorsa, Amerika ile de bunu kurmaya çalışıyor. Atatürk'ün temel stratejisi o.

İkinci önemli konu ise, Lozan Konferansı'dır. Lozan Konferansı sırasında ABD masada gözlemci olarak yer aldı, çünkü; Osmanlı Devleti ile ABD savaşmamıştır. Zaman zaman bazı gazetelerde; ABD, Lozan Antlaşması'nı onaylamadı, dolayısıyla, Türkiye'nin sınırlarını tanımıyor, şeklinde haberler okuyoruz. Bu külliye yalandır, yanlıştır. Çünkü, ABD Lozan Antlaşması'nı imzalamadı ki onaylasın. Niye imzalamadı? Çünkü, Lozan Antlaşması'nın taraflarından biri değil. Lozan Antlaşması Osmanlı Devleti ile savaşan devletler arasında imzalanmış olan bir anlaşmadır. Bakın Sevri'de de Amerika'nın imzası yok. Çünkü, Osmanlı Devletiyle savaşmadığı için Sevri'de de imzacı değil.

Lozan'da, Lozan Antlaşması'nın yapılmasından hemen sonra, ağustos 1917'de, kesilen ilişkileri tekrar kurmak üzere Türkiye ile Amerika arasında bir anlaşma imzalandı. Amerikan Senatosu'nun bu antlaşmayı reddettiği için diplomatik ilişkiler kurulamadı. Çünkü; kapitülasyonların da kaldırdığı orada izah ediliyor ve Ermeni olaylarından dolayı da bir kamuoyu baskısı var senato üzerinde. Daha sonra 1927'de, önce geçici bir anlaşmayla diplomatik ilişkiler kurulmuş, 1929'da da bir ticaret anlaşmasıyla Türk-Amerikan ilişkileri normale dönmüştür. Atatürk dönemi Türk-Amerikan ilişkilerinden, çok zengin ilişkiler dönemi olarak söz etmek mümkün değil. Bunun iki nedeni var. Birincisi, Wilson'dan sonra dünya siyasetiyle, işin felsefi boyutuyla ilgilenen, idealizmin babalarından Wilson'dan sonra Amerika's Harding ile birlikte dünya siyasetiyle fazla ilgilenmemeye başlamış, içe dönmüştür. Dolayısıyla, Avrupa işleriyle ve Türkiye'yle ilgilenmemektedir. 1929'da da büyük bir iktisadi kriz başlamıştır Amerika'da. Bütün iş, bu krizi ortadan kaldırmaya dönüktür. Uzak Doğu'da Japonya tehlikesi Amerika için daha önemlidir bu tarihlerde.

Türkiye için bakıldığında, geleneksel olarak Avrupalılarla çok yakın ilişki içinde olduğundan, Türkiye'deki devrimlerin ana motoru da aslında Avrupa olduğundan, o tarihlerde Avrupalılaşmakla özdeşleştiğinden, Avrupa ile ilişkiler Amerika ile ilişkilerin önüne geçmiştir. Am bu, dostane ilişkilerin devam etmediği anlamına gelmez. Örneğin; 1933'te, cumhuriyetin 10. yılı dolayısıyla, Atatürk Roosvelt'e, Roosvelt Atatürk'e mesajlar yollamıştır. Dünya turuna çıkan iki Amerikalı havacı İstanbul'a gelmiş, turlarını burada bitirmişler ve günlerce

gazetelerde bu yer almıştır. Keza, bir Amerikan elçisi olan Sharal, Atatürk'ün biyografisini yazmış ve Amerika'da yayınlamıştır. AOÇ ile ilgili bir takım dokümanter filmleri Amerikalılar çekmiştir. Bu anlamda sıcak ilişkiler kurulmuştur.

1945'ten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri

Prof. Dr. Ali Karaosmanoğlu, Bilkent Üniversitesi

Amerika devlet olduktan sonra, hemen hemen birkaç sene sonra Osmanlı ile ilişkiler başlıyor ve inişli çıkışlı bir seyir takip ediyor. Aslında bu inişli çıkışlı seyir, Soğuk Savaş sırasında biraz daha az inişli çıkışlı hale geldi. Çünkü, Soğuk Savaş şartlarında her iki ülkenin birbirine duyduğu ihtiyaç büyüktü ve tabii belki de Türkiye Amerika'ya biraz daha fazla ihtiyaç duyuyordu. Şunu da belirtmek gerekir ki ABD, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının, NATO'ya çok büyük bir katkı teşkil edeceğine inanıyordu ve ABD'nin çok büyük ölçüde desteği neticesinde Türkiye NATO'ya üye olmuştur. Fakat, inişli çıkışlı ilişkiler belli bir ölçüde, Soğuk Savaş sırasında da devam etti diyebiliriz. Birtakım anlaşmazlıklar, yanlış anlamalar zaman zaman baş gösterdi Soğuk Savaş sırasında. Mesela Jupiter füzeleriyle ilgili uyuşmazlık ortaya çıktı. Türkiye'ye silah ambargosu kondu ve beş sene devam ettikten sonra kaldırıldı. Afyon ekimi meselesi vardı Türkiye ile Amerika arasında ve NATO içinde birtakım görüş ayrılıkları çıktı. Bunlardan bir tanesi, salt askeri düzeyde bir uyuşmazlık, nükleer silahların

modernizasyonu ile ilgili. ABD, bunların menziline uzatmak istiyordu fakat Türkiye menzilin uzamasına razı olmamakla beraber, onun dışındaki modernizasyonlara evet diyordu. Burada da bir anlaşmazlık vardı. Daha başka bir anlaşmazlık da NATO'nun sorumluluk alanının genişletilmesiyle ilgili olarak ortaya çıktı. ABD zaman zaman NATO'nun sorumluluk alanının Orta Doğu ve Basra Körfezi'ne genişletilmesini gündeme getirdi fakat diğer Avrupalı müttefiklerle beraber Türkiye buna karşı çıktı. Ancak o günkü uyuşmazlıklar bugünkünden farklı uyuşmazlıklardı. Çünkü, spesifik uyuşmazlıklardı ve bu uyuşmazlıklara her iki ülkede kamuoyu pek dahil olmamıştı. Kamuoyunun her iki ülkede de rolleri, ya hemen hemen hiç yoktu, ya da çok sınırlı bir ölçüde katılıyorlardı. Türkiye'deki bazı marjinal grupları (aşırı dinci ve aşırı solcu grupları) buna dahil etmiyorum. Çünkü, onların zaten pek büyük bir etkisi o yıllarda yoktu.

Soğuk Savaş sonrasında Türkiye ile Amerika arasında, çok önemli bir uyumun olduğunu görüyoruz. Soğuk Savaş'tan sonra ABD, Türkiye'nin jeopolitik önemini, hatta, Soğuk Savaş'tan sonra azalmayan, tam aksine artan jeopolitik önemini ilk olarak gören, algılayan bir ülkedir. Hatta, Türkiye bunu tam olarak algılamazken, ABD bunu tam olarak algılamıştı diyebiliriz. Bu jeopolitik öneminden, Türkiye'nin hem kendi namına, hem de batılı milletler camiası adına yararlanmak için birtakım düşünceler, planlar ortaya koyan ilk defa Amerika olmuştur. Bunu, Avrupa bu kadar çabuk algılayamamıştır. Hatta, bugün dahi tam olarak Avrupa'nın bunu algıladığını söylemek zordur. Bunun neticesinde Türkiye ile ABD arasında çok önemli ölçüde bir işbirliği gelişti.

Bu işbirliğini hangi noktalarda görüyoruz? Bir kere Kafkasya ve Karadeniz havzasında, Türkiye'nin Amerika ile yaptığı işbirliği çok önemlidir. Bunun çok somut birtakım neticelerini (örneğin, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı) görmekteyiz. Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nı her iki ülke de canla başla desteklemiş ve kararlılıkla bu mesele takip edilmiş ve bilindiği gibi gerçekleşmiştir. Onun dışında, NATO çerçevesinde, NATO'nun barış için ortaklık projeleri çerçevesinde, Kafkasya, özellikle Güney Kafkasya ve Karadeniz havzasında Türkiye'yi tamamen desteklemiş ve Türkiye, Karadeniz havzasında ve Güney Kafkasya'da çok iyi ilişkiler kurmuş ve çok yapıcı birtakım faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye, bu bölge-

nin istikrarına önemli katkılarda bulunmuştur. Burada Türkiye'nin çok önemli bir avantajı da Batı Milletler Camiası'nın, NATO'nun, pek çok Batı organizasyonlarının üyesi olması ve AB ile çok yakın ilişkileri bulunmasıdır. Bu bölgedeki ülkelerin Batı'ya açılma beklentisine Türkiye cevap vermektedir. Bu nedenle Türkiye bu bölgede önemli ölçüde başarılı oldu. Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin Ortadoğu'daki başarısı o düzeyde kesinlikle değildir.

Ayrıca, Amerika'nın teröre ve PKK'ya karşı tutumuna geldiğimiz zaman şunu görüyoruz. ABD hiçbir yönetim döneminde PKK'yı desteklemedi. PKK'yı daima terörist bir örgüt olarak gördü. Bilindiği gibi Abdullah Öcalan'ın yakalanmasında çok önemli bir rol oynadı. Burada da ABD, Avrupa'dan büyük ölçüde ayrılmıştır. AB ve AB üyesi olan devletler, PKK sorununu daima Türkiye'nin insan hakları sorunuyla iç içe görmüştür. İnsan hakları sorunuyla aynı mesele telakki etmiş ve o çerçevede değerlendirme eğilimini daima göstermiştir. Halbuki ABD, Türkiye'nin insan hakları meselesini, PKK ile mücedelemeden tamamen ayırarak, ayrı bir sorun olarak ele almıştır.

Türkiye'nin AB üyeliğine ABD daima destek oldu ve AB'de Türkiye'nin üye olmasını, Türkiye'nin demokratikleşmesi için ve Batılı Milletler Camiası'ndan artık kopmayacak şekilde bağlanması için vasıta olarak değerlendirdi. NATO'nun güvenlik konularında ön planda tutulmasında Türkiye ile ABD arasında çok benzerlik, bir siyaset birliği vardır. Çünkü, bildiğiniz gibi AB üyeleri zaman zaman, özellikle Fransa, Almanya ve bazı küçük ülkeler daima NATO'yu ikinci plana itme eğilimi göstermişlerdir, savunma, güvenlik konularında. Fakat Amerika'nın tutumu böyle olmamıştır. Türkiye'nin tutumu da hiçbir zaman böyle olmamıştır.

Amerika ile Türkiye arasında savunma sanayi işbirliğini, çeşitli ortak projeleri zikredebiliriz. Bunların içinde F-16 Projesi çok önemli bir yer tutmaktadır. O projenin bizzatı kendisi değil, belki onun ötesinde o proje vasıtasıyla Türkiye'ye giren know-how girmiş ve bir uçak fabrikası kurulmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan uyumsuzluk, Soğuk Savaş'taki uyumsuzluktan çok daha değişik bir şekilde cereyan etmiştir. Bir kere, spesifik birtakım konuların dışında

çok daha genel, çok daha müphem bir keyfiyet arz etmiştir ve ayrıca her iki ülkede de kamuoyları çok dahil olmuştur bu uyumsuzluğa ve uyumsuzluğun büyümesine. Basın, medya tamamen bu uyumsuzluğun içinde oldu ve medyanın dışında kamuoyu ve sivil toplum kuruluşları bu uyumsuzluğa katkıda bulundu. Hem Türkiye'de, hem de Amerika'da, medya çok büyük ölçüde uyumsuzluğun büyümesine ve uzun süreli olmasına katkıda bulundu.

Bu uyumsuzluklar neden ortaya çıktı? Burada her iki ülkenin de kendine göre noksanları ve sorumlulukları var. Bir kere Türkiye, Soğuk Savaş'tan sonra önemli bir sorunla, öncelikler sorunuyla karşı karşıya geldi ve bir adaptasyon sorunuyla karşı karşıya kaldı. Soğuk Savaş sırasında, Türkiye'nin dış politika ve güvenlik politikası bakımından fazla alternatifleri yoktu önünde. Sadece tek bir alternatifi vardı. O da Batı'yla, NATO ile birlikte hareket etmek, güvenlik tertiplerini o çerçevede almak ve bu arada Sovyetler Birliğini de fazla gücendirmemek, onu da dikkate almak, idare etmek diyebiliriz. Bu konuda Amerika ve diğer müttefiklerle fazla ters düşmüyordu. Fakat, Soğuk Savaş'tan sonra Türkiye'nin önündeki alternatifler çoğaldı ve artık sadece NATO yoktu, AB, Kafkasya, Orta Asya, Rusya ile gelişen ilişkiler vardı. Türkiye için, bunlar arasında tam bir seçim yapmak zordu ve bir yere bağlanmak ve diğerlerini feda etmek mümkün değildi. Türkiye'nin bu öncelikler sorununun üstesinden gelmesi hemen hemen imkansızdı. Bu da yeni şartlarda kendini adapte etme sorununu ortaya çıkardı, burada Türkiye çok zorlandı ve hala belli bir ölçüde de özellikle Orta Doğu'da zorlanmakta devam ediyor.

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, AB adayı da potansiyel bir uyumsuzluk konusudur. Bu ileride de gittikçe artan bir uyumsuzluk sebebi olabilir. Çünkü, AB ile müzakereler başlarsa, Türkiye dış politika ve güvenlik politikası konularında Avrupa ile çok ters düşmeme kaygısı içinde, daima Avrupa ile bir danışma durumunda olacak, belli bir Avrupa dış politikası olmasa dahi, gayri resmi danışma mekanizması işleyecektir. Bugün Trans Atlantik anlaşmazlıkları da potansiyel bir uyumsuzluk kaynağı olarak ortada duracaktır. Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri de önemli bir potansiyel uyumsuzluk kaynağıdır. İlerisi için de ve bugün de öyledir. Türkiye'nin Rusya ile gelişen ilişkileri, Türkiye'nin Rusya konusundaki hassasiyetleri ve bu ilişkilerin devamını istemesi ile ABD'nin

ve belki de bazı müttefik devletlerin Rusya'ya karşı tutumu ki son zamanlarda tekrar önemli bir mesele olarak ortaya çıktı. Bu durum, Türkiye ile Amerika ilişkilerini zorlayabilir ilerde. Bugün, İran ve Suriye ile ilişkileri az da olsa zorlamaktadır. Ayrıca ABD, Karadeniz'deki askeri gücünü artırma eğilimini kuvvetlendirirse, ki bugün böyle bir eğilim olduğunu görüyoruz,, o zaman bu Montrö Sözleşmesi'ni ve Türkiye'yi rahatsız edebilir. Bu yüzden, Karadeniz'de Rusya ile Amerika arasında bir rekabetin başlaması Türkiye'nin en son isteyeceği şeydir. Çünkü, Türkiye zor durumda kalır ve Rusya ile çok önem verdiği ilişkileri bozulabilir.

Uyumsuzluğa sebebiyet verebilecek Türkiye'nin içinde de önemli birtakım faktörler söz konusu. Demokratikleşmenin hızlanması dolayısıyla sivil toplumun ağırlığı artıyor ve sivil toplum zaman zaman Amerika'nın politikalarına karşı olabilir ve bundan hükümetler etkilenebilir. Siyasi partiler artık, dış politikada da tabanları dikkate almak zorunluluğu hissetmektedirler. Bu da Türk-Amerikan ilişkilerini zorlayabilir. Silahlı kuvvetler geleneksel olarak Türk-ABD ittifakına büyük önem veriyor, ancak, demokratikleşme ilerledikçe Türk Silahlı Kuvvetleri'nin dış siyaset üzerindeki rolü gittikçe azalacak ve Türkiye'de asker-sivil ilişkileri demokratik bir zemine oturacaktır. Bu da ilişkileri zaman zaman zorlayabilir. 1 Mart 2003'ten sonra, Paul Wolfowitz'in, "Türk Silahlı Kuvvetleri gerekli gayreti göstermedi" demesi, ABD yönetiminin silahlı kuvvetlere ne kadar bel bağladığını, bunun da ne kadar yanlış olduğunu göstermiştir. Hem zamanımızda, hem de ileri dönemlerde ABD ile Türkiye'nin çıkarları ve dış politika amaçları her zaman bağdaşmayabilir. Türkiye'nin çıkarları, endişeleri, amaçları çeşitlenmiş ve çoğalmıştır. ABD'den daha bağımsız hareket etmesi doğaldır.

Soğuk Savaş sırasındaki karşılıklı bağımlılık bugün ortada yoktur. Diğer taraftan Türkiye de Washington'dan istediği her şeyin yapılacağını beklememeli. Örneğin, Irak'taki politikamızın hatalı yönlerinden bir tanesi, Amerika'dan çok şey bekledik. Bunların hepsinin yapılması imkansızdı. Bunların yapılmasını, hiç olmazsa önemli bir kısmının yapılmasını istiyor iseysek, bunlar Türkiye'nin hayati çıkarlarını ifade ediyor idiyse, o zaman Mart 2003'teki neticenin alınmaması gerekirdi. Onun için Türkiye'nin dış politikasıyla Irak'taki stratejisi veya strateji eksikliği de Mart 2003'te malesef ortaya çıkmıştır. Önem-

li olan, Amerika'yla ikili ilişkimizde ortak çıkar alanlarını iyi tesbit etmek, bu alanların genişletilmesine çalışmaktır. Bunu, PKK için yapabiliriz. Çünkü, PKK'nın bir terör örgütü olduğunu ABD kabul ediyor. Fakat, Irak'da PKK unsurları hala gayet faal ve sınırı aşmış Türkiye'ye girip gene terör eylemlerine devam ediyorlar, ABD de bunlara karşı bir tedbir alamıyor. Burada, Amerika'nın politikasında da önemli bir çelişkinin olduğunu görüyoruz. Hem PKK bir terör örgütü, Amerika'nın terör listesinde, fakat, PKK'ya karşı hiçbir tedbir alınmıyor ve belki de dolaylı olarak Kuzey Irak Kürt örgütleri tarafından destekleniyor. Kuzey Kıbrıs meselesinde de, önemli bir işbirliği alanı var. Kuzey Kıbrıs'ın izolasyonuna son verme amacıyla bazı tedbirlerin alınması, hiç şüphe yok ki Amerika-Türkiye ilişkilerine çok büyük bir açılım getirecek, çok büyük bir katkı yapacaktır. Bunun da Washington tarafından dikkate alınmasında yarar vardır. Her şeye rağmen Türk-ABD ilişkilerinin sağlam bir zemini vardır. Bir taraftan ABD, Türkiye'yi tasavvur ettiği Avrasya'da ve Genişletilmiş Orta Doğu'da jeostratejik öneme haiz bir müttefik olarak değerlendiriyor, öte yandan da Türkiye, ABD'yi ve NATO'yu dış politikası ve güvenlik politikasının temel gereklerinden biri olarak görüyor. Başbakan, Dış İşleri Bakanı ve Genelkurmay çeşitli vesilelerle bu hususun altını çizdiler ve son haftalarda da bu husus önemle vurgulandı Türkiye'de.

Türk-Amerikan İlişkilerinde Hükümet Dışı Organizasyonlar

Dr. Larry White, Türk-Amerikan Derneği Başkanı

Türk-Amerikan Derneği (TAD) 54 yıl önce Türkler ve Amerikalılar arasındaki ilişkileri geliştirmek için kurulmuştur. Bunu birçok şekilde yapmaktayız, ancak genel olarak dil kurslarına ve sanata ağırlık vermekteyiz. Resmi olarak derneğimiz

Türk Dernekler Kanunu uyarınca kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Ortak ilgi alanlarına giren konularda sık sık yakın bir şekilde çalışmamıza rağmen, Amerikan hükümetinin bir parçası değiliz. Bizler derneğimizi sivil toplum kuruluşu olarak addetmekteyiz.

Dünya Bankası, Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) hükümetten bağımsız, genellikle bir amaca hizmet eden, kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak tanımlamaktadır. Bizim amacımız ise iki ülke halkı arasındaki ilişkileri geliştirmektir. Derneğimiz Ankara'da faaliyet göstermekle birlikte ABD'deki Türk-Amerikan Dernekleri Asamblesi şemsiyesi altındaki 50'yi aşkın ilgili kuruluşun üye olduğu bir ağın da parçasıdır.

Bir sivil toplum kuruluşunun en önemli avantajı hükümetin bir parçası olmamasıdır. Hükümetlerin devletle ilgili amaçları ve hedefleri vardır. Kurumsal olarak hükümetler diğer hükümetlerle çalışırken kişisel seviyede halklar arasındaki etkileşimleri de etkili bir şekilde geliştirebilirler. Ancak, bu mükemmel bir sistem değildir; çünkü, devletin hedef ve amaçları mesajı çarpıtabilir. TAD gibi STK'ler resmi kanalları devre dışı bırakarak halklar arasındaki resmi ilişkileri tamamlar; ancak, bunu yaparken resmi kanalların yerini almazlar.

Sivil toplum kuruluşları son 60 yılda dünyadaki artan küreselleşme sonucunda kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce nispeten az sayıda insan diğer ülkelere seyahat etmekteydi. Etkileşimler halklar arasındaki etkileşimde tek ortamdı; ancak, uluslararası seyahatin genişlemesi ve yaygınlaşması ile artık farklı milletlerden insanlar arasında çok fazla etkileşim söz konusudur ki bu etkileşimi sivil toplum kuruluşları kolaylaştırabilir.

Bu etkileşim sayesinde kişiler, halklar arasındaki ilişkiler konusunda kendi yargılarını oluşturabilmektedir. Bu bağlamda, bu farkındalık hükümetler arası ilişkilere yardımcı veya engel olabilmekte; eğer, halklar arasındaki ilişkiler güçlü ve olumlu ise, hükümetler arası ilişkiler daha kolay ve büyük olasılıkla daha verimli olmakta, zayıf veya olumsuz ise, hükümetler arası ilişkiler daha güç olabilmektedir.

Halklar arasındaki ilişkiler ile ve bu halkların kendi hükümetleri arasındaki ilişkiler arasındaki ayırım STK'lerine fırsat sunmakta; artık kişisel etkileşimler daha yüksek düzeyde

mümkün olduğundan, halklar hükümetler arası ilişkilerin yerini alacak şekilde birbirlerine yakınlık duyabilmektedir.

Uluslararası ilişkiler dünyasında, hükümetler bu görüşe katılmayabilir; ancak, halklar arasındaki güçlü ilişkiler ya anlaşmazlıkları azaltır veya daha kolay düzeltilmesine yardımcı olur. Bugünkü durum budur. Bugün, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye arasındaki gözle görülür huzursuzluktan bahsedilmekte, ancak iki taraf da son zamanlarda aradaki ilişkinin önemini ve ilişkilerin düzeltilme aşamasında olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'yi son 13 yıldır aralıklarla ziyaret etmeme rağmen, Türkiye'de bir yıldır yaşamaktayım. Deneyimlerime dayanarak benim ve Türkiye'yi bilen birçok Amerikalı'nın paylaştığı düşünce, Amerikalıların Türk halkına Avrupalılar'a karşı hissettiklerinden daha fazla yakınlık hissettikleridir (Almanya'daki 12 senelik deneyime dayanarak konuşuyorum). Birçok Türk dostum da aynı görüşleri dile getirmektedir. Bu yakınlık önemsiz görüş ayrılıklarının yerini alan karşılıklı saygıyı göstermektedir. Aslen, halklar arasındaki yakın bağ küçük farklılıkların var olmasına ve ilişkileri etkilememesine olanak tanımaktadır.

İşte bu noktada Türk-Amerikan sivil toplum kuruluşları devreye girmektedir. Bizler, Türk ve Amerikan halkları arasındaki etkileşimi geliştirerek, iki halkı karşılıklı olarak daha fazla anlayış ve takdire götürecektir tartışmaları teşvik etmekteyiz. İki kültürü tanıtarak ve sergileyerek, halklarımız, kültürlerimizin zenginliğine ve başarılarımıza daha fazla saygı duyabilir. Karşılıklı görüş alışverişi yapmak üzere akademik forumları destekleyerek bilgi alışverişini kolaylaştırabiliriz.

STK'lerin hükümetten tamamen ayrı olarak başka bir rolü daha bulunmaktadır ki bu da amacını desteklemektedir. Hükümetlerin içinde bazı davaların savunucuları vardır; fakat, hükümet herhangi bir konuda tavrını belirlediğinde en muhalif olanı alenen engellenir.

Ancak, sivil toplum kuruluşlarını engelleyen bir şey yoktur. STK'ler güçlü Türk-Amerikan ilişkilerini açıkça savunan aşılması zor bir güç olabilir. Öğrenecek çok şeyimiz var; ancak bu konuda gittikçe daha iyi oluyoruz..

Amerikan Anayasasına göre en önemli özgürlük hükümetten istekte bulunma hakkıdır. Sivil toplum kuruluşları bunu yapabilir. STK'ler kar amacı gütmeyen kuruluş statüsüne sahip olduklarından politik amaç gütmeleri yasaktır; ancak, buradaki politik amacın anlamı partizanlık; yani bir politik partiyi tutmaktır. Sivil toplum kuruluşları belirli bir partiyi desteklemedikleri sürece politik arenada yer alabilirler. Türk-Amerikan sesini duyurmak için politik arenada yer almaya gerek var mıdır? Kesinlikle. Çünkü, Amerikan politik arenasında Türk-Amerikan ilişkilerini yıkma amaçlı başka sesler bulunmaktadır. STK'lerin ABD'deki Türk-Amerikan gündemini tanıtımları zorunludur.

Bugün

John Kunstadter, ABD Büyükelçiliği Siyasi Müsteşarı

Başlarken dört tespitte bulunmak zorunda kaldığımızı hissediyorum. Türkiye'nin anayasal yapısı, siyasi sistemi ve toplumsal tartışma ortamı, yani eski Anadolu tabiri ile agorası, önemli yerlerde ABD'den farklı olduğunu kabul edip, Türkiye'nin politikalarını tahlil ederken ABD'nin şablonuna göre asla, Türkiye'nin şablonuna göre tahlil etmeye gayret ettiğimiz gibi, ABD'nin politikaları ve onların oluşturulmasına baktığımız zaman, ABD sisteminin özüne göre analiz yapmakta nimet vardır diye düşünüyorum.

Bu anlamda Amerikalılar yönetimlerini tartışırken devletten değil, hükümetten bahsederler. Biz de siyasi iradeden müstakil devlet kavramı yok. Cumhurbaşkanımız aynı zamanda iktidarımızı yürütür. Özetle; devletle hükümetimiz arasında bir gedik yok. Ayrıca kongre yürütmeden yani Beyaz Saray'dan tümüyle bağımsızdır ve yürütme üzerinde bütçe belirtme ve denetleme gücü vardır. Amerika'da her tür profesyonelle düzenlenmiş, hemen hemen kurumsallaşmış lobicilik vardır ve önemli ölçüde de güçlüdür. Dolayısıyla; hesap sorulamaz, siyasi iradeden dokunulamaz, günün ışığına çıkmaz bir devlet olgusu, özetle, "bir derin devlet" biz de söz konusu olamaz.

İkinci tesbit ettiğimiz ve doğrusunu söylemek gerekirse garip-sediğimiz konu; "Türkiye'deki komploculuk tercihi ile sorgulayıcı akıl kullanması ve kaynakları ayarlama zorluğu". Fikir ve ifade özgürlüğü hat safhada önemli ve cumhuriyetimizin en temel ilkelerinden biri. Ama eğer, ampirik tahlil yerine zanlar ve önceden var oldukları sonuçlarla beraber başlayarak, zanlara göre kaynakları seçip biçimlendirmek, ne bilimsel, ne de arif sonuçlara götüremez.

Üçüncü bir tesbit ise; duymak istenmeyen görüşlerin, onları zikreden yetkilinin kişisel görüşleri olduğu iddiaları Türkiye'de söz konusu. Örneğin, bundan iki ay önce bir uluslararası finans kuruluşunun tespitlerine karşı, bir bakanın kendi görüşlerini ifade ediyor demesi veya Avrupa'dan bir sefirin görüşlerine karşı başka bir bakanın sert tepkisi. Resmi temsilciler olarak, ülkelerimizin veya kuruluşlarımızın görüşlerini ne kadar çizdiğiniz resme uymayabiliyorsa da aktarmaya mükellefiz.

Dördüncü tespit, ikili ilişkilerimiz ara buluculukla gelişmez. Siyasetçileriniz, analistleriniz, akademisyenleriniz, gazetecilerinizden bazıları; Ankara'nın Washington yolunun Tel Aviv'den geçtiğini iddia ediyorlar. Bu tamamen yanlış bir görüştür. ABD-İsrail ilişkileri sağlam ve sağlam olmaya devam edeceğini düşünüyoruz. Türkiye-İsrail ilişkileri 45 senedir epey derindir ve öyle devam edeceğini görüyoruz.

Ankara-Washington güzergahında ne dolaylı yol, ne de kestirme yol vardır. Bizim için Türkiye'nin ABD politikasını kestirmek bazen zor, ama, bir kaç resmi ifadeye dayanarak anlayışımızı biraz açıklamaya çalışacağım. Yanılmıyorsam 2

Mart 2005 tarihinde, Başbakanınız yurt dışındayken, Dışişleri Bakanınız bir mülakat yaptı, bu mülakatta ABD ilişkileri ile birkaç noktaya değinirken ben bir kaç ay önce ABD'nin Türkiye'nin kamuoyunu kaybedeceğini uyarısında bulundum. Bu oldu. Irak ile ikinci sınır kapısının açılması konusunda Amerika'ya destek istediğimizin altını çizdim, olmadı. Biraz sitem ederek ilişkilerimizi değerlendirdi. Bizim için ince bir problem var, sanki, bazı yerlerde kamuoyunuzu körükleyen sadece basınınız değil. İkinci sınır kapısı konusunda ABD zaten bir keşif, yardım teklif etti çünkü yeni bir kapının açılması için yeni yollar gerekecek, konumu belirtilecek ve onun için 250 bin dolarlık bir uzman-birlik işi masrafı olabilir, onu karşılayacağımıza hazır olduğumuzu söyledik ama malesef Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti onu kabul etmedi.

Yine, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 11 Nisan 2005 tarihinde Yeni Şafak'ta uzun bir mülakat verdi ve ilişkilerimize sadece bir cümleyle değindi. O cümle şöyleydi: "Türkiye için İsrail ve Amerika ilişkileri problemlidir diye birşey yok". Sanki, ABD-Türkiye ilişkilerini sadece bir İsrail çerçevesinde algılayabildiğinin altını çiziyordu.

27 Nisan 2005 tarihinde, belki hatırlarsınız Başbakanınız Tayyip Erdoğan, meclis grubuna uzun bir konuşma yaptı. O konuşmada ilk olarak AB'ye değindi ki biz onu doğal buluyoruz. Sonra da ABD ile ilişkilerinize geçti ve uzun ve genel bir değerlendirme yaptı. Bu konuşmada öncelikle şunu belirtmem gerekir ki; "ABD ile ilişkiler, dış politikamızın temel eksenlerinden biri olmaya devam etmektedir" dedi.

Ondan sonra 1 Mayıs tarihinde, Ters Köşe televizyon programında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün tayin ettiği stratejik derinlik görüşünü lanse eden ve Başbakanlık'ta dış politika baş danışmanı olarak görevini sürdüren Ahmet Davutoğlu'nun değerlendirmesi şöyleydi: "Türkiye-ABD ilişkileri dört düzlemde ibaret. Birinci düzlem, resmi ilişkiler yani protokol. C. Rice geldi, Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ile görüştü, hiçbir sorun görünmüyordu. İkinci düzlem, Türkiye'nin dış politikasını ABD'nin algılaması konusu. Bir sorun yok demiş, yeni bir yöntemimiz var ve Amerikalılar onu öğreniyorlar. Üçüncü düzlem, ABD'nin dış politikasının Türkiye'deki algılanması. Dünyada durum ne ise Türkiye'de de o. Ve dördüncüsü, halklar arası ilişkiler.

Tarih boyunca birbiriyle savaşmayan iki halk Kore'de beraberler. Gerçi, biz de bir kahvenin kırk yıl hatırı olduğunu biliyoruz ama üzerinden 50 yıl geçti. Artık, yeni bir kahve içmek lazım. Biz, kahve ikram etmeye her zaman olduğu gibi hazırız, sizin kahvenizi içmekten de şeref duyarız. Bu arada Sayın Davutoğlu başka bir önemli çıkar ve amaçların kesiştiği noktadan bahsetmedi, o da hem ikili ilişkilerde, hem de NATO çerçevesindeki stratejik güvenlik ve askeri işbirliğimiz.

Amerikalılar olarak, sivil otoritenin en önemli prensiplerinden olduğunu savunuyoruz. Tabiki Türkiye'de ilk sırada olan referans noktamız hükümetinizdir. Ama aynı zamanda zengin geleneklere sahip olan ve cumhuriyetinizin ilklerini muhafaza eden devletinizin mülahazalarına itina ediyoruz. Burada ince ama soğuk bir analitik ikilemeyiz. Çünkü, hükümetinizin son aylardaki ikili ilişkilerimize yönelik yorumları bir bağlamda bulunuyor, bir context te bulunuyor ve o contextde ilişkilerimizi izah etti. Amerikalılar olarak biz hep istikbale bakıyoruz, ama, takdir edersiniz ki birkaç tarih önmeli olabilir. 17 Aralık tarihinde, Musul'dan geçen beş güvenlik görevlileriniz şehit oldu. Zırhlı olmayan Amerikan markalı arabalarla, Genelkurmayınızın zaten şoförlerinize asla o güzergahtan geçmeyiniz dediği bir yoldan geçtiler ve tuzağa düştüler, şehit oldular. Zaten bize hiçbir bilgi vermemişlerdi. O zaman birkaç keskin nişancılarımız oradan uzak değiller, yerine geldiler ve iki terörist öldürdüler. Orada bitmedi, büyük bir risk altında bir birimi morga gönderdik ve cenazelerini alıp, Türk tarafı bir uçak veya helikopter göndermek istemedi veya gönderemedi, büyük ve derin bir onur üstlenerek cenazelerini huduta refakat ederek teslim ettik. 21 Aralık 2004 tarihinde, Genelkurmay Başkanınız hayatımda gördüğüm en müşvik ve beşeri bir teşekkür ve taziye mektubu hiç gönderdi. Zaten, bu son olaydan iki veya üç gün sonra üstlerimizden biri bir terör saldırısına uğradı ve yirmiden fazla Amerikan askeri ve sivil şehit oldu. Bu mektup, Türkiye'nin, vatanınızın iktidarı korunarak bize bir teşekkür ve taziye mesajı ilettili.

Gerçi 23 Aralıkta, hükümetinizde hiç sıfat taşımayan, hiçbir görev taşımayan ama iktidar partisinden bir milletvekili bir basın toplantısı düzenledi ve her tür isnatı ile bize yüklendi, Musul olayından dolayı. Bize hükümetinizden asla o olay üzerinde somut bir mesaj gelmedi. 26 Ocak tarihine gelelim.

Genelkurmay 2. Başkanı Başbuğ çok olgun, dengeli bir basın toplantısı düzenledi. Orada hem de dış politikanıza değindi ve dış politika konuların da Türkiye'nin kaygılarını ifade etti. Soru cevap kısmında üç defa ikili ilişkilerimizden bahsederken bu kadar geniş ve kapsamlı ilişkilerimizi tek bir noktaya indirgeyemeyiz, endeksleyemeyiz dedi.

20 Nisan tarihine, Başbakan Erdoğan'ın meclis gurubuna verdiği demeçten bir hafta öncesine denk gelen bir tarihe gelelim. Genelkurmay Başkanı Özkök istemediği bir konuşmayı yaptı anladığımız kadarıyla. 90 dakikalık uzun bir konuşma yapmak istememişti. Ama bir boşluk hissetmiş. Beş bölümden müteşekkil bir konuşmaydı, hepsine değinemiyorum, çünkü, bizim konumuzla ilgili sadece iki alan var. Bunlardan biri, Türk-ABD ilişkileri konusu, biri de Genişletilmiş Orta Doğu Projemiz.

Türk dış politikasının Batı'yla ilişkilerinde iki temel eksen mevcuttur. Bunlardan biri, Türkiye-ABD ilişkileri, diğeri ise Türkiye'nin AB perspektifidir. Bu, ilişkilerin nasıl bir temel üzerine oturduğunu göstermektedir. Türkiye'nin ABD ile ilişkileri belirli bir konuya bağlanamayacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Ve her iki ülkenin milli menfaatleri dikkate alındığında bir denge içersindedir. Biz Türkiye'nin hükümeti ile devleti arasında herhangi bir gedik görmek istemiyoruz. O bizi rahatsız ediyor.

Bizim politikamıza geçelim. Afganistan, Balkanlar, Kıbrıs, Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı, Türkiye'nin AB adaylığı

hususlarında ikili ilişkilerimiz, hiç ama hiçbir inktaya uğramadı, hep devam etti. Terörizmle mücadelede işbirliğimiz sağlam. Kafkasya ve orta Asya'da işbirliğimiz devam ediyor. ABD 42 senedir Türkiye'nin AB'ye girmesinden yanadır. Biz, Türkiye-ABD ve Türkiye-AB ilişkilerini ya bu ya da öteki olarak görmüyoruz.

ABD ile AB arasında bazı konularda bir rekabet var, o kuşkusuz. olacak özellikle ticari alanda. Suriye'nin Lübnana'dan çıkışa yönelik BM Güvenlik konseyinin 1559 sayılı kararının eş sponsorları kimdi? ABD ve Fransa'dır. İngiltere, Fransa ve Almanya'nın İran'a yönelik çok önemli diplomatik girişimlerine kim destek veriyor? ABD. Siz de takdir edebilirsiniz son 8, 9, 10 ay boyunca ABD ile Fransa arasındaki ilişkiler, ABD ile Almanya arasındaki ilişkiler epey müsbet yeni bir ivme kazandı. Zaten AB'nin yarısından fazlası bizim hareketımıza destek verdi, koalisyonda bulundu. Dolayısıyla, ABD ile AB arasında asıl bir çelişki olamaz. AB'nin ABD'deki doğrudan yatırım hacmi 800 milyar Dolar, ABD'nin AB'de yatırım hacmi ise 500 milyar Dolar ve yıllık ikili ticari hacmimiz yarım trilyon Dolar. Böyle içiçe olan iki oluşum birbirinden kolayca kopmaz ve Türkiye'nin AB'ye girmesi bizce hem AB'ye bir fayda getirir, hem de bizim ilişkilerimizi sarsmaz.

Türkiye ile PKK konusundaki işbirliğimiz 15 Ağustos 1984'ten bugüne kadar devam etti, ediyor ve edecek. Tabi ki bazıları hüsrana uğradı. Bizden Kandil Dağı'na gitmemizi belediler. 97 senesinde, yanılmıyorsam, Türk Ordusu da Kandil Dağı'na gitmeye çalıştı ve başaramadı malesef. Zaten kolay bir topoğrafi değil. Orta Doğu'daki Türkiye'nin komşularıyla ilişkileri konusunda da ABD ile Türkiye'nin arasındaki hiçbir görüş ayrılığı yok, özellikle İran ve Suriye konusunda.

50'li yıllarda ABD'nin Uluslararası Kalkınma Teşkilatı'nın yardımıyla Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Foll? Vakfı'nın katkısıyla ODTÜ kuruldu. Zaten 10 bini aşkın Türk öğrencisi Amerika'da okuyor bu sene. İnşallah öğrencilerinize katkıda bulunur ama kesinlikle ABD için o öğrenci akışı çok müsbet bir şey.

Neticede, Türk-Amerikan ilişkilerinde her iki hükümetin desteği, ilişkilere sahip çıkması kayıtsız şartsız bir unsurdur.

Yrd. Doç. Dr. Ertan Efeğil
Çankaya Üniversitesi İİBF
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ: GÜVEN BUNALIMI VE STRATEJİK ÖNCELİKLERDE FARKLILAŞMA

İlişkilerin Tarihsel Gelişimi

Tarihsel açıdan Türk–Amerikan ilişkilerine baktığımız takdirde, ilişkilerin, 1947 yılında ilân edilen Truman Doktriniyle birlikte ivme kazandığını görürüz. O dönemde, dünya politikasına hâkim olan iki süper devlet – iki ideoloji bulunmaktadır: Sovyetler Birliği (Sosyalizm) ve Birleşik Devletler (Kapitalizm). 1947 sonrası uluslar arası yapıda küresel güç, iki süper devlet arasında paylaşılmıştı. Böylece iki kutuplu yapı ortaya çıkmıştı.

Gerek Sovyetler Birliği'nin 1945 yılından itibaren ortaya koyduğu toprak taleplerinden – Boğazlar'da üs talebi ve Doğu Anadolu – ve gerekse benimsediği demokratik rejimden ötürü, Birleşik Devletler ile “stratejik ilişkiler” içerisine giren Türkiye, ABD'nin sağladığı askerî ve ekonomik yardımlar sayesinde hem ordusunu modernize etti hem de ekonomik yapısını geliştirmeye çalıştı.

İki ülke arasındaki ilişkiler, 1964 yılında, Başkan Johnson'ın, Türkiye'nin Kıbrıs'a muhtemel askerî müdahalesi üzerine Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdiği mektubuyla ağır bir darbe aldı. Türkiye, bu mektupla birlikte, hayati çıkarları söz konusu olduğunda Birleşik Devletler'e güvenemeyeceğini anladı. İkili ilişkilerdeki yoğunluk, 1970'li yıllarda, uluslararası sistemde “yumuşama (detente)” dönemine girilmesiyle birlikte azalmaya başladı. Özellikle ABD'nin ekonomik yardımlarını azaltması üzerine ve uluslararası politikanın oluşturduğu uygun zeminin yardımıyla, Türkiye, diğer süper güç olan Sovyetler Birliği ile ilişki kurmaya başladı. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a askerî müdahalede bulunması ve hemen ardından Amerikan yönetiminin Türkiye'ye askerî ambargo uygulaması ikili ilişkileri daha da zedeledi.

1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a askerî personel göndermesinin ve 1980 askerî darbesinin ardından, iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden gelişmeye başladı ve aynı yıl Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEIA) imzalandı. 1980'li yılların sonunda Doğu Avrupa'da yaşanan halk ayaklanmaları ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte, Türkiye, Batı dünyası ve özellikle ABD nezdinde eski stratejik önemini kaybetti. Ancak bu durum, Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali ile sona erdi. Körfez Krizi ve Savaşı'nda

önemli rol oynayan Türkiye, bu dönemden sonra ABD için yeniden stratejik müttefik haline geldi. Ortadoğu, Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar'da aktif rol üstlenen Türkiye, birçok konuda Amerikan yönetimleri ile benzer yaklaşımlar sergiledi.

Stratejik Önceliklerde Farklılaşma

Ancak 2000 yılında Başkan Bush'un göreve gelmesi ve 2002 yılında Ulusal Güvenlik Stratejisi'ni açıklamasıyla birlikte, iki ülke karar vericilerinin stratejik öncelikleri arasındaki farklılıklar da su yüzüne çıkmaya başladı.

Türkiye, Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun inşa ettiği teorik çerçevenin yardımıyla, iki temel dış politika anlayışı geliştirdi: Komşu ülkelerle “sıfır” problem ve Ortadoğu ve Avrasya coğrafyasında aktif dış politika gütmeye. Bu yaklaşıma uygun olarak, Türkiye, “İslam ve Batı (Hristiyan) Medeniyetlerini birbirine yaklaştıran model ülke” olma rolünü benimsedi. Önceki hükümetlerin aksine, AKP yönetimi, ılımlı İslam ve laiklik kavramlarına dayanan, coğrafya ve tarihsel gerçekleri dikkate alan bir dış politika yaklaşımını kabullendi. Bu bağlamda, Türkiye, komşuları olan Yunanistan, İran, Rusya, Ukrayna, Suriye, Irak ve Bulgaristan ile ilişkilerini “normalleştirmeye” öncelik verirken, nihai hedefi olarak Avrupa Birliği'ne tam üyeliği seçti. Diğer taraftan, stratejik derinliğini oluşturan Avrasya ve Ortadoğu coğrafyasıyla yakından ilgilenemeye başladı. Avrupa Birliği'nden “müzakerelere başlama yönünde” karar almak için yoğun diplomatik çaba harcadı.

11 Eylül saldırılarıyla ağır yara alan Amerikan yönetimi ve yönetiminde etkin olan “Yeni Muhafazakarlar (Neo – Cons)” öncelikle Al – Kaide terör örgütünü, lideri Usame Bin Ladin'i ve Afganistan'daki Taliban rejimini ortadan kaldırmaya öncelik verdi. Ardından İran, Irak, Suriye gibi ülkeleri hedef alan Bush yönetimi, bu ülkelerin bir an önce teröre verdikleri desteği sona erdirmelerini ve nükleer silah üretmekten vazgeçmelerini istedi. Irak'a karşı tek taraflı askerî müdahalede, Suriye ve İran'a karşı güç kullanma tehdidinde bulundu. Lübnan'dan Suriye birliklerinin geri çekilmesini sağlayan Başkan Bush, Filistin – İsrail meselesinde, Arafat'ın vefatından sonra, yeniden aktif tutum takınmaya başladı.

Totaliter rejimlerin yıkılmasını ve demokratik rejimlerin kurulmasını, dünya barışının kalıcılığı için elzem gören Başkan Bush, Ukrayna, Kırgızistan, Gürcistan, Moldavya’da gerçekleşen ayaklanmalara/yönetim değişikliklerine destek verdi. Ortadoğu ülkelerinde demokratikleşmenin yaşanması için diplomatik baskılarını artırdı.

Görüş Farklılıklarının Yaşanması

Stratejik önceliklerde yaşanan farklılaşmalara paralel olarak, iki ülke ilişkilerinde ciddi krizler yaşandı.

Öncelikle ABD’nin talebine, incelemelerine ve İskenderun’a asker sevk etmesine rağmen, TBMM’nin 1 Mart tarihli tezkerayı güvenlik endişelerinden ötürü reddetmesi, ikili ilişkileri derinden etkiledi. Bu tutum, Amerikan yönetimini ve Amerikalı yetkilileri, Türkiye hakkında olumsuz düşünmeye itti. Ardından diğer devletlerin tutumlarına rağmen, ABD’nin, İngiltere ile birlikte, Irak’a karşı güç kullanması ve Kürt gruplara – Celal Talabani ve Mesud Barzani – askeri operasyon sırasında önemli görev vermesi, Türkiye’yi güvenlik açısından endişeye sevk etti. Öncelikle Musul ve Kerkük’te Kürtlerin idari kontrolü ellerine almaları, bu grupların, Türk yetkililerce açıkça bilinen “bağımsızlık” taleplerinin hayata geçirilmesine uygun zemini hazırlamış olacaktı. Irak’ın kuzeyinde yaşanan bu gelişmeler, Türkiye’deki bağımsızlık yanlısı ayrılıkçı PKK militanlarının cesaretlenmesine yardımcı olabilirdi. Böylece Türkiye, ABD’nin kendi stratejik önceliklerine dayanarak Irak’ta gerçekleştirdiği askeri operasyon sonucunda “toprak bütünlüğünü kaybetme” tehlikesiyle karşı karşıya kalabilirdi.

Diğer taraftan Kuzey Irak’ta 5 bin civarında PKK militanının barındığı Türk yetkililerce bilinmektedir ve ısrarla ABD’nin bu gruba karşı askeri operasyon düzenlemesi istenmektedir; fakat Türkiye’nin taleplerine rağmen, ABD, Irak’ta yaşadığı karışıklıktan ötürü, bu talebi yerine getirememiştir. Süleymaniye’deki Türk asker personelinin kafalarına çuval geçirip, 48 saat gözetim altında tutulması, Türkiye’nin ve özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ABD’ye olan yaklaşımını zedeledi.

ABD’nin Irak’taki insan hakları ihlalleri, Türkiye’de ve dünyada Amerikan karşıtı tutumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD, özellikle Türkiye’deki ABD karşıtlığının, sadece Irak’taki gelişmelerden ötürü değil, “ideolojik” yaklaşımlardan ötürü ortaya çıktığını belirterek, bu durumdan rahatsız olduğunu “çeşitli kaynakların” yardımıyla Türk hükümetinin dikkatine sunmuştur.

Irak’ta yaşanan bu sıkıntılar, diğer mevzularda da kendini göstermiştir. Amerikan yönetiminin sürekli olarak Suriye ve İran’a karşı güç kullanacağını açıklaması, Türkiye’yi rahatsız

etmektedir. İran’ın nükleer güce sahip olmasını istemeyen Türkiye, yine de bu ülkeye karşı güç kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Suriye’ye karşı da benzer tutum sergilenmesini tasvip etmeyen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, ABD’nin Ankara Büyükelçisi’nin “telkinlerine” rağmen, Şam’a resmi ziyarette bulunmuştur.

Stratejik İlişkilerde Karşılıklı Bağımlılık

Son yıllarda ilişkilerde yaşanan depremin konjonktürel olduğunu iddia etmemiz yanlış olmasa gerekir; çünkü iki ülkenin dış politika hedeflerine baktığımızda, mevcut hedeflerin hayata geçirilmesi için karşılıklı bağımlılığın olduğu görülmektedir.

Öncelikle her ne kadar 1 Mart tezkeresi reddedilmiş olsa da, Türkiye, Irak’ın yeniden yapılanmasında, bu ülkede bulunan Amerikan askerlerine lojistik destek (gıda, içecek gibi) sağlanmasında ve Irak polisinin eğitilmesinde önemli rol üstlenmiştir.

İkinci olarak, Afganistan’daki NATO birliklerinin komutanlığını Türkiye yürütmektedir ve ülkenin yeniden yapılanması konusunda Türk yetkililer üst düzey yetkilerle donatılmıştır.

Üçüncü olarak, Türkiye, benimsediği rol sayesinde, Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinin demokratikleşmesine ve “İslami radikalizmin” ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilecektir. Amerikalı yetkililerin son günlerde dile getirdiği bu söylem, AKP hükümetinin yaklaşımıyla paralellik göstermektedir.

Dördüncü olarak, Amerikan yönetimi, özellikle Filistin yönetimi üzerindeki etkisi nedeniyle, İsrail – Filistin meselesinde Türkiye’nin aktif rol üstlenmesini istemektedir. Türkiye de bu isteğe olumlu yaklaşmaktadır. AKP’li yetkililerin son günlerde bölgeye gerçekleştirdiği ziyaretler bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

Beşinci olarak, iki ülkenin Orta Asya ve Kafkaslar'a ilişkin beklentileri benzerlik göstermektedir. Her iki ülke de, Kafkaslar'da Bakü – Ceyhan petrol ve Hazar Ötesi doğal gaz boru hatlarının inşasının tamamlanmasını ve güvenliklerinin sağlanmasını arzulamaktadır. Bu bağlamda, bölge sorunlarının çözümüne ve bölge ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine öncelik vermektedir. Türkiye, Dağlık – Karabağ meselesinde daha aktif tutum sergilemeyi taraflara önermiştir. ABD'de Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin ön koşulsuz olarak normalleştirilmesini ve bölge devletleri arasındaki sorunların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulmasını tavsiye etmektedir.

Altıncı olarak, Türkiye, Kıbrıs meselesinde ve Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda, Amerikan yönetiminin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Annan Planı'nın, son değişikliklerle, Türkiye'nin isteklerine uygun hale getirilmesi, Amerikan yönetiminin tutumuyla olmuştur. Amerikan yönetimi, bu meselede, adanın birleştirilmesini, sorunun ortadan kaldırılmasını ve tarafların "karşılıklı tavizler" vererek, soruna kalıcı barış bulmasını istemektedir. Sergilediği tutumda, Türkiye'nin stratejik konumunu dikkate alan Amerikan yönetimi, AB'ye tam üyelik konusunda Türkiye'ye açık destek vermektedir ve Avrupa ülkelerini bu yönde "teşvik etmektedir".

Sonuç Olarak

İki ülke arasındaki ilişkilere baktığımız zaman, mevcut konjonktürden ötürü, stratejik değerlendirmelerde farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların, iki ülke ilişkilerine olumsuz etki yaptığı da açıktır.

Yine de uluslar arası yapıda meydana gelen değişim, iki ülke arasındaki ilişkilerin dayandığı temelleri, Soğuk Savaş dönemine nazaran, farklılaştırmaktadır. Soğuk Savaş döneminde, iki ülke arasında, aynı blok içerisinde yer almalarından ve Sovyet tehdidinden ötürü, sıkı askeri ve stratejik işbirliği (hard strategic relationship) yaşanmaktaydı; fakat Soğuk Savaş sonrası dönemde bu durum değişiklik göstermektedir. Bundan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler karşılıklı çıkara dayalı "yumuşak stratejik ilişkiler (soft strategic relationship)" olarak nitelendirilmek zorundadır; çünkü ilişkilerin ağırlığı, askeri ve stratejik sahalardan, ekonomik, siyasi, kültürel, sorun çözme gibi sahalara kaymak zorundadır.

Her şeye rağmen iki ülkenin, aralarındaki güç farklılıkları olsa da, birbirlerinden vazgeçmesi mümkün görünmemektedir. Bu durum, hükümetler üstü bir durum arz etmektedir. Gerek TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın ABD'deki temasları sırasında karşılaştığı tutum ve yaptığı açıklamalar, gerekse Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Haziran ayı içerisinde ABD'ye yapacağı ziyaret, bu ilişkilerin ne kadar köklü olduğunu ve her şeye rağmen tarafların birbirlerinden vazgeçemediğini göstermektedir.

MÜZAKERE SÜRECİNDE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Nahit Töre, Çankaya Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi:

Türkiye-AB ilişkileri bir hayli eskidir, 40 yılı geride bıraktık. Bu 40 yıl içinde, çeşitli süreçlerden ve dönemlerden geçildi ve bugün gelinen süreç, müzakere sürecidir. 17 Aralık 2004 tarihinde toplanan Avrupa Konseyi, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararını vermiştir. Henüz, müzakereler fiilen başlamadı, hazırlıklar devam etmekte fakat bu kararın verilmesiyle zannediyorum müzakere süreci hukuken ve fiilen başlamıştır.

Bu süreçte bizi neler beklemektedir? Bu süreç nasıl sonuçlanabilir? Türkiye olarak neler yapmalıyız? Müzakere süreci nedir?

Türkiye gibi müzakerelere fiilen tarihte başlayacaksınız denilen aday ülkelerle ilgili bir geçiş dönemi yaşandı ve bugüne kadar hep tam üyelik antlaşmasının imzalanmasıyla sonuçlandı. Müzakereler, bazen uzun, bazen de daha kısa sürebiliyor. AB bugün 25 üyeden oluşan bir birlik haline geldi. 6 kurucuyu bir tarafa bırakırsak, geri kalan 19 üyenin hepsi bu müzakere sürecinden geçmiştir. Bu süreçte çeşitli aşamalar var. Bunlardan bir tanesi mevzuat yönünden aday ülkenin ne kadar hazır olduğunu anlama çalışmalarını ifade eden tarama süreci.

Türkiye Kıbrıs konusunda bilindiği gibi hayli rahatlamış durumdadır. Top, AB sahasındadır, fakat, onlar da bu topa bir türlü vuramıyorlar. Kıbrıs, öyle görünüyor ki bundan böyle bizim için bir müzakere dezavantajı değil, avantajı konumuna gelmiştir. Bütün bu müzakereler tamamlandıktan, dosya dosya oylandıktan sonra Türkiye ile AB arasında bir katılım antlaşması imzalanacaktır, üye devletlerce onaylanmasından sonra. Onay süreci de ülkeden ülkeye değişmekte, bazılarında parlamentoda oylanmakta, bazılarında ise halk oylamasına

baş vurularak onaylama yoluna gidilmektedir. Türkiye bağlamında, bazı AB üyesi ülkeler şimdiden referanduma gideceklerini ilan ettiler. Niye bu kadar acele ettiler, tabii o da ayrıca sorulabilir. Ondan sonra yürürlüğe girecektir ve öyle tahmin ediliyor ki, 2014-2015 gibi Türkiye AB'nin, o zaman nasıl bir AB ile karşı karşıya kalıcaz o da tartışılabilir, tam üyesi olacaktır. Yarım asırlık bir süreç sonunda ülkemiz halkının hala büyük bir bölümünün istediği bu tam üyelik statüsüne kavuşacaktır. Kısacası çok ayrıntıları olan müzakere süreci, zaman zaman sinir de bozabilir, sağlam olmayı gerektiren bir süreç. Bu sürecin ülkemiz ve ulusumuz için hayırlı sonuçlar getirmesi diliyorum.

Sadi Somuncuoğlu, Eski Devlet Bakanı:

İki üç yıl öncesine kadar AB konusu, Türkiye'de tartışılmazdı. Tek taraflı olarak bu Türkiye için bir cennet yolculuğudur, tartışmak abesle iştiğal etmektir, şekilde bir anlayış vardı. Halbuki 1959'da müracaat edip, aradan geçen 45 yıl içerisinde

yine başka müracaatlar yapan ülkeler arasında müzakere tarihi alamayan, üye olamayan tek ülke Türkiye idi. Bunun bir anlamı olması lazım, ama biz, çok yüklenmiş için bu yolculuğa, bir türlü onu görmek istemedik ve her defasında

Türkiye yöneticileri, bir kesim aydınları tarafından bu tartışma ortamından uzak tutuldu. AB konusunda birtakım şüpheleri, farklı görüşleri ortaya koyanlar ağır şekilde suçlandı. Halbuki AB'yi savunanlar özgürlük, demokrasi, insan hakları, fikir özgürlüğü, din ve ibadet özgürlüğü projesini savunduklarını ifade ediyorlar ama karşı görüştekilere fırsat verilmemesinden son derece rahatsız oluyorlardı. Halbuki, Türkiye için faydalı bir proje peşindeyseler, karşı görüştekilere söz hakkı vermeleri ve milletin gerçekleri öğrenmesine o şekilde de yardımcı olmaları beklenirdi, böyle olmalıydı.

Her defasında birşeyleri kurtarmaya, yapmaya zorlandık. Gümrük Birliği Anlaşmasını tamamlarsak tarih alacağız, hatta, iki yılı geçmeden üye olacağız dedik. Büyük merasimlerle, büyük sevinç içerisinde Gümrük Birliği Anlaşmasını tamamladık. Yabancı sermaye için Türkiye cennet olacak dedik. Baktığımızda, Türkiye'de yabancı sermayede artma değil, azalma olmuştur o dönemde. Gümrük Birliği sadece Türkiye ile AB arasındaki ti-

caret rejimini değil, bütün ülkelerle olan ticaretini düzenliyor. Bütününe baktığımız zaman da ekonomimizin dayanamayacağı bir açıyla karşılaştığımız gerçeği ortaya çıkıyor.

Gümrük Birliğine aday olduktan sonra, müzakere tarihi almak için TBMM'den hiç bir ülkeden istenmeyen ve yüzde 80-90 oranında Kopenhag Kriterleri ve AB müttesebatıyla uyumun sekiz uyum paketi çıkarttık TBMM'den. Bunlar niçin isteniyor Türkiye'den sorgulanmadı. AB müttesebatıyla ilgisi olmadığı halde biz bunları niçin yapıyoruz tartışılmadı. O zaman bunlar tesadüfen istenmediğine göre, 17 Aralık zirvesi ile beraber müzakereler başlamadan bir bölümünü yapmamız şart koşulan, bir bölümü de müzakereler sırasında yapmamız istenen siyasi ve hukuki 100'e yakın şart vardır. Neden, AB konusunda çok olumlu yaklaşım gösterenler, bunları hatırlamak istemiyor. Halbuki, Türkiye bunları yapamazsa müzakereleri de tamamlayamaz.

100'e yakın siyasi ve hukuki şartın bir bölümünü müzakerelere başlamak için yerine getirmemiz isteniyor. Biz, zannediyoruz ki bize müzakere tarihi verildi. Başlamak için yapmamız gereken ağır şartlar önümüze kondu. Mesela, Ermenistan sınırının açılması, soykırımın kabul edilmesi AB'ni niçin ilgilendiriyor? Bunun hangi açıdan AB müttesebatıyla ilgisi var? AB üye olmuş birçok ülkelerin komşularıyla halen, sınır itilaflarının devam ettiğini biliyoruz. Kaldı ki, Güney Kıbrıs AB'ye üye olurken toprağı, sınırı, egemenliği, meşru olmayan anayasasıyla hiç sakıncalı görülmedi, alındı. Türkiye'ye gelince Avrupa Parlamentosu niçin arka arkaya tek taraflı dört karar aldı? 1987 'de başladı bu kararlar alınmaya. Bizim soykırım yaptığımızı kabul etmememizden üzüntü duyduklarını bu kararlarla perçinliyorlar. AB, Azerbeycan'ı desteklememizden rahatsız oluyor. Eğer AB, gerçekten iddia edildiği gibi medeniyet ve insan hakları pojesiyse aynı zamanda, BM yasalarını çiğneyerek, kuvvete dayalı olarak Azerbeycan topraklarını işgal eden ve şu anda 1 milyon Azerbeycanlıyı yaşayamayacağı şartlarda bir bölgeye sürüp, kaçkın durumuna getirmek suretiyle, soykırım sözleşmesinde tarif edilen soykırımı devam ettiren Ermenistan, AB'yi neden ilgilendirmiyor? Türkiye Ermenistanı soykırımını kabul etsin şartı önümüze konmuştur. Biz adaylık statüsü alırken Kıbrıs ve Ege burada niçin var denildiğinde, bu siyasi şart değil, karşı tarafı yani Yunanlılar'ı da memnun edelim diye koyduk, siz fazla üzerinde durmayın dediler ama her safhada siyasi şart oldu. Hani siyasi şart değildi deyince, yine siyasi şart değil ama bir realitedir diyorlar.

Önümüze konan siyasi şartları yok sayarak, 36 dosyayı müzakere edebileceğimiz zannediliyorsa, ben bu görüşe katılmıyorum. Bu bir aldatmacadan ibarettir. Zaten, sadece Türkiye için değişik bir unsur getirilmiştir. 17 Aralık zirvesinde, her müzakere konusu bitirildikten sonra ikincisine geçilecektir kararı alındı. Halbuki hiçbir ülke için böyle bir uygulama yapılmadı. Her müzakere konusu bitirildikten sonra bütün ülkelerin hükümet

veya parlamentolarının onayından geçme şartı getirildi ve hükümetler arası konferansa ittifak ve onay olursa ikinci dosyaya geçebileceğimiz kararı alındı. Bunlar, Türkiye için özel şartlar.

17 Aralık'a baktığımızda, 3 Ekimde müzakereye başlayacağız ifadesi yok. Niçin kesin ifade kullanılmıyor? 3 Ekimde tam üyelik için başlayacak müzakerelerin ucu açık olacak deniyor. Hiçbir ülke için bu söylenmiyor. Müzakerenin zaten doğasında vardır, mutlaka sonuçlanacak diye bir şey yok, bu normaldir deniyor. Doğasında varsa, normalse niçin ucu açık ifadesi konuyor? Niçin, Türkiye için böyle birşey düşünülüyor?

Müzakere tarihi almanın ekonomik açıdan iki temel avantajı vardır ilgili ülke için. Biri, müzakerelere geçilince, emeğin ve hizmetlerin serbest dolaşımına imkan verilecektir. Diğer, müzakerelere katılan ülkelerin kaynakları yetersiz olduğundan, yapılacak reformlara AB kaynaklarından takviye yapılması için müzakerelerin başlaması istenmektedir. Türkiye'ye ikisi de kapalı. Halbu ki, Roma Antlaşması'nda, süresiz olarak emeğin, hizmetlerin, sermayenin, malların dolaşımı diye dört özgürlükten bahsediliyor. Bunlar kelime ustalığıyla Türkiye için süresiz yasaklanmıştır. Türkiye'ye tarım başta olmak üzere, reformlar için uzun süreli olarak kaynak aktarılmayacaktır deniyor. Müzakereler başarısızlıkla neticelenirse ki şüphe etmiyorum başarısız neticeleneceğinden, çünkü herşey ona göre tasarlanmış.

Başarısızlıkla biterse ne olacak? AB ile birbirine özel statü veya avantajlı bir ortaklıkla bağlanacak. Bu Gümrük Birliği modelinin bütün alanlara yansımadır. Ne demek o? AB organlarında siz temsil edilmeyeceksiniz ama AB organlarının aldığı kararlara aynen uyacaksınız demektir.

Türkiye-AB ilişkilerinin aslında tamamına yakınının Türkiye-Yunanistan sorunlarından meydana geldiğini görürsünüz. Kıbrıs, Ege, Patrikhane, Heybeliada Ruhban Okulu, Gökçeada, Bozcaada klisenin açılması, orayı terk etmiş Rumların tekrar yerleştirilmesi, Pontus Türkiye-Yunanistan ihtilafına dayalı bir konulardır. AB ilerleme raporlarında ve 17 Aralık raporunda, Pontus kültürünün ihlası isteniyor bizden. Başka, İstanbul ve Boğazlar konusu Türk-Yunan itilafına dayanıyor. Güneydoğu konusunu Türk-Yunan ihtilafının dışında saymak çok zordur, çünkü, Yunanistan PKK terör örgütünü birinci derecede destekleyen ülkelerden biridir.

Ayrıca, Ermenistan konusu var. Onun dışında, Türkiye'nin barajları, sulama tesislerinin uluslararası bir yönetime verilmesi, Suriye ve İsrail gibi komşularına yeterli su bırakması, Kafkasya ve Orta Asya siyasetinin AB siyasetine adapte edilmesi. Tamamen Türk-Yunan meseleleridir AB meseleleri. Yunanistan AB'de çok başarılı bir diplomasi uygulamış ve AB'yi taraf durumuna getirmiştir Türkiye'nin önünde. Fakat, AB de bunun farkında.

AB'nin de hedefleri arasında Türkiye ile ilgili birtakım projeler var. PKK meselesi AB tarafından devamlı gözetlenmiştir. AB konusunda, çok ısrarlı görüş ortaya koyanlar, PKK yöneticilerinin AB başkentlerinde karargah kurduklarını ve burada cinayet işleyip oraya kaçınca Türkiye'ye iade edilmediklerini hatırlamıyorlar. Hırvatistan'da 150 kişinin ölümünden sorumlu tutulan bir general, yargılanmak üzere mahkemeye teslim edilmezse müzakereleri başlatmayacağız diyor AB. Henüz suçlu değil, iddialar var. Ama AB, bizim 30-35 bin vatanşımızın kanına girmiş olan, asrımızın en kanlı terör örgütlerinden birinin başını bırakırmak için 1999'dan bu yana kademeli kararlar alıyor.

Kıbrıs meselesinde, referandumdan sonra Papadopoulos gücünü kaybetti, Rum tarafı köşeye sıkıştı, Yunanistan panik halinde diya yazıyor bizim basın. Nitekim, Güney Kıbrıs'ta referandumdan sonra bir anket yapıldı ve Papadopoulos'a destek yüzde 70'in üzerine çıktı. Yunanistan da rahat, Rumlar da rahat, çünkü, iki tane AB üyesi ülke var karşımızda ve AB-Türkiye ilişkilerinde bir kopma meydana getirmeden bu işleri halletmek istiyorlar.

AB Kıbrıs meselesinde, 17 Aralıktan bu yana bir üyeyi tanımadan onunla müzakereye oturamazsınız, Ankara Anlaşması'nı, o üyeyi de kapsayacak şekilde bir protokolle imzalaman lazım diyor. İmzalarsak, tanımış oluruz.

3 Ekimde ne olacak? Sırf gönlümüzü almak için bir başlama töreni yapılacak ve ondan sonra da ertelenecek. Hele hele Fransa'daki referandum sonucu red çıkarsa, 96 sonuna, 97'ye uzaması normaldir. Ben zaten o müzakerelerden sonuca varacağımızı düşünmüyorum da, olursa diye bunları söylüyorum.

Biz daha AB üyesi değiliz, müzakerelere başlamadık, fakat, egemenliğimizi parça parça devrediyoruz. Araştırdım, ne AB'de, ne Avrupada uluslararası sözleşmeleri kendi hukukunun üstünde sayan, yargı egemenliğini dışarıya devreden başka bir devlet bulamadım. Gümrük Birliğiyle dış ticaret rejimini, içinde bulunmadığı yabancı otoritelere devreden başka bir ülke görmedim ben. AHİM kararlarını doğudan geçerli sayan hiçbir AB ülkesi yok. Eğer biz AHİM kararlarını Allah'ın emri gibi kabul etmeye devam edersek korkarım ki Türkiye'nin her tarafı bu yolla kontrol altına alınabilir.

AB, patrikhane dahil bütün kiliselere tüzel kişilik tanıyan diyor. Eğer bunu tanırsanız, yerinde yeller esen kiliselerin sahipleri çıkar, toprak talebinde bulunur. Siz vermezseniz AHİM yoluyla bunu ister. Ermeni toprak talebinin çok ötesinde uğraşır.

AB'de misyonerlik faaliyeti yasaktır, çünkü, AB'nin dine çekme yasağı diye bir ilkesi var. "Din özgürlüğü örgütlü, insan-

ların zaaflarından yararlanarak bütçesi olan, özel yetiştirilmiş teknikler kullanan kişiler tarafından etkilenecek insanların din değiştirmesi, din özgürlüğünün ihlalidir" diyor. Orada yasak, biz de serbest. Bu serbestlik yetmiyor, 17 Aralıktaki kararlara bakın. Diyor ki; misyonerlik faaliyetleri yasal teminat altına alınsın.

Kendilerinde olmayana bizden niçin istiyorlar? Azınlık yaratmak AB'nin yetkisinde değildir. AGİT toplantısında bütün ülkeler imzaladı, azınlıkları ilgili devletler kendileri tespit edecek diye. Zorla raporlara yaza yaza bizim insanlarımızı azınlık yapıyorlar. Sonra da bunlara yayın, eğitim, öğretim istiyorlar. AB'de azınlıklara, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, azınlık dillerini ima etmediği için böyle bir hak tanınmıyor, ama, bizim ülkemizde bu tanınıyor. Güneydoğumuzla ilgili imzalatırılan sözleşmeler, yaptırılan hukuki düzenlemeler tamamlanırsa, Güneydoğu da Türkiye'den ayrılıyor derse, hukuken itiraz edemeyiz. Bunları çözmeden biz nasıl müzakerelere başlayacağız veya başlasak buna müzakere denebilir mi?

Zafer Çağlayan, Ankara Sanayi Odası Başkanı:

AB, Türkiye'nin kırk, kırkbeş yıl önce başlamış olan bir mücadelesi, çalışmasıdır. Zaman içinde inkitaya uğramıştır, uğratılmıştır, zaman içinde Türkiye bu konuda çekimser kalmıştır. AB daha birlik olma yolunda adım atarken Türkiye bu konularda bazen cesaretli davranmamış, yapması gereken çalışmayı yapmamış ve bugünlere kadar gelmiş.

Türkiye'de, herkesin farklı bir AB'si var. Siyasetçinin, iş adamının, sanayicinin, sokaktaki vatandaşın AB'ye bakışı, AB ile ilgili beklentileri farklı. Diğer taraftan AB karşıtlarının da düşündüğü değişik bir

AB var. Sokaktaki insan, Türkiye AB'ye girdiği zaman çolukuna çocuğuna iş bulmayı umuyor. Diğer taraftan siyasetçi, AB'nin bir şekilde getireceği kazanımla beraber ülkedeki genel ekonomik ve siyasi gelişmenin daha iyiyi gideceğinin hesabını yapıyor. Herkesin farklı bir demokrasi görüşü ve anlayışı olduğu gibi, herkesin farklı bir AB görüşü olduğu bir ülkede yaşıyoruz.

AB, niye Türkiye'nin de içinde olması gereken bir birliktir? Neden Türkiye kırk yıldır AB'ne dahil olmak istemektedir? Neden AB'nin Türkiye'ye koymuş olduğu engeller vardır? Türkiye'nin bazı konulardaki zafiyetlerini elde etme ve onu başarısız kalma çalışmaları vardır? Bunların iyi tahlil edilmesi lazım. Türkiye bugüne kadar eksikliği bu konuda gösterdi. Türkiye, AB meselesinin ne olduğunu halkına iyi anlatamadı.

AB üyesi ülkeler Türkiye'nin rakip olduğu ülkelerdir. AB, ticari, siyasi ve ekonomik konularda tam bir entegrasyon içindedir. Mümkün olduğu kadar kendisinin yararlanacağı hesapları yapar. Bunu her ülkenin yapması da son derece doğaldır.

Türkiye'nin duruşu nasıl olmalı? Türkiye'nin hangi konuda neyi görüşüp görüşmeyeceğini, hangi konuda olmazsa olmazları ortaya koymalı. Türk insanına hiçkimse bayrak ve vatan konusunda bir test uygulamamalıdır. Çünkü, bunu geçmişte yapmak isteyenlerin nelerle karşılaştığını hepimiz biliyoruz. Türkiye'nin AB ile müzakere yapması, müzakere sürecini yaşaması, Türkiye'nin milli değerlerinden taviz vermesi anlamı taşımaz. Buna hiçkimse müsaade edemez. Milli beraberliğinden, milli varlığından, anayasasından ve Misak-ı Milli sınırları içindeki sınırlardan en ufak bir taviz verilmeyeceği çok nettir.

Bugün dış ticaretimizin biz yarıya yakınını AB ile yapıyoruz. İhracatımızın yarısını AB üyesi ülkelere yapıyoruz, ithalatımızın yarıya yakınını yine AB'den yapıyoruz. Türkiye'nin kurtuluşu sadece AB değil. Dünyada bir sürü birlikler var ve Türkiye dünyadaki 200 ülkeyle ticari ve ekonomik ilişkilerini geliştirmek zorunda. Nitekim bugün, Türk ihracatçısı, sanayicisi 145 ayrı ülkeye sanayi ürünü ihracatı yapıyor. Türkiye'nin dünyada ekonomik ve ticari gelişmenin veya hedeflerin, pazarların Avrupa olmadığını bilmesi gerekiyor ki zaten bunu hepimiz biliyoruz. Türkiye'nin bu durumda sadece AB ile değil, dünyadaki tüm birliklerle ticari, ekonomik entegrasyonu sağlayacak politik hedefler koyması gerekiyor. Meseleyi AB bizim olmazsa olmamız gibi değerlendirsek yanlış yaparız.

Ticaretimizin yarıya yakını yaptığımız AB ile oturup müzakere yapacağız, şartlarımızı konuşacağız. Kabul ettiklerimiz, kabul edebileceğimiz varsa bunları yapacağız ama edemeyeceklerimiz varsa onlara karşı çıkacağız, kabul etmeyeceğiz. AB'yi bir amaç olarak değil, bir araç olarak görüyorum. Özellikle ekonomik anlamda Türk ekonomisinin, sanayicisinin, ihracatçısının konulmuş olan AB'nin bazı kriterlerini yakalaması, Türkiye'nin gelişmişlik seviyesini artırıyor diye benim için avantajlıdır. AB bu noktada bir araçtır. Eğer Türkiye 1 trilyon doları aşan bir milli gelire sahip olursa, kişi başına milli gelir onbin dolar seviyesini aşarsa, enflasyon tek haneye düşerse, faizleri kabul edilebilir seviyeye getirecekse, gerek döviz kurları açısından, gerek diğer ekonomik parametreler açısından konulmuş olan bir master kriterleri yakalayacaksa, ekonomik refahı yakalayacaksa bu benim için bir araçtır. AB olsa da, AB olmasa da Türkiye zaten bunları yapmak zorundadır.

Dört ekonomik kriter, AB olsa da olmasa da Türkiye'nin mutlaka yerine getirmesi gereken kurallardır. Bir ülkede borç toplamının gayri safi milli hasılanın yüzde 60'ını geçmeyeceğini master kriterleri ortaya koyuyor. Şimdi buna karşı çıkabilir miyiz? Bugün Türkiye'nin iki yakasının biraraya gelemem-

sinin tek sebebi içinde bulunduğu borç çıkmazdır. Türkiye bu borcun faizini ödemekten yatırım yapamıyor. Bırakın borcun kendisini ödemeyi, faizini yeterince karşılayamadığı için yüksek faizlerle borçlanmak zorunda kalıyor. İster istemez Türk sanayicisinin, Türk ihracatçısının rekabet gücünü elinden alıyor. Türk insanının daha fazla mal satma kabiliyetini elinden alıyor.

Türkiye'de bugün 11 milyon kayıt dışı istihdam söz konusu ve bugün Türkiye'nin en önemli, en öncelikli meselesi işsizliktir. Türkiye'nin bir şekilde ekonomisini geliştirmesi, sanayisinin kapasitesini, ihracatını, pazarlarını ve üretimini artırması gerekiyor. Türkiye her sene nüfusu 1 milyon artan bir ülke ve Türkiye'de her sene 500 bin insan iş bulmak zorunda. Türkiye bütçesi her sene sadece sosyal güvenlik sistemine 23 katrilyonluk bir kaynak aktarıyor. Bu 23 katrilyonluk kaynağı da kimse cebine getirip koymuyor. 23 katrilyonluk borcu ödemek için, 23 katrilyonluk borçlanıyor. Bugünkü şartlarda yüzde 15-17 faizle borçlansa bunun üzerine her yıl nereden bakarsanız bakan 3-4 katrilyon da faiz ekleniyor. Bu, Türkiye'nin ekonomisinin geçmiş dönemde kötü yönetilmesinin sonucu.

10 sene sonra Türkiye ekonomik açıdan iyi bir mesafe katmışsa, Türk insanı biraz evvel bahsettiğim ekonomik gelişmişlik seviyesini yakalamışsa, AB beni ister alsın, ister almasın. O zaman AB bana yalvaracak. Gümrük Birliği Anlaşması Türk sanayisinin aleyhindedir ve çok menfi etkilemiştir. Gümrük Birliği Anlaşmasını yapan o günkü siyasiler malesef bilgisizce bazı tavizler verip bu anlaşmayı yaparak Türkiye'yi bu hale getirmişlerdir.

Bu durumda AB'ye kızamam. Sen şartlarını iyi koyamamışsan, meseleleri iyi tartışmamışsan, yapman gerekeni yapmamışsan, türk sanayicisine gerekli desteği vermemişsen kızmanın bir anlamı yok. Evet, AB nankörlük yapmıştır. Bugün, Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi, bu üç ülkeyi özellikle söylüyorum, içi boş olan ülkelere 30 milyar dolar, 50 milyar dolar kaynak aktarıyor, bugün Türkiye'ye bir kuruş vermez. Gelişmiş ülkelerde, eğer siz bir kredi alırsanız, onun projesini sunmak zorundasınız. Acaba bugün Türkiye AB'ye kaç proje götürdü de projesi reddedildi? Biraz da kendimizi sorgulayalım.

23 Ekimde müzakere için tarama süreci başlayacak, ama, onlar diyor ki taramayla müzakere aynı anda başlayacak. Tarama süreci nedir? AB ile Türkiye arasındaki müktesebatın uyumluluğu tesbit edilecek ve Türkiye hangi konularda, nereden, nasıl başlayacak bu tespit edilecek. Tarama süreci geciktirmeye müzakere süreci de gecikecek. Tarama süreci konusunda, Türkiye olarak bugüne kadar birşey yaptık mı? Bizim zayıf ve kuvvetli yönlerimiz nedi? Avrupalılarla müzakereye oturduğumuz zaman neleri konu-

şacağız. Tarım kesiminde bizim yüzde 35'e yakın istihdamımız var ve AB bunu yüzde 10-15 seviyesine düşürün diyor. Türkiye'nin şartları, stratejik konumu, ekolojik şartları, iklim şartları, tarımdaki istihdamın yüzde 35 den aşağı düşürülmesi ni gerektirir mi, gerektirmez mi? Yüzde 35'ten 15'e düşürdüğümüzü varsayalım, aradaki yüzde 20 insanı nerede istihdam edeceğiz? Ben sanayici olarak, rakiplerimle mücadele etmek için neleri öğrenmeliyim, neleri yapmalıyım? Bugün AB Türk sanayisine çeşitli ticari engeller koyuyor. Bu engeller nelerdir ve nasıl aşılır?

Tarama sürecini, müzakere sürecini üç bazda görmek lazım. Biri, kendi bünyemizde yapacağımız tarama ve müzakere süreci. Yani, AB olmuş veya olmamış, Türkiye'nin yeniden yapılanması, çağın şartlarına ayak uydurması için, geçmiş dönemlerde yapılanlarla bir yere gidilemeyeceğini görmesi ve kendi yol haritasını çıkarması gerekiyor. İkincisi, Türkiye ile AB arasında olacak müzakere sürecidir. Üçüncüsü de Avrupa'nın kendi içinde yapacağı süreçtir.

AB'nin tarafından Gümrük Birliği anlaşmasında çevre, sağlık ve güvenlik şartlarıyla yapmış olduğunuz ürünün, çevreye, sağlığa ve güvenliğe zarar vermemesi için bir C (Community European) işareti konmuştur. Türkiye'nin AB olsa da olmasa da mutlaka riayet etmesi gereken bir konu. Ancak AB, Türk sanayicisine C işaretini koymak için yapacağı yatırımı, modernizasyon bedelini ödememiştir. Türk sanayisi kendi cebinden ödemek zorunda kalmıştır. Bugün, C işaretini kendi malınıza koymazsanız, Avrupa'ya ihracat yapamazsınız. C işareti konusunda, Avrupa'nın Türkiye'ye vermesi gereken bir kaynakları vermediğini görüyoruz.

AB'nin bir diğer önemli ikiyüzlülüğü de Türk insanının mali serbest dolaşırken, Türk işadamlarının kendisi malesef serbest dolaşamıyor. AB üyesi ülkeler, Türk işadamlarına vize uyguluyor, sizin AB'ye göndermiş olduğunuz malınız Avrupa'nın her noktasında, her yerinde çok serbestçe gezerken, işadamları orda serbest gezmiyor. Ben bunu, AB'nin Türk sanayicisine ticarete bir tekkik engeli olarak, bir haksız rekabet unsuru olarak değerlendiriyorum ve bunu AB'nin Türkiye'ye, Türk insanına karşı bir insan hakları ihlali olarak değerlendiriyorum. Vize verme konusu o kadar ahlaksızca duruma gelmişki, ananızdan doğduğunuz günden bu güne kadar türlü bilgilerinizi, her türlü özel, kişisel bilgilerinizi onlara aktarmak zorundasınız. Hiçbir ülke insanının kalkıp sizin bu kadar özünüze, kişiliğinize girmesinin bir hakkı, hukuku var mı? AB, sen insan hakları konusunda samimiysen, Türkiye'de olmayan bir şekilde insan hakları ihlali ve işkence var diyorsan, asıl ihlali olan, işkenceci olan sensin. Sen kalkıp benim iş adamımı vize için büyükelçilik kuyruğunda bekletiyorsan, bundan büyük insan hakları ihlali olur mu, bundan daha büyük işkence olur mu? Bizim konuşmamız, savunmamamız gereken nokta bu olmalıdır. Türkiye

ye AB'ye girse de, girmese de bunları sorgulamalıyız. Türkiye malesef bu hale gelmiş vize konusuna. Biz bu işe karşı çıkalım. Bu konuda onurlu duruşu göstermemiz gerekiyor.

Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Çankaya Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi:

Türkiye-AB ilişkileri her iki taraf için de sadece ticari bir olay olmayıp aynı zamanda siyasi, hukuki, askeri, ekonomik, mali, teknolojik, hatta, kültürel boyutu olan bir hadisedir.

1976-78 döneminde, AB bize bir mesaj gönderdi ve dedi ki, "Yunanistan tam üye olmak istiyor, almak istemiyoruz. Siz de müracaat edin, ikinizi de reddedelim." Demirel ve Ecevit dahil o zamanın yöneticileri, bırakın başvurmayı, yüzde 5 gümrük vergilerini indirecektik, onu da reddetti. Yunanistan 1981'de tam üye oldu. Ondan sonra da bütün mali yardımları kısıtlandı. İkinci büyük taviz: Turgut Özal'ın projesi olan Karadeniz Ekonomi İşbirliği'ne Yunanistan'ı Slav ittifakı sonucu tam üye yaptık ve veto hakkı tanıdık. Karadeniz Ekonomi Birliği Kalkınma Bankası Selanikte kuruldu. Diğer taviz; 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra Yunanistan NATO'nun askeri kanadından çekildi ve sonra 1980-82 Kenan Evren döneminde, Yunanistan'ın NATO'ya dönmesini kabul ettik. Bizim NATO da veto hakkımız var ve o zaman diyebilirdik ki Yunanistan'a "Sizin NATO'ya dönmenizi kabul edebiliriz ama siz de bizim AB'den mali desteklere vetoyu kaldırın." Diğer bir taviz: Gümrük Birliği kararı öncesi Tansu Çiller'in Kıbrıs'ı Türkiye-AB ilişkilerine bağlaması ve başımıza bela etmesi.

Ankara Anlaşması, zamanın Avrupa Ekonomik Topluluğu diye adlandırılan altı ülkesinde onaylandı, TBMM'de onaylandı. Gümrük Birliği, Türkiye'nin devlet taahhütüydü. Bir uluslararası kanun mecliste onaylandığı zaman devlet taahhütüdür. 1970'te katma protokol imzalandı ve 1972 başından itibaren Türk sanayi malları AB'ye gümrüksüz girmeye başladı. Gümrük Birliği aleyhine konuşanlar hiç bundan bahsetmiyor. Bize, rekabet gücü yüksek olan mallarda 12 yılda, zayıf olan mallarda

22 yılda siz de gümrükleri sıfırlayın dendi. 1973 yılından itibaren biz gümrükleri kademeli olarak indirecektik.

Gümrük Birliği'nden önce Türkiye'de insanlar yüzde 300-500 kar ediyor, sanayiciler ve işçi sendikaları Gümrük Birliği alayhine toplantı yapıyorlardı. Çünkü GB, ikisinin de menfaati aleyhin. Türk sanayicisi 1996 yılına kadar yüksek gümrük duvarlarıyla balayı devrini yaşadı. Bu politika, geçiş dönemi için, sanayinin olgunlaşması için doğrudur.

Bugün Türkiye 90 milyar dolarlık döviz kazanan bir ülke. Bunun 63 milyar doları ihracaat, 4 milyar doları da bavul ticareti, 15 milyar doları da turizm geliri. Türkiye her yıl 90 milyar dolar civarında para kazanan bir ülke. Türkiye'nin ödemeler dengesi yapısı, dış ticaret açığı vermek zorundadır. Neden? Çünkü ihracat kalemi dışında 30 milyar dolarlık döviz geliri var. Görevimiz, bunu yatırıma dönüştürmek. 2000 yılında 27 milyar dolar dış ticaret açığı verdik, yanlış politikadan dolayı kriz geldi. AB ile dış ticaret açığı 12 milyar dolar. 2001'de ekonomi -9.5 büyüdü. Dış ticaret açığı 27 milyar dolardan 10 milyar dolara indi. 17 milyar dolar kar ettik, ondan sonra cari işlemler açığı da -9.8 milyardan +3.4 milyar dolara, pozitif çıktı. Arada 12 milyar dolarlık tasarruf. Bir politikacı çıkıp bunları yaptık dese, sesini yükseltse okuma özürü bir toplumumuz alkışlarız. Ama görülüyor ki, ekonomiyi kötüleştirdik. 2002'ye geçtiğimiz zaman tekrar dış ticaret açığı 15 milyar dolara çıkıyor ve 2001'de üstelik AB ile dış ticaret açığı 2000'den 2001'e -12'den 2'ye iniyor. Neden biliyor musunuz? Avrupa'dan ithal ettiğimiz malların çoğu bizim ara malı, yatırım malı, hammadde de ondan.

Bizim esas sıkıntımız Uzak Doğu ülkeleriyle. İthalatımızın yüzde 90'ı son yıla kadar, ara malı, yatırım malı, hammadde olduğu için, Türkiye ithalatın öncülük ettiği bir büyüme modeline sahip, ihracaatın öncülük ettiği değil. Neden bu böyle oldu? 1958'de devalüasyon, 1960'ta ihtilal, 1970'te devalüasyon, hükümet müdahalesi, 1980'de devalüasyon ve 12 Eylül hareketi, 1994 krizi, 2001 krizi. Bir yıl, bir buçuk yıl, iki yıl doğru kur politikası, ondan sonra da aşırı değerlenmiş kur politikası. Ne demek bu? Sanayiciye; sana ucuz döviz vereceğim, sen ara malı, yatırım malı yapma diye emir veriyorsunuz. Bazı hesaplara göre; kimi diyor ki, yüzde 40, kimisi diyor ki yüzde 20, kimisi diyor ki daha fazla kur aşırı değerli. TL'nin yüzde 20 aşırı değerli olduğunu var sayalım. Yerli malı yerine ithal malı alan tüketicilere devlet ve millet kesesinden yüzde 20 sübvansiyon, yabancılar ise Türkiye piyasasında yüzde 20 teşvik ve haksız rekabet üstünlüğü, yerli sanayicilere ise, içerde ara malı, makine teçhizatı üretme yerine bu malları ithal etmeye zorlayarak Türkiye'de işyerlerinin kapanması, istihdamın azalması, tarım kesiminde yüzde 20'lik bir haksız rekabet sonucu felç olması.

1996-2004 toplam dış ticaret açığı 185 milyar dolar. 1996-2004 döneminde AB ile dış ticaret açığı sadece 80 milyar dolar. O za-

man diğer ülkelerle dış ticaret açığını nasıl açıklayacağız? Bölgelere göre dış ticarete, ihracat ve ithalatımızda sırasıyla 25 üyeli AB'nin payı yüzde 54 ve 46. Demek ki dış ticaret açığının tek sebebi AB ile yapılmış olan Gümrük Birliği değil. 2004'te Türkiye'nin toplam dış ticaretinde, ihracaatın ithalatı karşılama oranı Türkiye için yüzde 64.6 iken, bu oran AB ile yüzde 75. Karadeniz Ekonomik İşbirliği ile yüzde 43, Uzak Doğu ülkeleri ile yüzde 19'dur. Üstelik Uzak Doğu ülkelerinden ithal edilen malların yüzde 90'ı dayanıklı tüketim mallarından oluşurken, GB'den yapılan ithalatımızda yüzde 90'ı yatırım ve üretim mallarından oluşmaktadır.

Gümrük Birliğine girerken, Avrupa'nın ihracatında Türkiye'nin ithalatının payı yüzde 0.9 idi. Türkiye dış ticaret açığı vererek Avrupa'ya ihya ediyor. AB'de dış ticaretin yüzde 60'ı kendi aralarında, AB dışındaki ihracatın payı yüzde 3'tür. Bizim ihracatımızda da bugün İran'ın ve Irak'ın payı yüzde 3'tür. Sıfır dış ticaret açığı yönünden bakıldığında bizim için Irak ve İran o kadar önemliyse, Avrupa için de Türkiye okadar önemlidir.

Sonra dendi ki, gümrük vergilerinin zararı da var, 27 milyar dolar. O abartılmış, yüzde 5 idi gümrük birliğinden önce AB sanayi mallarına gümrük vergisi, yüzde 1.5'a falan indirildi. Ayrıca, Türk sanayicisi devletin gümrük vergisi ödemediyse, rekabet gücü arttı. Tüketicilere daha ucuza sattı malını, bunun neresi zarar?

AB ile meselemize gelince; Türkiye, kırmızı çizgilerini belirlemelidir. Sen beni bölmek istiyorsan ben bunda yokum, restini çekerim. AB Lozan'ı tanımıyor, ancak, Türkiye'de gayrimüslim azınlıklar dışında Kürtler dahil olmak üzere başka topluluklar vardır diyor. Aleviler hala müslüman bir azınlık olarak kabul edilmemektedir. Alevi cemaatinin bütün liderleri çıkıyor, biz bu milletin asli unsuruyuz diyor, AB buna rağmen hala azınlık hakkı tanımadılar diyor.

Türkiye gidebileceği kadar gitmelidir AB ile ilişkilerinde.

Prof. Dr. Nahit Töre, Çankaya Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi:

AB, bir amaçtan çok araç olarak düşünülmeli ve kullanılmalıdır. Çünkü biz, çağdaşlaşmak, modernleşmek, zengin olmak isteyen bir ulusun çocuklarıyız. Dolayısıyla, bu ulusal hedeflerimize AB katkıda bulunabiliyorsa bırakalım bulunsun, bulunmuyorsa kendi bilir. Biz de yolumuza gideriz. AB'den önce vardık, AB'den sonra da olacağız.

Doç. Dr. Abdüllatif Şener
Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı

e-DÖNÜŞÜM ve TÜRKİYE

1959 yılında, yani bundan aşağı yukarı 46 yıl önce, Hakkari'nin güney eteklerinde Lagros Dağları'nda, bu dağların sarp yamaçlarında bir mağarada, Şanidar Mağarası'nda bir erkek cesedi bulunmuştur. Bu ceset üzerinde hemen arkeologlar, bilim adamları incelemelere başlamışlar ve incelemeler ilerledikçe hayretleri artmış, dikkatleri daha da yoğunlaşmıştır. Önce bu ceset üzerinde yaş tesbiti yapmış ve bunun 60 bin yıl önce yaşamış bir ceset olduğunu tesbit etmişlerdir. 60 bin yıl bir hayli uzun bir süre; çünkü, yeryüzünde ilk devletlerin kuruluşu bundan 5 bin yıl öncedir. Demek ki, daha yeryüzünde devletlerin bulunmadığı dönemde yaşamış birine ait cesetten söz ediyoruz; hatta, ilk devletlerin kuruluşundan 55 bin yıl önce yaşamış bir ceset. Sonra araştırmalar derinleşmiş ve bu cesedin çiçeklerle ve bazı otlarla defnedildiği tesbit edilmiştir; çünkü, mezarın etrafında pek çok çiçek tozu bulunmuş, papatyadan mor menekşeye varıncaya kadar. Hayretleri daha da artmış; çünkü, o dönemler bildiğiniz gibi dünyanın buzul çağıdır. 12 bin yıl önce biten ve daha önceki 100 bin yıl devam eden buzul çağlarının ortalarına rastlamaktadır. Herhalde, ağustos, temmuz gibi güneşin çok az görüldüğü bir dönemde, çiçeklerin çok kısa görüldüğü bir dönemde defnedilmiş bir cesettir diye yorum yapmış ve sonra bu cesedin bir neandartele ait olduğunu tespit etmişlerdir. Bilim adamları büyük bir heyecanla acaba bugün yeryüzünde bu Şanidarlı ihtiyarın torunlarından kaç kişi aramızda yaşıyor diye merak etmiş ve günümüz insanı üzerinde incelemeler yapmaya başlamıştır.

Bilindiği gibi, insanın orijini üzerinde yapılan çalışmalar ikiye ayrılır. Birincisi, eski iskeletlerden günümüze ulaşılır; ikincisi ise, günümüz insanının DNA testleri üzerinden geçmişe doğru, orijine doğru başlangıcı bulmaya çalışılır. Günümüzde yeryüzünde yaşayan değişik ulusların, insanları üzerinde DNA testleri yapılmaya başlanmıştır. Bu DNA testlerinde, erkekler üzerinden geçmişe doğru gitmek mümkün olmamış; fakat, kadınlar üzerinde geliştirilen bir DNA testinde, mitokondrial DNA denilen bir testle, şu anda bulunan bütün değişik uluslardan örnekler seçilmek suretiyle orijine doğru gitmeye başlamışlardır.

Japonundan Çinlisine, Türküneden Hintlisine, İngilizinden Fransızına ve Afrikalısına, şu anda yaşayan Kızılderilisine va-

rıncaya kadar, bütün ulusların kadınları üzerinde örnekleme yoluyla yapılan, mitokondrial DNA testleri sonuçlarında tesbit edilmiştir ki, şu anda yeryüzünde yaşayan bütün kadınların orijini 200 bin veya 270 bin yıl öncesinde Afrika'da yaşamış bir Homo Sapiense kadına dayanmaktadır. Bu durumda hayretler daha da artmış. Bu Şanidarlı ihtiyarın neslinden aramızda hiçkimse yok, onun soyu tamamen bitmiş, yok olmuş. Peki bu neandartellerle homosapienseler 30-40 bin yıl boyunca Avrupa'da, Orta Doğu'da birlikte yaşadıkları halde bunlar neden yok olmuşlardır diye? Çalışmalar yapılmış, değişik teoriler geliştirilmiş, değişik bilim adamları farklı sonuçlara ulaşmışlardır. TÜBİTAK'ın bir yayınında konu ele alınırken 40-50 sayfa "neandarteller niçin yok oldular?" diye değişik yorumlar yapılmıştır. O yorumlarda, sonunda bir noktada, bütün bilim adamları görüş birliğine varmıştır. Bu görüş birliği şudur: "Homosapienseler yüzde 1 diğerlerinden daha akıllı idiler ise, o günkü doğal kaynakları kontrol altına alma yeteneklerini, o dönemdeki doğal afetlerden korunma yeteneklerini yüzde 1'lik bir akıl farkıyla daha avantajlı olarak yönlendirdilerse, yönettilerse zaten diğerlerinin bilmem kaç yılda yok olması kesindi". Dolayısıyla arada yüzde 1'lik avantajı yakalayan birileri ve yüzde 1'lik bir dezavantaja düşen diğerleri söz konusudur. Uzun vadede yüzde 1'lik dezavantaja düşenlerin yok olmaları mukadderken, yüzde 1'lik avantajı yakalayanların da uzun vadede güçlü olmaları, var ve kalıcı olmaları mukadderdir. İşte bu, herşeyden önce değişimi anlamayı gerektirir.

O gün yaşanan gerçekler, bugünkünden farklı değildir. Bundan 60 bin yıl öncesinde veya 10 bin yıl öncesinde yine değişim vardı ve bu değişimi yönetme kabiliyeti bulunanlar büyük avantaj sağlıyordu; ancak, aslında kurallar bugün de aynıdır. Aradaki fark, sadece günümüzde değişimin hızlanmış olmasıdır. Daha önceki dönemlerde binlerce yılda ortaya çıkan değişiklikler, bugün çok çok kısa sürelerde ortaya çıkmaktadır. Hergün, yeni bir şeye tanık olunmaktadır.

Tarım toplumlarında binlerce yıl öncesine, 20. yüzyılın ortalarına kadar nelerin değiştiğine baktığımızda; sadece tahta sabandan, demir sabana geçtiğimizi söyleyebiliriz; ama bugün, müthiş bir hız denizinde yüzüyoruz, hergün yeni şeyler değişiyor, teknoloji değişiyor, ekranlar değişiyor, kullandığımız

aletler, telefonlar değişiyor, ulaşım araçları değişiyor. Hatta, dünyadaki bu korkunç değişimle birlikte günümüz gençleri, daha yaşlı kuşaklara göre çok büyük bir avantaja sahip; çünkü, bu değişimi sürekli yaşamak suretiyle, ona intibak etmek ve değişimi yönetmek konusunda ki yetenekleri hergün yeniden perçinleniyor. Daha yaşlı kuşaklar için değişikliklere uğramak zor gelir; ama günümüz gençleri bu hız denizinde değişimi yönetme ve avantaja çevirebilme yeteneğine sahip.

İnsanlık tarihinde, bu değişim süreçlerinde, kaybedenler ve kazananlar çok net bir şekilde görülür. Bundan 10 bin yıl önce “tarım devrimi” gerçekleştiği zaman, bu devrimi gerçekleştiremeyenler geri kalmış, zaafa uğramış ve hatta yok olmuştur.

18. yüzyılda “Sanayi Devrimi” gerçekleştiğinde, onun devriminin ortaya çıkardığı seri üretim ortamını, ekonomik patlamayı avantaja çeviren ülkeler, dünyanın dört bir yanına yayılmış, Uzak Asya’dan, Uzak Batı’ya varıncaya kadar dünyanın her tarafında var olduklarını göstermiş, kök salmış, eski uygarlıkları yeryüzünden silmiş, kendileri oraya yerleşmiştir. Bugün de yeni bir değişim sürecini hep birlikte yaşıyoruz.

Artık sanayi toplumu, tarım toplumu geride kalmıştır, her toplumsal dönemin kurallarının tamamen yeryüzünden silindiğini söyleyemeyiz. Bugün, tarıma dayalı, sanayiye dayalı elbette sektörler vardır; ama tarım toplumu, sanayi toplumu geride kaldı derken bu, sektörlerin tasfiye olduğu anlamına gelmez; aksine daha dinamik bir yeni dönemi ve süreci yaşadığımızı ifade ediyor ki bu da, “bilgi toplumdur”.

“Bilgi toplumu”, insanlık tarihinin geldiği en son aşamadır. Bilgiyi üretenler, bilgiye hızla ulaşanlar, etkin kullananlar, nüfusun daha büyük bir kesimini sürecin içine çekebilen ülkeler ve özellikle karar alma süreçlerinde bilgiye dayalı bir sistemi etkinleştirenler mutlaka kalkınacak ve gelişecek; ama bunu gerçekleştiremeyenler, ülkelerinde yerleştiremeyenler, kaybetmeye mahkum olacaktır.

Bilgi toplumu dediğimizde, bilgi ve iletişim teknolojileri ilk aklımıza gelen şeydir. Bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılmak suretiyle, bilginin üretilmesini, depolanmasını, paylaşılmasını, bilginin karar alma süreçlerinde etkin kullanılmasını ve buna bağlı olarak da ekonomik ve sosyal yaşamın gelişimini anlatmaya çalışmaktayız.

“e-Dönüşüm” ise, bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı, bilgi toplumu kuralları içerisinde yaşadığımız bir dönüşümü ve değişimi ifade etmektedir. Aslında insanlık, tarih boyunca, bu dönüşüm çağının duvarlarını tamamlamak için meşgul olmuştur, gece gündüz bitmez tükenmez enerjiler sarfetmiştir.

Bilindiği gibi günümüzden 5 bin yıl önce yazı icat edilmiştir. İlk yazılı eserler MÖ 1300 yıllarında verilmeye, yazılmaya başlamıştır ve 15. yüzyılda matbaa icat edilmiş, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise; bilgisayar olarak adlandırdığımız bilgi işlem makineleri geliştirilmiştir. Tüm bu gelişmelerle birlikte, hayatımızda pek çok şey değişmiştir. Sanayi Devrimi’yle birlikte, uluslar için temel arayış zenginlik olmuştur; hatta, iktisat teorilerinde ulusal zenginlik temel bir ana konu haline dönüşmüştür. Ekonomide üretim faktörleri denildiği zaman; emekten, sermayeden, topraktan ve girişimden bahsedilmektedir. Zenginliğin, gücün, refahın kaynağını, Adam Smith’den günümüze kadar gelen iktisatçılar bu kavramlar çerçevesinde anlatmaya çalışmış ve bu şekilde anlaşılmuştur.

Günümüzde artık yeni bir döneme girdiğimiz, yeni bir değişim sürecini yaşamakta olduğumuz için bilgiyi, temel üretim faktörü olarak kabul etmek mümkün hale gelmiştir ve bilgiye dayalı bir ekonomik sistem, küresel yeni bir ekonomi anlayışı, yeni bir ekonomik düzen, kendi kurallarını işletmektedir. Bu yeni ekonomik düzende, yine herşeyin önünde hız, sürat, değişim ve bilgi vardır. Bilgiyle, bilgiye erişimle, bilgiyi kullanımla bu hızı kontrol etme, yönetme ve avantaja çevirme yarışı vardır.

Dünyada tamamiyle korkunç bir rekabet ortamı vardır. Bu rekabet ortamında, başarılı olanlar güçlü hale gelmekte; çağı yakalayamayanlar güçsüz duruma düşmektedir. Değişim, önemli bir hadise halindedir, büyük bir hız kazanmıştır. Herşeyden önce dünyada ne olup bitti diye düşündüğümüzde, bir bakıyorsunuz ki, şu anda burada televizyon ekranlarını seyrederken, dünyanın öbür ucunda cereyan eden hadiseleri anında izleme ve öğrenme imkanına sahipsiniz veya dünyanın diğer ucundaki herhangi bir yakınımla, telefon bağlantısıyla 1 dakika içerisinde iletişim kurma imkanınız var. Dünyada artık sınırların eski anlamı, eski niteliği yerini yeni anlayışa ve yeni niteliğe bırakmış durumda.

İnsanlar eskiden, bir köyden diğer köye gitmeden 90 sene yaşayan insanların bulunduğunu anlatırlardı. Artık bu tür şeyleri

duymuyoruz, bilmiyoruz; ama, neyi biliyoruz? Bugün artık pek çok insan açısından Ankara'dan İstanbul'a gitmekten, Ankara'dan New York'a gitmek daha kolay hale gelmiştir veya eş kolaylık içersindedir.

Mallar açısından baktığımızda da aynı sürati ve hızı malların yer değişiminde de görmekteyiz. Süpermarketlere gittiğimizde Amerika'da, Uzak Asya'da, Avrupa'da üretilmiş pek çok malın vitrinlerde, tezgahlarda yer aldığını görüyoruz veya herhangi bir Afrika ülkesine gidildiğinde, o ülkelerin raflarında da Türkiye'de üretilen malları görüyoruz. Artık mallar da sınır tanımıyor, geliyor, mahalle bakkalımızın raflarında yerini alıyor. Kim daha ucuz, daha kaliteli mal üretirse onun malı satılıyor dünyada.

Eğer dünyadaki en kaliteli ve en ucuz malı üretmezseniz, fabrikanızın bulunduğu mahalleye bile 1 kg. mal satmanız mümkün olmayabilir. Dünya ile rekabet halindedesiniz. Zaten, bu yeni ekonomik düzenin özü rekabet ortamının varlığıdır. Bu hızlı ortamda rekabeti başaran, rekabet üstünlüğü elde edenler dünyadaki pazar paylarını sürekli artırmakta ve geliştirmektedir. Bunu sağlayamayanlar, dünyadaki pazar paylarını kaybetmektedir ve daha sonraki safhada ise kendi buldukları bölgedeki pazar paylarını kaybetme noktasına düşeceklerdir.

Günümüzde sermaye, daha korkunç bir hızla yerküre üzerinde dolaşüyor. Sermaye, internet üzerinden, dünyanın üzerinden 5 saniyede 5 tur atıyor ve 5 saniye içerisinde, en karlı olduğu piyasaya giriyor ve yeşiyor. Giriyorsunuz, New York Borsası'nda mı daha fazla kar var, yoksa İstanbul Borsası'nda mı, hemen 5 saniye içinde karar veriyorsunuz ve elinizdeki sermayenin en fazla kazanacağı piyasayı yakalıyor ve yatırıyorsunuz. Hep birlikte, bir büyük hız denizinde yüzüyoruz. İşin özünde, doğrudan doğruya bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı değişim ve dönüşüm süreci yaşanmaktadır.

Bilgi toplumunda bireylerin değişmekte olduğunu görüyoruz. Bireyler nasıl değişiyor? Herşeyden önce bireylerin alışkanlıkları değişiyor. Zaman zaman duyarsınız, makineler üzerinden, bilgisayarlar üzerinden, internet üzerinden pizza, simit siparişleri verildiğini veya tiyatro rezervasyonlarının yaptırıldığını. Bundan 10 sene önce, bunu söyleseydiniz hiç kimse buna inanamazdı, kabul edemezdi. İstanbul'da büyük plazaların önlerinde bulunan simitçiler bile hangi kattan, kimin ne ka-

dar simit sipariş verdiğini bilgisayar üzerinden takip ediyor ve hemen yetiştiriyor. Artık siparişlerin biçimi değişti, insanların davranış biçimi ve alışkanlıkları değişti.

Bir üniversite öğrencisi, yarın mezun olup iş gücü piyasasına kendini arz edecek, yeni iş olanakları peşinde koşacak, daha cazip iş nerede var onu araştırarak ve iş araştırırken sürekli olarak karşısına iş gücünde aranan niteliklerin, bundan 10 yıl önceki nitelikler olmadığını görecektir ve fark edecek. Artık iş gücünde aranan nitelikler de değişmiştir. Yeni piyasalarda, yeni değişen koşullara uygun olarak insanların donanımında, becerilerinde farklılıklar aranmaktadır, bunun da en önemli yolu, yöntemi geçmişte nasıl okur-yazarlık önemli bir olgu, diploma önemli bir olguysa, şimdi geçmişteki okur-yazarlığın yerini, bilgisayar okur-yazarlığının almış olmasıdır. İş arama-bulma sürecinde, bilgisayar okur-yazarlığı artık, gittikçe yaygınlaşan bir temel talep noktası haline dönüşecektir.

Piyasadaki iş arzlarında ortaya konan şartlardaki değişim, eğitim sisteminin de kendisini revize etmesini gerektirmiştir. Eğitimin niteliklerinde de önemli değişiklikler var. Bilgi teknolojilerine dayalı bir eğitim, gittikçe yaygınlaşmakta ve kapsam alanı sürekli genişlemektedir. Uzaktan eğitim gibi yeni kavramlar ön plana çıkmaktadır. Buna bağlı olarak, tercih edilen meslek dalları sıralaması, değişime uğramakta; hatta, yeni yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Daha önceleri sözü edilmeyen, kimsenin aklına gelmeyen, varlığından haberdar olunmayan yeni meslek türleri bilgi çağıyla birlikte, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişimle birlikte ortaya çıkmıştır. Bunun da ötesinde, eski meslek dallarında uygulanan teknikler, bilgi teknolojisine dayalı olarak sürekli değişmekte ve gelişmektedir.

Tüm bunların ötesinde, bilgi toplumunda, kamu yönetimi de değişime uğramaktadır, devlet kavramı değişmektedir, devletin fonksiyonları, hizmet sunum biçimi tamamıyla, eski geleneksel, klasik biçimlerini terk etmekte ve yeniden şekillenmektedir. Bilgi işleyen makinelerin kapasiteleri, devasa boyutlara ulaşmakta, bilgi toplama, saklama işleme imkanları gelişmekte, buna bağlı olarak da karar alma süreçleri hızlanmaktadır. Bilgi toplumunu şekillendiren en önemli unsurlar da bunlardır. Artık, eskiden devletin hangi kamu binasında, hangi katında, hangi işin yapıldığı, hangi işlerle uğraşıldığı gibi bir meçhuliyet, isteyenler için bugün yoktur; çünkü artık, eskisine göre bilgi toplumunun gereklerinin bir sonucu olarak, şeffaflık temel

kural haline gelmiştir. Bilgi teknolojilerindeki değişim ve bilgi toplumu kamu yönetiminde de şeffaflığı ortaya çıkarmıştır. Örneğin Türkiye’de; Turizm Bakanlığı’na dilekçe verdiyseniz, internet üzerinden o dilekçenizin hangi gün, hangi birimde, hangi işlemin yapılmakta olduğunu, bugün öğrenebilirsiniz. Türkiye de bu değişimi yaşıyor.

Buna bağlı olarak, hangi kamu kurumunda birimler hangileridir? Hangilerinde neler yapılır? Girdiğiniz zaman makineye, o makineden ilgili kurumun web sitelerinde dolaşmak suretiyle istediğiniz bilgiye ulaşabilirsiniz. İşte bu nedendendir ki, yeni dönem, yeni değişim çizgisi, kamuda şeffaflığı, bunun da ötesinde toplumsal denetimi ortaya çıkarmaktadır. Yani yetişmiş, nitelikli bir insan malzemesinin bulunduğu bir ülkede, bilgisayar ağlarıyla tüm yurttaşların kamuyu makinelerle denetlemesi, taleplerini iletmesi ve bu denetim mekanizması içerisinde, işlerin nasıl görünmesiyle ilgili bir katılım sürecini oluşturması mümkündür. Böylece kamu yönetiminde, bunun doğal bir sonucu olarak, yolsuzlukların daha az olduğu bir yapı kurulmaktadır.

Eskiden mesai saatleri bittiği zaman kamudan hizmet almanız mümkün değildi, ancak bilgi toplumunda, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminde kullanılmaya başladığı bir süreçte, daha genel ifadeyle, “e-Devlet’in” gerçekleştiği bir ortamda artık mesai kavramı kalkmıştır. Katılımcılığı sağlayan, hizmette kolaylığı, hızı, rahat erişimi sağlayan bir değişim var. Karar alma süreçlerinin hızlanması, etkinleşmesi kamu yönetiminde söz konusudur. Daha az harcamayla daha fazla hizmet sunma imkanlarına ulaşılmaktadır. Kırtasiyecilik, bürokrasi, bugün git yarın gel mantığı da bu yeni dönem ve değişim içerisinde yok olmaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak da vatandaşlarla devlet arasında bir güven ortamı tesis edilmektedir. Bu herşeyden daha önemlidir.

Bilgi toplumuyla birlikte, değişen sadece bireylerin davranışları, alışkanlıkları, beklentileri ve talepleri değildir. Bilgi toplumuyla değişen, sadece kamu yönetimi biçimi, devletin hizmet sunum biçimi değildir, aynı zamanda ekonomik verilerde ekonominin performansında ve topyekün ekonominin yapısında da önemli değişiklikler yaşanmaktadır. İş dünyası da, bilgi toplumuyla birlikte, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlarla değişime uğramaktadır. Geleneksel üretim faktörleri yerini bilgiye, bilginin etkin kullanımına bırakmıştır ve artık

rekabete dayalı bir ekonomik yapı vardır, sınırlar artık eski anlamlarını taşımamaktadır ve de bilgi diğer faktörlerden, geleneksel üretim faktörlerinden farklı olanaklar sunmaktadır.

Diğer üretim faktörleri, bir süreçte kullanıldı mı orada kalır ve çoğaldıkça fiyatı, değeri düşer; ama, bilgi bir kez üretildikten sonra yeniden farklı amaçlarla kullanılabilmekte ve bilgi çoğaldıkça değeri artmaktadır. Bildiğimiz iktisat kurallarının tam dışında bir niteliğe sahip olarak, temel bir veri, temel bir faktör olarak, bilgi kendi gücünü dayatmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanıldığı her alanda verimlilik artışı sağlanmaktadır. Uluslararası rekabette üstünlük elde edebilmek için tüm girişimciler ve ülkeler büyük çaba harcar. Bu çabalar artık şunu göstermiştir ki, verimlilik artışında bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeri çok önemlidir.

1995-2000 yılları arasındaki verilere bakıldığında, AB’de sağlanan verimlilik artışının yüzde 40’ı bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yine aynı şekilde, ABD’de sağlanan verimlilik artışının yarıya yakın kısmı da yine bilgi ve iletişim teknolojilerindeki kullanımın ve gelişimin yaygınlığıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Sadece ekonomideki verimlilik artışı değil, aynı zamanda ekonomilerin büyüme performanslarında da, bunun çok büyük etkisi vardır. Örneğin OECD ülkelerinde, son 10 yılda, bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımların, ülkelerin yıllık büyümelerine katkısı yüzde 0.3 ile yüzde 0.8 arasında değişmektedir; yani, yüzde 1’e yakın bir büyüme, ülkelerin bilgi ve iletişim teknolojilerine yaptıkları yatırımlar sayesinde ortaya çıkmıştır. Avrupa ülkelerinde, gelişmiş ekonomilerde büyüme oranları, ortalama yüzde 3 civarındadır. Gelişmiş ekonomilerdeki büyüme oranının varlığını kabul edecek olursak, demek ki bunun üçte bire yakın bir kısmı, bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımlarla ortaya çıkmaktadır. Hatta, Kore, İrlanda ve Finlandiya gibi ülkelerde ise; bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan yatırımların, büyümeye etkisi yüzde 1’in üzerindedir.

Sadece ekonomik büyüme, verimlilik konuları değil; uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde de, bilgi toplumuna geçişin, bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemli bir payı ve katkısı vardır. AB, böylesine büyük bir entegrasyonu nasıl gerçekleştirecek? 25 ülkenin şimdi içinde yer aldığı, sürekli bir genişleme eğiliminin var olduğu yapıda, gerçekten AB’nin amaçladığı hedeflerin gerçekleştiği bir birleşmenin sağlanabilmesi için, bilgi ve

iletişim teknolojilerine büyük ihtiyaç var ve bilgi toplumunun gereklilikleri bu konuya en büyük katkıyı sağlayacaktır. Bu öneminden dolayıdır ki, yani varolabilmenin, güçlü olabilmenin temel dinamiklerinden birinin, bilgi toplumu gereklilikleri oluşundan dolayıdır ki, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere büyük paralar harcanmakta, büyük yatırımlar yapılmakta ve büyük projeler hazırlanmaktadır.

ABD’de elektronik ticaretin gelişmesiyle, 8-10 yıl önce yasal ve idari düzenlemelere gidilmeye başlanmış, “e-Devlet” çalışmaları, bir kamu yönetimi reformu ile başlatılmıştır. AB’de ise, 2000 yılında Lizbon stratejisinin kabulü ile bilgi toplumuna dönüşümünün stratejik hedefleri tamamlanmış ve bu hedefler doğrultusunda AB yoğun çaba harcamaktadır.

Dünyada bunlar yapılırken, Amerika’da, Avrupa’da, Japonya’da, Asya ülkelerinde hatta Afrika ülkelerinde bunlar yapılırken, biz Türkiye’nin dünyadaki yarıştan kopmaması gerektiğine; hatta bu yeni dönüşüm, değişim döneminde avantaj yakalaması, büyük mesafeler katetmesi gerektiğine inanıyoruz. İşte bu inanç sebebiyledir ki, “e-Dönüşüm İcra Kurulu” kurulmuştur. İlgili bakanların ve bürokratların, üye olarak katıldığı bu icra kurulunda, özel sektör temsilcileri de yer almaktadır. Türkiye’nin bilgi toplumuna dönüşümü ve gereklerini yerine getirmesi için neleri yapması, nelere öncelik tanınması gerektiği konusunda sürekli bir koordinasyon sağlanmakta ve büyük çabalar harcanmaktadır. Önce “e-Dönüşüm Acil Eylem Planı” hazırlanmıştır. 73 eylemden oluşan bu planın gerçekleştirilmesi için çaba harcanmıştır. Şimdi de 2005 yılı için yeni bir eylem planı hazırlanmış ve tüm kamu kuruluşları, bu eylem planı çerçevesinde koordine edilmeye çalışılmaktadır.

Acil Eylem Planı ile, “e-Dönüşümün” dikkatli ve başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi için, kamunun hizmet sunduğu tüm alanlar gözden geçirilmekte ve dönüşümün gerekleri yerine getirilmektedir. Çalışma hayatı, sigorta işlemleri, vergilerin tahakkuku ve ödenmesi, şirket kuruluşu, sağlık ve eğitim

gibi alanlar, devlet ve sivil kesimin karşı karşıya kaldığı tüm alanlar, basit iş süreçleri geliştirmek suretiyle, kamu hizmetlerinin etkin bir sunumu için hazırlanmakta ve gerekleri yerine getirilmektedir. Türkiye bu konuda, diğer ülkelere göre önemli mesafeler almıştır. Örneğin; Mernis Projesi tamamlanmıştır.

Mernis Projesi, herkesin bir vatandaşlık numarasına sahip olmasıdır. Şu anda 130 milyon kişi, Mernis Sistemiyle kimlik numarasına kavuşmuştur. Türkiye’nin nüfusu 72 milyon, 130.000.000 kişi nereden çıktı? Ölenler dahil 130milyon. Böylece kişiler, vatandaşlık numarasına sahip olmaktadır. Mernis, “e-Dönüşümün” bir alt yapısını oluşturmaktadır. Sistemin tüm kamu kurumları bazında sağlıklı işlemlerini sağlayacak ilk adımdır. Vatandaşlık numarası buna göre verilmekte, vergi, SSK numaraları gibi tüm diğer numaraların yine Mernis’e, vatandaşlık numarasına bağlı olarak paylaşılması mümkün hale getirilmektedir.

Benzer şekilde şirketlere de tek ve belirleyici bir numara verilecektir, bu konudaki çalışmalar da son aşamaya gelmiştir. Mernis’in, vatandaşlık numarası vermenin tamamlanmış olmasını önemsiyorum; çünkü, İngiltere “e-Dönüşüm” konusunda henüz bu safhaya gelememiştir. Orada, özellikle insan hakları tartışmaları nedeniyle, herkese bir numara verilmesi, özgürlükleri kısıtlar mı diye uzun süre tartışılmış, sistem kurulamamıştır. Şimdi yeni yeni böyle bir sistemin İngiltere’de kurulması gerektiği ile ilgili görüş birliği oluşmaktadır.

Diğer taraftan vatandaşlarla devlet arasındaki hizmetlerin, karşılıklı olarak gerektiği gibi yerine getirilmesi için, elektronik imza ile ilgili kanun meclisten geçmiştir. Artık herkesin veya her şirketin kendi eliyle attığı imza dışında bir de elektronik imzası olacaktır. Örneğin; vergi dairesine beyannamesini gönderirken ilgili mükellef elektronik imzayla imzalayacak, vergi dairesi de bunu kabul edecektir. Vergi dairesi de yine elektronik sistemden geçmiş bir tahakkuk fişini kendisine elektronik ortamda gönderecektir. Eskiden olduğu gibi, günlerce vergi dairelerinin kapısında beklemek, vergiyi tahakkuk ettirebilmek için, günlerce mesai harcamak gibi zorluklar ortadan kalkmış olacaktır. Elektronik imza yakında yürürlüğe girebilecek konumdadır. Başbakanlık genelgesiyle oluşturulan Kamu Sertifikasyon Merkezi, kamu için ve yetkilendirilecek olan özel sertifika hizmet sağlayıcıları da özel sektör için çok yakında sertifika vermeye başlayacaktır. Böylece sistem kurulmuş olacaktır.

Diğer taraftan yargı sisteminde önemli gelişmeler vardır. “Ulusal Yargı Ağı Projesi” tüm taşra teşkilatlarını da kapsayacak şekilde genişletilmektedir. Yine, belirttiğim gibi elektronik beyanname imkan dahiline girmiştir; ancak, ödemelerin de elektronik ortamda yapılması için çalışmalar devam etmektedir. SSK pirim tahsilatları, 2005 yılı başından itibaren elektronik ortamda yapılabilmektedir. Bir başka başarılı örnek olarak, gümrük işlemleri vardır. Uzun zamandır devam eden çalışmalar neticesinde bugün, gümrük işlemlerinin hemen tamamı, iş süreçleri iyileştirilerek elektronik ortama taşınmıştır ve acil eylem planı çerçevesinde bir strateji belgesi hazırlanmaktadır.

Bilgi toplumu, strateji belgesinin hazırlanmasıyla birlikte, artık Türkiye, en azından “e-Dönüşüm’ün” önemli bir ayağı olan “e-Devlet” konusunda, süratle büyük mesafeler alacaktır. Nitekim, “e-Devlet” ana kapısına ilişkin çalışmalar tamamlanmıştır. Bu konuda, yani “e-Devlet Kapısı” konusunda Türk Telekomünikasyon A.Ş. görevlendirilmiştir. “e-Devlet Ana Kapısı” kurulduktan sonra, en azından başlangıçta, bazı kamu kuruluşları olmak suretiyle, vatandaşlar artık kolayca hizmetini talep ettikleri kurumun sitesine ulaşacak, taleplerini büyük bir rahatlıkla isteyecek ve karşılığını da bulacaktır.

Devletin elektronik ortamda sunumu için gösterdiği tüm bu çabaların ötesinde, aynı zamanda vatandaşlarımızın da bu elektronik ortamdan yararlanmaya hazır hale getirilmesi gerekir. Bu konuda, eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Eğitimde etkinliğin ve verimliliğin artırılması için, yeni eğitim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Başta eğitim kurumları olmak üzere, bilgisayar okur-yazarlığının artırılmasına önem vermekteyiz. Bunun için öncelikle, ilk ve ortaöğretim kurumlarında, büyük bir çaba ortaya koyulmuştur. 2005 yılı sonuna kadar, ülkemizdeki tüm okullar, geniş bant internet erişimine açılacak ve bilgisayarlarla donatılacaktır.

Diğer taraftan, Milli Eğitim müfredatı da, çağdaş koşullara uygun olarak yeniden düzenlenmiş ve öğretmenlerimizin uygun koşullarda bilgisayar sahibi olabilmeleri için, yeni bir sistem geliştirilmiştir. Bir yandan öğretmenlerimiz, bir yandan geniş bant internet erişimine açılan tüm okullar ile tüm ilk ve ortaöğretim kurumlarında yer alacak olan bilgisayarlar, insan potansiyelimizin yeni döneme hazırlanması, alışması için önemli bir ivme sağlayacaktır.

Ayrıca, vatandaşlarımızın kullanımına açık internet erişim noktaları kurulması konusunda da, pilot uygulamalar başlatılmıştır. Eğitim alanında yürütülen bu çalışmalar, yaklaşık olarak 15 milyon Türk gencinin, bu yeni döneme alışmasını sağlayacak ve Türkiye bu konuda, diğer dünya ülkelerine göre, büyük bir avantaj yakalayacaktır. Ben, üniversitelerimizde bu alanda gösterilen çabaları da takdirle karşılıyorum. Tüm üniversitelerimiz bilgi ve iletişim teknolojileri konusunda büyük çaba sarfetmektedir ve bunu eğitim sistemlerine yansıtmaktadır. Türkiye bu konuda, dünyadaki en avantajlı ülkelerden biridir.

Türkiye’nin geleceği aydınlıktır; çünkü, genç bir nüfusa sahiptir. Nüfusumuzun üçte ikisi, otuz yaşın altındadır. Bu çok önemli bir potansiyeldir; çünkü, gençlik demek, değişimi anlamak, değişimi kavramak ve değişimi yönetme kabiliyetine sahip bir güç, potansiyel bir nüfus demektir.

Ben gençliği yaşlarla veya yıllarla, sayılarla ölçmüyorum. Gençlik dediğim zaman, aklıma gelen şey; hep değişimi kavrayan ve değişimi yönetmesini bilen genç ve dinamik nüfustur. Böylesine bir önemli değişim döneminde Türkiye’de genç bir nüfusun bulunması, bu genç nüfusun kullandığı aletlerin hergün değişmesine rağmen, buna alışma yeteneğinin yüksek olması, eğitim kurumlarımızın bu yeni döneme ve sürece kendisini adapte etmiş olması, Türkiye’nin gelecekteki en büyük gücü, en büyük potansiyelidir. Bu bakımdan, Türkiye’nin geçici sorunlarına dalıp, bu sorunları aşılmaz olarak görmememiz gerektiğine inanıyorum.

Türkiye’nin sorunları da var; ama Türkiye’nin olanakları, potansiyeli tüm bu sorunları aşacak düzeydedir. Bunu gençlerimiz gerçekleştirecek. Hiçbir zaman zorluklardan yılmamak gerekir; çünkü, en büyük olanaklar, fırsatlar, insanların kendisini en zorda hissettiği dönemde karşısına çıkar. Ünlü bir söz vardır; “Değişim rüzgarları esmeye başladığı zaman, ne yaptığını bilmeyenler, şaşırınlar duvar örmeye başlar, ama akıllılar, yel değirmeni yapmaya başlarlar ve o rüzgarın enerjisini kullanmaya çalışır”. Genç nüfus, genç potansiyel demek; değişim rüzgarlarının enerjisini, yel değirmenine çevirmesini bilen insan, kişilik, kimlik demektir. Zorluklardan yılmamalı, her zorlukta imkan aramalıyız.

Bu makale 6 Nisan 2005 tarihinde Çankaya Üniversitesi’nde verilen konferansın çözümlemesidir.

Prof. Dr. Yılmaz Alişendioglu
Çankaya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

TÜRKİYE'DE ANAYASAL HAREKETLER "BİR ARAYIŞIN HİKÂYESİ"

Osmanlı'da, kuruluştan itibaren, Batı'ya doğru genişlemek amaç haline gelmişti. Ganimet ve tumar esasına dayalı ekonomi, sürekli yayılmayı ve genişlemeyi gerektiriyordu. Fetihler sona erip, ganimet sağlanamaz duruma geldikçe, buna bağlı tumar sistemi yozlaşmaya, ekonomi çökmeye başladı. Hantallaşan ve yozlaşan Yeniçeri teşkilatı, dışta, Batı'nın gelişen teknolojisiyle boy ölçüşemez duruma geldi; içte, baş kaldırma aracı olarak kullanıldı. Bu arada Batı'da, İstanbul'un fethiyle çoğunlukla İtalya'ya kaçırılan Eski Yunan'a ait el yazması kitap ve dökümanların Rönesansın (Renaissance'ın) doğumuna kaynaklık ettiğini gözlemekteyiz. Batı'da düşüncenin tabularından kurtularak özgürleşmesi, Rönesans'la, dinde laikleşmeyle, doğal hukuk ve liberalizme bağlı olarak gelişen bireyselleşme olgusuyla aydınlanma döneminde gerçekleşti. Sömürü esasına dayalı feodal düzenden ulus devlete geçiş, bu süreci hızlandırdı. Bu arada bilimde yeni buluşlar, yeni ülkelerin keşfedilmesi ve o ülkelere ve feodal yapıdan aktarılan zenginlikler, burjuva sınıfının ortaya çıkmasını sağladı; bu durum, XIX. yüzyılın Sanayi Devrimini ateşledi. Osmanlı, kendi teokratik ve otoriter yapısı içinde tüm bu olayların dışında kaldı. XVI-II. yüzyılda Osmanlı'da, sürekli askeri yenilgiler, Batılı gibi orduya sahip olmak düşüncesini de beraberinde getirdi. Böylece, bu yüzyılın sonlarında ordunun yenilenmesine gidildi. Üçüncü Selim'le başlayan bu süreç, II. Mahmut'la hızlandırıldı, Yeniçeri teşkilatı ortadan kaldırıldı (1826); ancak Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya yenilgilerle başlayan süreçte (1831-1833), sadece orduda yapılan yenileştirmenin yeterli olmadığı görüldü, bu kez Batılaşmak ya da Batılı gibi olmak bir özlem olmaya başladı. Batılı gibi olmanın yolunun Batı'ya ait hukuku ve kurumları almak olduğu düşünüldü. 3.11.1839 tarihli Gülhane Hattı Hümayunu (Tanzimat Fermanı) ve 28 Şubat 1856 tarihli İslahat Fermanı'nı içeren ve 1876 Kanun-ı Esasi'ye kadar devam eden Tanzimat, bir çok yeni kurumun ve kimi önemli yasaların Batı'dan alındığı, merkezi hükümetin güçlendirilmesi yolunda adımların atıldığı dönemdir. Bu arada daha çok kapitülasyonların yararına işleyen Kanunname-i Ticaret de bu dönemde çıkarılmıştır (1850).

Tanzimat döneminde, Batı'dan gelen liberal görüşlerle beslenen ve Genç Osmanlılar arasında giderek yaygınlaşan anayasalı monarşiye geçiş düşüncesi ve sorunların, meşruti monarşi yoluyla daha kolay çözüleceği yönündeki görüş, veliaht Abdülhamid'in Midhat Paşa'ya bir anayasa yapılması ve danışma meclisleri kurulması yönünde söz vermesiyle uygulama yoluna girdi. Veliaht Abdülhamid, II. Abdülhamid olarak tahta geçtiğinde, sözünde durdu ve bir anayasa yapımı için çalışmalar başladı. Padişah tarafından atanan 28 kişilik Cemiyet-i Mahsusa'nın hazırladığı taslak Heyet-i Vükela'da (Bakanlar Kurulunda) son şeklini aldıktan sonra, Padişahın bir hatt-ı hümayunuyla (emirnamesiyle) Kanun-ı Esasi adıyla yürürlüğe sokuldu (23.12.1876).

Kanun-ı Esasi, biri seçimle gelen Heyet-i Mebusan; diğeri, Heyeti Mebusan üyelerinin 1/3'nü aşmayacak biçimde tüm üyeleri padişah tarafından yaşam boyu atanan Heyet-i Âyan olmak üzere iki meclisli bir parlamento öngörmekte idi. İki Meclis birlikte toplandıklarında ismi, Meclis-i Umumi idi.

Kanun-ı Esasi, devletin teokratik yapısını koruyan, yasama ve yürütme yetkilerini büyük oranda padişahın toplayan bir anayasa idi; padişahın üstünlüğü ilkesine dayanmaktaydı. Heyet-i Vükelanın gündemini belirleyebilmesi, padişahın kabulüne ve olurluğuna bağlı idi; meclisler üyeleri, ancak kendi görev alanlarına giren konularda Sadaretin izni ve onayı ile yasa önerebilirlerdi. Padişah, meclislerin kabul ettikleri yasaları veto edebilir, kimi koşullarla meclisi feshedebilirdi. Meclislerin toplantıda olmadığı dönemlerde, ivedi ve olağanüstü durumlarda ülke yasa hükmünde kararlarla yönetilebilirdi (Kanun-ı muvakkat).

Bu Anayasanın yürürlüğü kısa sürdü, eleştirilerden hoşlanmayan Padişah, Rus- Osmanlı Savaşı'nı bahane ederek Meclis-i Umumi'yi tatil etti ve bir daha da toplantıya çağırmadı. Ülke Padişahın iradesine bağlı olarak kanun-ı muvakkatlarla yönetilir oldu.

1889 yılında asker-sivil genç aydınlarla gizli olarak kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin XX. yüzyılın başlarında giderek gücünü arttırması ve sağladıkları baskı sonucunda Abdülhamid, Kanun-ı Esasi'yi 1908 yılında yeniden yürürlüğe soktu ve meclislerin toplanmasına izin verdi (23.7.1908, II.Meşrutiyet)

1908'de İkinci Meşrutiyet'le başlayan yenileşme ve 1909 yılında, "31 Mart" olayları sonrasında, Abdülhamid'in tahttan indirilişini takiben yapılan anayasa değişiklikleri¹ parlamenter sisteme geçişi sağladı: hükümet, padişaha değil, Meclis-i Mebusan'a karşı sorumlu tutuldu; erkler ayrılığı benimsendi; padişahın mutlak veto yetkisi kaldırıldı; meclislerin üyelerine serbest bir biçimde yasa önermek hakkı verildi, tebaaya, cemiyet kurma, toplantı ve gösteri yapma özgürlükleri tanındı; ancak, bu durum da uzun sürmedi, İttihat ve Terakki'nin 1913 Bab-ı Ali baskını ve iktidara el koymasıyla tek partili dikta dönemine geçildi.

Kurtuluş Savaşı'yla başlayan dönemde yerel, Erzurum ve Sivas'ta ulusal kongre iktidarlarının düşünsel akımlarıyla beslenen 1921 Anayasası (Teşkilatı Esasiye Kanunu), egemenliğin, padişaha ait olması anlayışından; egemenliğin kayıtsız koşulsuz ulusa ait olması ve halkın yazgısını bizzat ve doğrudan yönetmesi (belirlemesi) dönemine geçişi sağladı. Bu anayasa, kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemini öngörmekte idi.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında kabul edilen ve esasta kuvvetler birliğine dayalı 1924 Anayasası, yeni Cumhuriyetin temel taşlarını oluşturdu. Batılaşmak, Batılı gibi olmak ve çağdaşlaşmak özlemlerimiz Atatürk'ün kişiliğinde devrimsel nitelik kazandı. Laikleşmek, hukukta ve dilde devrim Cumhuriyetin simgeleri oldu.

1945 le başlayan, 1946 seçimlerinde "açık oy, gizli sayım" la şaibeli sayılan; ancak 1950 seçiminde "gizli oy, açık sayım" ilkesiyle halkın gerçek istencini (iradesini) yansıtır duruma gelen çok partili dönemde iktidarı elde eden DP, çoğunluk

¹21 Madde değişti, üç madde eklendi.

Madde 1- "Hakimiyet bilâ kaydıt şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir."

iktidarının, gerçekte bu parti yöneticilerinin istencinin, halkın iradesiyle özdeşleştirilmesi anlayışını benimsedi ve muhalefetin baskı altına alındığı otoriter bir yönetim modeline dönüştü (çoğunluk diktası).

27. Mayıs 1960 Askeri İhtilalini yapanlar meşruiyetlerini, "Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı ulusun direnme hakkını kullandığı" söylemine dayandırdılar.

1961 Anayasası öncesinde aydın kesimin temsil ettiği görüş, "yeni bir anayasa ile temel hak ve özgürlüklerin Batı standartları içeriğiyle kabul edilmesi; hak ve özgürlüklerin bağımsız yargı ile güvence altına alınması; Anayasaya uygunluğun yargı yoluyla sağlanabilmesi için bir Anayasa Mahkemesinin kurulması; Millet Meclisi'nin, yasama yetkisini bir ikinci meclisle paylaşması" gerektiği yönünde idi.

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesini takiben halk oyuyla kabul edilen 1961 Anayasası, bu temel düşüncelerle, iki meclisli bir parlamentonun ve Anayasaya uygunluğu sağlayacak bir Anayasa Mahkemesinin, tam bağımsız bir yargı düzeninin kurulması, temel hak ve özgürlüklerin en geniş biçimde tanınması ve özgürlüklerin hukukla güvence altına alınması esasına dayandırıldı; yumuşak kuvvetler ayrılığı esası öngörüldü; ancak, uygulamada, Anayasaya, belirli kesimlerden itirazlar gelmeye başladı. Bu Anayasanın bedene bol geldiği, Anayasa Mahkemesi ile Yasamanın, Danıştay ile yürütmenin elinin kolunun bağlandığı, yürütmenin iş yapamaz duruma geldiği ileri sürüldü. Bu anlayışla, 12 Mart 1971 askeri müdahalesiyle başlayan süreçte Meclisteki partilerin destekle-

diği azınlık hükümetleri kuruldu. Anayasanın temel hak ve özgürlükler düzeninde önemli budamalar yapıldı; ancak, bu da yetmedi, 12 Eylül 1980 hareketini takiben yapılan ve halk oyuyla yürürlüğe giren 1982 Anayasası'nda, "bedene bol geldiği söylenen özgürlükler" yeniden daraltıldı, yasamanın daha hızlı çalışabilmesi için tek meclis uygulamasına dönüldü, Cumhurbaşkanının yetkileri klasik parlamenter sistemle bağdaşmayacak biçimde artırıldı, geniş kapsamlı bir olağanüstü yönetim usulleri rejimi getirildi, kutsal ve güçlü devlet anlayışı benimsendi; yargı bağımsızlığını zedeleyecek kurullar öngörüldü, Anayasa Mahkemesine başvuracaklar açısından sınırlamaya gidildi; bu Anayasanın Geçici 15. maddesiyle 12 Eylül'ü yapanlar ve yasaları koruma altına alındı.

Ancak, uluslararası alanda insan haklarının giderek üstün bir değer olarak yer almasının, bağlı olduğumuz temel hak ve özgürlüklerle ilgili uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerin ve Avrupa Birliği'ne katılım yönündeki rüyalarımızın zorlaması sonucunda, Anayasada, kısa sayılabilecek bir sürede 9 kez değişiklik yapıldı. Kutsal devlet deyişimi Anayasadan çıkarıldı, Millî Güvenlik Konseyi döneminde çıkarılan yasa ve KHK lerin Anayasaya uygunluk denetimine olanak vermeyen Geçici 15. Maddedeki fıkra yürürlükten kaldırıldı, temel hak ve özgürlüklerle ilgili açılım ve gelişim sağlandı, yeni düzenlemelere gidildi, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası bir kural ile bir yasa hükmünün çatışması durumunda uluslararası kuralın esas alınması hükmü getirildi (m.90/son).

Avrupa Birliği'ne katılabilmek için kapıda beklediğimiz ve kimi ülkelerde (Almanya ve Hollanda) Avrupa Anayasasının reddi bahane edilerek kimi olumsuz önyargılarla Türkiye'nin Avrupa'dan dışlanmasına ilişkin söylemlerin arttığı günümüzde, uyum adına, Anayasada, yeni değişimlerin hazırlıkları yapılmaktadır. Böylece, arayışlar ve Batılılaşma özlemi devam etmektedir.

Bu arada, "yüzyıllar içinde gerçekleşen ve devam eden bu değişimde halkın yeri neresidir?" sorusuna yanıt aramalıyız. Anayasalar ve anayasaların öngördükleri kurumlar üst yapıyı, toplum alt yapıyı oluşturur. Alt yapıdan kopuk ve alt yapıyla bağlantısız üst yapı büyük oranda işlerlik kazanamaz, iyi diye getirilen kurumlar alt yapıya göre biçimlenir, yozlaşır.

Osmanlı'da halk, başlangıçta "reaya" yani sürü olarak adlandırılmaktaydı; Tanzimatla "tebaa", cumhuriyetle "yurttaş" oldu.

Anayasalar ve getirdikleri kurumlar, toplumsal, kültürel ve ekonomik gelişim süreci bütünlüğü içerisinde irdelenmelidir.

Türkiye, tek partili Cumhuriyet döneminde, toplumsal yapıdaki değişim ve gelişimi hızlandırmanın en iyi modelini, halk evlerinde ve üretmek öğrenmek, kalkınmayı kırsal kesimde başlatmak esasına dayalı yatılı köy enstitüsü uygulamasında bulmuştu; ancak, çok partili döneme geçiş her ikisinin de sonu oldu. İmam hatip okulları modeli ise, tam tersi amaçla kuruldu ve korundu.

"Nasıl bir Anayasa?" sorusu ve Anayasal sistem arayışları sürekliliğini ve güncelliğini devam ettirmektedir. Yanıtı kolay olmayan bir soru kuşkusuz. Toplum ve toplumun çağdaş değerlerle gelişimine uygun düşen, yönetenlerce ve yönetilenlerce benimsenen ve amacına uygun biçimde uygulanan Anayasanın en iyisi olduğu söylenebilir. Anahtar sözcükler: "çağdaş eğitim, ekonomik ve sosyal gelişim, özgür bir ortamda katılımcı, sorumluluğunun bilincinde bireyler yetiştirmek ve böylece bireyselliği sağlamak" amaç olabilir.

Prof. Dr. Emin Çarıkçı
Çankaya Üniversitesi
İİBF, Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi

1996'DAN 2004'E SANAYİ ÜRÜNLERİ İHRACAT ADEDİ

Bu makalenin amacı, önce herkesin ulaşabildiği başlıca sanayi malları üretim ve ihracat miktarlarını özetledikten sonra, Türkiye'de ilk defa, bu ürünlerin **ihracat adetlerini ve ülkelere göre dağılımını** da kamuoyuna sunmaktır.

Gümrük Birliği (GB) öncesi "GB ile Türk sanayi batar" iddiasında bulunanlara cevabım rakamlarla olacaktır. Ocak 2005 İhracatçı Birlikleri kayıtlarına göre, 1995'den 2004'e, İhracat artışları, milyar \$ olarak;

- Tekstil ve hazır giyim 8.2'den, Bavul Ticareti dahil, 21'e (2.6 kat artış),
- Taşıt araçları(otomobil,otobüs vs.) ve yedek parçaları 0.8'den 10.8'e (13.5 kat),
- Demir ve demir dışı metaller 3'den 9.2'ye (3.1 kat),
- Elektronik cihazlar 0.9'dan 6.1 milyar \$'a (6.8 kat) çıkmıştır.

GB sayesinde Türk tekstil ve hazır giyim ürünlerine Avrupa Birliği'nde (AB'de) kotalar 1996'da kalktığı için, bu mallarda Türkiye AB pazarında Çin'in ardından, 4.lükten 2.liğe yükselmiş idi. 2004'de Türkiye'nin toplam tekstil ve hazır giyim ihracatı 17,7 milyar \$ olup, bu ihracatın %73'ü AB ülkelerinedir. AB pazarında Türkiye'nin payı tekstilde %13, hazır giyimde %9 iken; Çin'in payı sırasıyla %10 ve %18'dir.

1996'dan 2000'e ve 2004'e, ihracat'ta başarılı olan sektörlerde **üretim artışları,** sırasıyla **milyon adet olarak**(1996'dan 2004'e artış);

- Televizyon 1.8'den 8.8'e ve 20.4'e(11.3 kat artış),
- Buzdolabı 1.7'den 2,4'e ve 4.7'ye (2.9 kat artış),
- Çamaşır makinesi 0.9'dan 1.4'e ve 4.1'e milyon adede (4.6 kat artış),
- Fırın(LPG) 0.6'dan 0.7 ve 1.8'e (3 kat artış),
- Otomobil 196 binden 306 bin ve 618 bine (3.2 kat artış),
- Otobüs-Minibüs 19 binden 29 bin ve 64 bine (3.4 kat artış),
- Şişe ve cam üretimi de 0.5 milyon tondan 1.1'e ve 1.2 milyon tona (2.4 kat artış) ulaşmıştır.

Ürünlere ve Ülkelere Göre Başlıca Sanayi Malları İhracat Adedi (Türkiye'de ilk defa)

1996'dan 2000'e ve 2004'e ihracatımızda başlıca tüketim ve sanayi ürünleri miktarı, **adet olarak** (parantez içinde milyon \$), Tablo-1'de görüldüğü gibi;

- Televizyon 1.2 milyondan (217) 7.3 milyon (840) ve 18.5 milyona (2,636),
- Buzdolabı 645 binden (103) 929 bin (142) ve 2.9 milyona (520),
- Çamaşır makinesi 49 binden (11) 275 bin (42) ve 2.2 milyona (390),
- Otomobil 26 binden (200) 83 bin (619) ve 320 bine (3,928),
- Otobüs-Minibüs 3.2 binden (258) 6.4 bin'e (281) ve 6.4 bine (556),
- Traktör 943'den (7,7) 4.9 bin (45) ve 10.4 bin (147) adede fırlamıştır.

1996'dan 2000'e ve 2004'e ithalatımızda ise, başlıca sanayi ürünleri, **adet olarak** (parantez içinde milyon \$);

- Otomobil 64 binden (983), 277 bine (2,574) ve 325 bine (4,073)
- Televizyon 195 binden (46.8), 1.4 milyona (156) ve 2.2 milyona (153) çıkmış,
- Buzdolabı sayısı da 153 binden (59), 197 bine (75.2) ve 54 bine (23),
- Çamaşır makinesi sayısı da 212 binden (56), 356 bine (65.4) ve 206 bine (43) inmiştir.

1996'dan 2004'e ülkeler bazında, başlıca sanayi malları **ihracatımız, adet olarak;**

- **Televizyon:** İngiltere'ye 167 binden 3.5 milyona, Almanya'ya 428 binden 3.4 milyona, İtalya'ya 21.7 binden 3.1 milyona, İspanya'ya 42 binden 1.9 milyona, Fransa'ya 76 binden 1.6 milyona, Romanya'ya 14,8 binden 694 bine, Yunanistan'a 23 binden 398 bine, İsveç'e 10 binden 366 bine, Rusya'ya 8.6 binden 338 bine, Avusturya'ya 36 binden 250 bine fırlamıştır.

Tablo -1. BAŞLICA SANAYİ MALLARI İHRACATI VE ADEDİ, 1996, 2000ve 2004.

SANAYİ ÜRÜNÜ	1996 Yılı İhracat (Adet)	1996 Yılı İhracat (Dolar)	2000 Yılı İhracat (Adet)	2000 Yılı İhracat (Dolar)	2004 Yılı İhracat (Adet)	2004 Yılı İhracat (Dolar)
Televizyon	1.2 Milyon	217 Milyon	7.3 Milyon	840 Milyon	18.5 Milyon	2.6 Milyar
Buzdolabı	645 Bin	103 Milyon	929 Bin	142 Milyon	2.9 Milyon	520 Milyon
Çamaşır makinesi	49 Bin	11 Milyon	275 Bin	42 Milyon	2.2 Milyon	390 Milyon
Otomobil	26 Bin	200 Milyon	83 Bin	619 Milyon	320 Bin	3.9 Milyar
Otobüs-Minibüs	3.2 Bin	258 Milyon	6.4 Bin	281 Milyon	6.4 Bin	556 Milyon

Kaynak:DTM Dokümanları, Haziran 2005. Tablo'da yer alan verilerin çıkartılmasını sağlayan DTM Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürü Sn. Gazi Bilgin'e ve Uzman Sn. Argun Şit'e çok teşekkür ederim

- **Buzdolabı:** İngiltere'ye 153 binden 466 bine, Fransa'ya 149 binden 353 bine, Irak'a birkaç yüzden 284 bine, Almanya'ya 41.6 binden 259 bine, İtalya'ya 9.5 binden 147 bine, Cezayir'e 2 binden 118 bine, İsrail'e 21 binden 78 bine, İspanya'ya 11.5 binden 66 bine sığramıştır.

- **Çamaşır Makinesi:** Almanya'ya 16.8 binden 426 bine, İngiltere'ye 726'dan 208 bine, Fransa'ya 4 binden 199 bine, Rusya'ya 1.3 binden 190 bine, İspanya'ya 310'dan 185 bine, Romanya'ya 5.2 binden 128 bine çıkmıştır.

- **Otomobil:** Fransa'ya 473'den 56.3 bine, Almanya'ya 18'den 45.8 bine, İtalya'ya 10.8 binden 33 bine, İspanya'ya 8 binden 16.8 bine, Rusya'ya 893'den 17.7 bine, İsrail'e sıfırdan 13.3 bine, Cezayir'e 1'den 9.3 bine, İngiltere'ye 3'den 8.4 bine, Polonya'ya 1'den 8.3 bine, Finlandiya'ya sıfırdan 7.6 bin adede fırlamıştır.

Türkiye'nin 2004 yılında ihraç etmiş olduğu 320 bin adet otomobilden elde ettiği 3,9 milyar \$'ın dağılımı ise (parantez içinde milyon \$); %19.8'i Fransa (777), %15.3'ü Almanya (600), %10.7'si İtalya (420) ve %5.8'i İspanya (227), %4'ü Rusya ve %3.8'i de İngiltere'den (151) elde edilmiştir.

Yine 2004'te ihraç ettiğimiz 18.5 milyon adet TV'den elde ettiğimiz 2.6 milyar \$'ın dağılımında da (parantez içinde milyon \$); İngiltere %20.8 (548), Almanya %19.3 (512), İtalya %9.4 (248), İspanya %8.9 (235) ve Fransa %7.9'luk (207) bir paya sahiptir.

Görüldüğü gibi, 2004 sonu itibarıyla milyonlarca İngiliz, Fransız, Alman ve İtalyan vatandaşları evlerinde Türk malı televizyon, buzdolabı ve çamaşır makinesi kullanmaktadır. Demek ki, Türk Sanayi ürünleri AB'ye girmiş bile...

Belirtmek gerekir ki, son aylarda, AB ile ilişkileri kesip, ABD, Rusya, Türk Cumhuriyetleri ve Uzakdoğu Ülkeleri ile ticari ortaklıklara ve hatta Serbet Ticaret Anlaşmalarına (STA'lara) gidilmesi tezleri ortaya atılmakta ise de, **bu ilişkiler Türkiye-AB ticari ve ekonomik ilişkilerinin bir alternatifi değil, sadece tamamlayıcısı olacaktır;** çünkü, GB'den 9 yıl sonra ve GB'den 40 yıl önce de Türkiye'nin dış ticaretinin en az yarısı bugünkü AB ülkeleri ile yapıyordu. **Günümüzde ise, otomobil, buzdolabı, televizyon ve hazır giyim gibi başlıca sanayi mallarımızın ihracatında AB ülkelerinin payı %75-85 arasında seyretmektedir.**

Özetlersek, her şeye rağmen Türkiye'nin önü açıktır. 2004'de Türk ekonomisi yıllık 90 milyar \$'ı aşan bir döviz kazanma potansiyeline ulaşmıştır. Bu meblağın 63 milyar \$'ı ihracattan, geriye kalan 29 milyar \$'ı da başta hizmet gelirleri olmak üzere bavul ticaretinden kaynaklanmıştır. Türkiye 36 bin kişilik ihracatçı ordusuyla 140 dolayındaki ülkeye ihracat yapmaktadır.

2004 yılında Türk özel sektörünün ürettiği 20,4 milyon adet televizyonun %91'i (18,5 milyon TV), 4,7 milyon adet buzdolabının %62'si, 4,1 milyon adet çamaşır makinesinin %54'ü, 618 bin adet otomobilin %52'si ihraç edilmektedir. 2004 yılında toplam ihracatımızın %4,2'sini televizyon, %6,2'sini otomobil, yaklaşık %2'sini de buzdolabı ve otobüs-minibüs oluşturmuştur. Kötümserliğe gerek yoktur; ancak yıllardır süregelen köklü reformları biran önce hayata geçirmek gereklidir. En kısa zamanda, özellikle;

- Kayıt dışı ekonomiyle mücadelede, Belediyeler, BİT'ler (Belediye İktisadi Teşebbüsleri) ve KİT'ler dahil, kamu kesimindeki verimlilik artışında önemli mesafeler alınmalı,

- Doğrudan Yabancı Sermaye (DYS) yatırımlarını cazip hale getirecek ve yatırım iklimini (ortamını) hazırlayacak gerekli yasal değişiklikler yapılmalı,

- Özelleştirme, selektif olarak biran önce tamamlanmalıdır.

Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için ise, Hükümetin daha cesur, daha kararlı (SEKA olayı maalesef bir fiyaskodur) ve daha aktif ekonomi politikaları uygulaması gerekmektedir (Daha fazla bilgi için bakınız Not-1 ve 2).

Not 1: Türkiye'de ve Türk Cumhuriyetlerinde ekonomik sorunlar ve çözüm yolları, Türkiye-AB ekonomik ve mevzuat ilişkileri, özelleştirme ve DYS yatırımları konularında detaylı bilgi için bakınız, Prof. Dr. Emin ÇARIKCI'nın 46 makale ve 400 sayfadan oluşan güncellenmiş 2. Baskı Kitabı: TÜRK DÜNYASINDA EKONOMİK GELİŞMELER VE TÜRKİYE – AB İLİŞKİLERİ. AKÇAĞ Yayınları, Mart 2004 (Tuna Cad. 8/1, Kızılay - Ankara (0312-4321798)).

Not 2: Prof. Dr. Emin ÇARIKCI'nın "Ekonomik Gelişmeler, GB'nin Zararı ve AB ile İlişkiler" konulu 15 sayfalık makalesinde yer alan istatistiki veriler ve yorumlar, her 2 ayda bir, revize edilerek ve metin güncellenilerek Cankaya Üniversitesi'nin Web sayfasında yayınlanmaktadır. Bakınız: <http://www.cankaya.edu.tr> adresi, Akademik Platform sayfası.

PROF. DR. YURDAHAN GÜLER

Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Özgeçmişinizi özetler misiniz?

İlk ve ortaokul eğitimimi Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde tamamlayıp 1964 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde yüksek öğrenimime başladım. 1967 yılında yeniden sınava girerek ODTÜ Fizik Bölümü'nde, ikinci kez, yükseköğrenimime başladım. 1971 yılında ODTÜ Fizik Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak girdiğim akademik yaşamımı 1998 Eylül ayına dek sürdürdüm. Bu süre içinde 1985-86 Eğitim-Öğretim yılında Fulbright Bursiyeri olarak U.S.A Syracuse Üniversitesi'nde ziyaretçi bilim adamı olarak, 1996-97 Eğitim-Öğretim yılında Kuzey Kıbrıs, Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde öğretim

üyyesi olarak çalıştım. 1998 yılında emekli oldum ve Çankaya Üniversitesi'nde göreve başladım.

Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü hakkında bilgi verebilir misiniz ?

Bilindiği üzere enstitüler lisansüstü eğitimi düzenlemekle yükümlü organlardır. Bu kapsamda Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü olarak Matematik-Bilgisayar, Bilgisayar Mühendisliği, Endüstri Mühendisliği, Elektronik-Haberleşme Mühendisliği ve İç Mimarlık ana bilim dallarında 1999 yılından beri yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Halen tüm anabilim dallarında doksan öğrenci eğitim görmektedir

Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, yukarıda belirtilen anabilim dallarında çağdaş, dünyada kabul görmüş yüksek lisans eğitimi amaçlamaktadır.

Bu amaca ulaşabilmek için ilgili anabilim dalları ile ortak çalışmalara yapılmakta ve programlar, laboratuvar olanakları ve öğretim üyesi sayısı sürekli güncelleştirilmektedir. Fen bilimleri Enstitüsünün anabilim dallarında öğretim dili İngilizce olduğundan yabancı uyruklu öğrencilerde kabul edilmektedir. Günümüze dek yedi yabancı uyruklu öğrenci Fen Bilimleri Enstitüsünün çeşitli anabilim dallarından mezun olmuştur.

Öğrencilerinize gelecek ile ilgili fikirlerinizi aktarabilir misiniz ?

Günümüzde öğrencilerimizi bekleyen en büyük sorun "iş bulma" güçlüğüdür. Ülkemizin özel koşullarından dolayı "ortalama" bir öğrenci olarak mezun olmak yeterli olmamaktadır. Rekabet ortamında, esas olan, diğerlerine göre bazı ek özellikler taşıyarak öne çıkmaktır. Bu nedenle, üniversiteye giriş amaçlarının belirlenmesi bu amaçlara uygun dersler alınması ve yüksek bir ortalama ile mezun olunması, artı değerler olarak, yarış kazanmayı sağlamaktadır.

Dünya Standartlarında Kaliteli Yükseköğretim ve Eğitim

Fakülte ve Bölümler

Fen-Edebiyat Fakültesi

İngiliz Dili ve Edebiyatı
İngiliz Dili ve Edebiyatı (Burslu)
Matematik-Bilgisayar
Matematik-Bilgisayar (Burslu)

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İktisat
İktisat (Burslu)
İşletme
İşletme (Burslu)
Uluslararası Ticaret
Uluslararası Ticaret (Burslu)
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (Burslu)

Hukuk Fakültesi

Hukuk
Hukuk (Burslu)

Mühendislik-Mimarlık Fakültesi

Bilgisayar Mühendisliği
Bilgisayar Mühendisliği (Burslu)
Endüstri Mühendisliği
Endüstri Mühendisliği (Burslu)
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Burslu)
İç Mimarlık
İç Mimarlık (Burslu)

Çankaya Meslek Yüksekokulu

Uluslararası Ticaret Yönetimi

 ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü Tel : 0312 284 45 00
Öğretmenler Caddesi No:14 Faks: 0312 285 96 31
Yüzüncüyıl 06530 Balgat - Ankara webadmin@canakaya.edu.tr

www.canakaya.edu.tr

Prof. Dr. Yurdahan Güler
Çankaya Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİLGİSAYAR MÜHENDİSLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Program tüm üniversite mezunlarına açıktır. Analog elektronik, sayısal elektronik, ve C programlama dili bilgisine sahip olmak yardımcı bir etkidir. Bu derslerin eksik olması durumunda öğrencilerin ilk yıl tamamlama dersleri almaları sağlanacaktır.

Bu programın amacı öğrencilerin programcılık, bilgisayar bilgisi ve sayısal kontrol bilgilerini arttırmaktır.

Alınabilecek dersler şu şekildedir:

Veritabanı yönetimi; Mikroişlemcilerin, mikro kontrollerin ve sayısal sinyal işlemcilerinin uygulamaları; Dağıtık kontrol; Bilgisayar ağları ve güvenliği; Bilgisayar simülasyonu; Yapay zeka; Görüntü işleme ve örüntü tanımlama; Uzman sistemler; Robot bilimi; Nöral ağlar; Paralel programlama ve hafıza optimizasyonu; Yazılım mühendisliği

Bu program tezli ve tezsiz olmak üzere iki opsiyondan oluşmaktadır.

ELEKTRONİK VE HABERLEŞME MÜHENDİSLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Bu program bütün üniversite mezunlarına açıktır. Analog ve sayısal elektronik, elektromagnetik teori, telekomünikasyon ve C/C++ programlama dilleri konularında bilgi birikimi faydalı olabilir. Bu konulardaki bilgi eksikliği durumunda öğrencilerin bu konularla ilişkili lisans derslerin almaları önerilir. Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümünün araştırma konuları elektromagnetik dalga yayılımı ve saçılımı, uzaktan algılama ve telekomünikasyon ağları üzerine yoğunlaşmıştır. Buna bağlı olarak, bu programın amacı öğrencinin bilgisini aşağıdaki alanlarda arttırmaktır:

Elektromagnetik Saçılma; Anten; Uzaktan Algılama; Haberleşme Elektronik; Telekomünikasyon Ağları

Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği ve ilişkili bölümlerden mezun olanların tamamlama dersi almalarına gerek yoktur. Bununla birlikte, diğer bölüm mezunları, ECE MSc programı koordinatörler komitesinin ve/veya akade-

mik danışmanın belirlediği tamamlama derslerini almak zorundadır. Tamamlama dersleri en fazla altı dersten oluşmaktadır ve bu dersler bir yıl içinde tamamlanmalıdır.

Elektrik-Elektronik ve Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği bölümleri dışındaki mezunlar için tamamlama dersleri dört gruba ayrılmıştır. Öğrencinin ilgi alanına göre aşağıdaki listeden dersler alınabilirler:

1. Elektronik Dersleri: Sayısal Tasarım I; Elektronik Temelleri; ECE 347 Elektronik
2. Sinyal İşleme Dersleri: Sinyal ve Sistemlerin Temelleri; Olasılık ve Rastlantısal Süreçler; Sayısal İşaret İşleme
3. Haberleşme Dersleri: İletişimin Temelleri; Sayısal Haberleşme; Veri İletişiminin Temelleri
4. Elektromagnetik Dersleri: Elektromagnetik Teori; Alanlar ve Dalgalar; Mikrodalga Mühendisliği

ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Endüstri Mühendisliği Yüksek Lisans Programı öğrencilerin üretim ve / veya hizmet kuruluşlarının analiz ve tasarımlarındaki becerilerini geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Yüksek Lisans programı Endüstri Mühendisliği ve Yöneylem araştırmalarının teorik, teknik ve uygulamalı yönlerini öğrenciye gösterecektir. Temel araştırma alanları üretim planlama ve envanter kontrol , imalat otomasyonu, imalat sistemlerinin tasarım ve analizi, maliyet yönetimi, yöneylem araştırması, karar analizi, kalite yönetimi ve insan faktörleri mühendisliğidir.

Yüksek Lisans programı tezli ve tezsiz olmak üzere iki opsiyonludur.

Tezli opsiyonda toplam en az 22 kredilik ders (7 ders ve Yüksek Lisans Semineri) ile kredisiz Yüksek Lisans Tezinin başarı ile tamamlanması gerekir. Bu opsiyondaki her yüksek lisans öğrencisi tez çalışmalarına başladığı dönemden itibaren her dönemde Endüstri Mühendisliği Özel Konular dersine kayıt yaptırmak zorundadır. Bu dersin kredisi, yukarıda belirtilen toplam 22 kredilik ders yükü içinde değerlendirilmez.

Tezsiz opsiyonda toplam en az 31 kredilik dersin (Yüksek Lisans Semineri ve Bağımsız Çalışma derslerini içeren 10 ders) başarı ile tamamlanması gerekir.

Her iki opsiyonda da, Yüksek Lisans öğrencileri, öğrenime başladığı ilk dönemde olmamak kaydı ile Yüksek Lisans Semineri dersini bir kez almak zorundadır.

Her iki opsiyonda da, opsiyonlarına göre Yüksek Lisans Semineri, Yüksek Lisans Tezi ve Endüstri Mühendisliği Özel Konular derslerine ilave olarak, Yüksek Lisans ana derslerinden en az ikisine (toplam 6 kredi) kayıt yaptırmak zorunludur.

Bölüm Yüksek Lisans Program Komitesinin onayı ile Endüstri Mühendisliği haricindeki bölümlerden Yüksek Lisans ve Endüstri Mühendisliği Lisans programlarından da derslere derslere kayıt yaptırılabilir. Ancak, alınan bu tür derslerden en fazla 6 kredi Yüksek Lisans derecesi için gereken toplam kredi içinde değerlendirilir.

Çankaya Üniversitesi dışında tamamlanan resmi derslerin Yüksek Lisans derecesi için gereken toplam kredi içinde değerlendirilmesi Endüstri Mühendisliği Yüksek Lisans Program Komitesinin onayına tabidir.

Yüksek Lisans programına başvuracak adaylar Endüstri Mühendisliği veya ilgili diğer bir dalda Lisans Diplomasına sahip olmalıdır. Çankaya Üniversitesinde öğretim dili İngilizcedir ve adayların İngilizce yazma ve konuşmalarının dersleri takip edecek ve bağımsız araştırma yapabilecek düzeyde olması gerekir.

Endüstri Mühendisliği haricindeki bilim dallarında Lisans Diploması olan öğrencilerin Endüstri Mühendisliğine adaptasyonu için akademik/profesyonel geçmişlerine göre belirlenecek dersleri de ayrıca almaları istenir

MATEMATİK-BİLGİSAYAR YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezli Yüksek Lisans Programı

Matematik-Bilgisayar Bölümü matematik ve bilgisayar bölümlerinde Yüksek Lisans derecesi veren bir program sunmaktadır. Bu program ileri düzeyde çalışmalar yapmak isteyen öğrencileri motive etmek için planlanmıştır. Dersler, mümkün olduğu kadar esnek bir program sunmak için matematiğin çeşitli dallarından seçilmiştir. Öğrencilerin toplam 21 kredi Lisansüstü ders, artı iki mezuniyet projesi ve bir master tezi tamamlamaları gerekmektedir.

Tezsiz Yüksek Lisans Programı

Matematik-Bilgisayar Bölümü aynı zamanda matematik ve bilgisayarda tezsiz yüksek lisan programı da sunmaktadır. Bu programın amacı fen, edebiyat, ve mühendislik

mezunlarından halen çalışanlara ve matematik ve bilgisayarda daha ileri düzeyde eğitim almak isteyenlere yönelik dersler açmaktır. Eğer adaylar yeterli bulunurlarsa kabul edilecekler, bulunmazlarsa Yüksek Lisans Enstitüsü'nün kuralları uyarınca bir yetiştirme programını tamamlayacaklardır. Programda adayların matematik ve bilgisayarda özelleşmesini sağlayacak dört zorunlu ders ve seçmeli dersler vardır. Mezuniyet için adayların 30 kredi saati (10 ders) tamamlamaları gereklidir.

İÇ MİMARLIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Amaç: : Bu programın, iç mimarlığın değişik alanlarına başarılı uzmanlar oluşturmak üzere çok özel bir organizasyonu bulunmaktadır. Araştırmalar ve tezler doğrudan piyasa istemleri ile ilişkili olacaktır. Gerekli olan standartların kazanılması için, öğrenciler ileri tasarım disiplinleri ile çalışma alanlarına ilişkin bütün pratik uygulamaları kapsayarak çalışacaklardır.

Programın ana hedefi, çağdaş ortamın gereklerine uyan ve ona hizmet eden, yeni bir sistematik yaklaşımı yaratılabilmektir. Böylece öğrenciler ile öğreticilerin, örneğin; “yeni malzemeler ile teknolojiler kullanılarak değişik eski mekanların yenilenmesi”, “mekan ile insan ilişkileri konusunda değişik yöntemlerin yaratılması”, “maliyet kontrolü veya mikro-makro planlama stratejilerinde yeni işletim sistemleri araştırılması” vb. konularda bir mimari görüş açısı kazanabilmek için, gerçek uygulamalar içinde paralel hareket edebilmeleri söz konusudur.

Bu programın ilgili alana girdileri çok boyutlu gerçekleşecektir. Temel olarak; bu program mezunlarının hepsinin de, çevremizdeki yaşam standardının gelişimine özel lider konumları ile katkı getirecekleri umulmaktadır. Bu nedenle de, öğrencilere, disiplinler arası uygulamalar için gereken bütün bilimsel birikimlerin kazandırılmasına çaba sarfedilmektedir.

Programa Kabul: Yüksek Lisans Programı'na başvurmak isteyen öğrencilerin, iç mimarlık dalına uygun bir tasarım alanında kazanılmış Lisans dereceleri olması gereklidir. Bunlar; İç Mimari/Tasarım, Mimarlık, Endüstri Tasarımı, Peyzaj Mimarlığı, Kent Mimarlığı, Planlama vb. dallardır.

Başvuru için; öğrenciler ilgili alandaki becerilerini ve/veya birikimlerini ortaya koyabilecekleri çalışma dosyalarını getirmelidirler. Öğrenciler, programa başvurularından sonra, yazılı ve sözlü sınavlar yardımıyla başarıları paralelinde sıralanacaklardır. (Üniversitenin mezuniyet sonrası ilgili diğer kuralları da aynen uygulanacaktır.)

Yüksek Lisans Derecesi için Gerekenler: Adaylar, en az 21 kredi saatlik 7 dersi, birbirini takip eden iki yarıyılı tamamlamak zorundadırlar. Bu derslerden 4 tanesi zorunlu diğerleri seçimli ders olabilir. Ayrıca öğrenciler kendi çalışma alanları ile ilgili bir seminer düzenleyip başarıldktan sonra, tezlerini de hazırlayıp, başarılı olmak zorundadırlar.

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Bilgi Teknolojileri sadece tezsiz program sunmaktadır. Bu programın amacı öğrencilere yüksek kaliteli Bilgi Teknolojileri yetileri kazandırmaktır. Program Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Bölümlerinden mezun olan öğrenciler hariç tüm bölüm öğrencilerine açıktır ve herhangi bir bilgisayar bilgisine ve geçmişine sahip olmayı gerektirmez. Dersler bilgisayar ve işletme bölümlerinden titizlikle seçilmiştir. Derslerde verilen teorik bilginin pekiştirilmesi amacıyla, derslerin çoğunluğu laboratuvar çalışmalarıyla desteklenmektedir. Bu laboratuvarlar çoğu zaman ders dışı kullanımlara da açıktır.

Dersler her dönemde başlanılabilecek şekilde ayarlanmıştır. İlk yılın sonunda öğrenciler bilgisayar ve işletme konularında temel bilgileri almış olurlar. Son sene ise bu bilgilerin iş yaşamında kullanımıyla ilgili çalışmalar yapılır.

GENEL BİLGİLER

YÜKSEK LİSANS KABUL KOŞULLARI:

1. LES sınavından en az 45 puan veya GRE sınavının “Verbal” ve “Quantitative” bölümlerinden toplam en az 950 puan, “analytical writing” bölümünden ise en az 3,5 puan alınmış olması,
2. Lisans derecesine sahip olmak, (üniversite son sınıf öğrencileri yüksek lisans programlarına başvurabilirler; ancak, kesin kayıt sırasında mezuniyetlerini belgelemek zorundadırlar)
3. Yabancı dil sınavı ve bilim sınavında başarılı olmak.
  - a- Üniversitelerarası Kurulca kabul edilen ve yabancı dilde yeterlik anlamını taşıyan Enstitümüzce aşağıda belirtilen sınavlardan herhangi birinden belirten en az puanı almış olanlar yabancı dil sınavından muaf tutulur.
ÜDS: 50, KPDS: 70, TOEFL: 520 (eski) – 190 (yeni), IELTS: 6.0, FCE: B, CPE: C, CAE: C
  - b- Bilim sınavını başarıp yabancı dil sınavında başarısız olanlar en çok bir yıl süreyle dil geliştirme kurslarına (Çankaya Üniversitesi SEDAM kursları veya bir başka kurs) katılarak süre sonunda yabancı dil sınavına ikinci kez girebilirler. Yabancı dil geliştirme süresi yüksek lisans eğitim süresine katılmaz.

BAŞVURU SIRASINDA VERİLMESİ GEREKEN BELGELER:

1. Başvuru formu,
2. LES sınav sonuç belgesinin aslı ve 2 adet fotokopisi (Aralık 2003 ve sonrası geçerlidir.)
3. GRE sınav sonuç belgesinin aslı ve 2 adet fotokopisi .
4. Başvuru harcı olan 50 YTL'nın T.Vakıflar Bankası Meşrutiyet Şubesi 2045148 no'lu hesaba yatırıldığını gösterir dekont,
5. Lisans not çizelgesi (transcript) aslı ve fotokopisi
6. Özgeçmiş (2 adet)
7. Bir adet vesikalık fotoğraf (fotokopi geçerli değildir)

KESİN KAYIT İÇİN GEREKLİ BELGELER:

1. Noter onaylı nüfus cüzdanı örneği (Soyadı değişikliği olanların evlenme cüzdanlarının fotokopisi)
2. Son altı ayın oturma belgesi (ikametgah ilmuhaberi)
3. Lisans diploması veya mezuniyet belgesinin noter onaylı örneği ve 1 adet fotokopisi.
4. 1 asıl 1 fotokopi en son tarihli askerlik durum belgesi. Bakaya durum belgesi kabul edilmez.
5. 250\$ Kayıt ücretinin, Vakıfbank Meşrutiyet Şubesi 2045-148 numaralı hesaba yatırıldığını gösterir dekont
6. Yabancı uyruklu öğrenciler için; Noter onaylı ,öğrenim vizesi, Emniyet Genel Müdürlüğünden onaylı ikametgah belgesi, pasaportun tercümesi,

Başvuru Tarihleri: 02 Ağustos-09 Eylül 2005 (Fen Bilimleri Enstitüsü Sekreterliğine)

Yabancı Dil Sınavı: 14 Eylül 2005

Bilim Sınavı veya Mülakat: 15 Eylül 2005 (Programlara göre bilim sınavı veya mülakat yapılır)

Kesin Kayıtlar: 20-21 Eylül 2005

İletişim: Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Öğretmenler Caddesi No: 14, Yüzüncüyıl
06530 Balgat / Ankara

Tel: 0312 284 45 00 / 343 - Faks: 0312 284 45 00 / 354
fbe@cankaya.edu.tr - www.cankaya.edu.tr

ELEKTRONİK VE HABERLEŞME MÜHENDİSLİĞİ ECE 347 "APPLIED ELECTRONICS" DERSİ

Çankaya Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü 3'üncü sınıfının 2'inci dönemi içerisinde verilen bu Uygulamalı Elektronik dersi, özgün içeriği ve geniş kapsamı ile yalnız okulumuza ait ayrıcalıklı bir derstir. Dersin amacı, bölüm öğrencilerimizin almış oldukları temel elektronik derslerinde edinilen bilgilerin proje niteliğinde ve kapsamlı bir çalışma ile uygulamaya

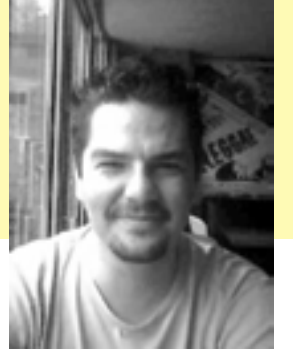
dönüştürülmesidir. Bu amaçla hazırlanan ders programı 14 haftalık bir çalışma sonunda uzaktan elektromagnetik dalga kontrollü bir araç yapılmasını hedeflemektedir.

Bu kapsamlı proje niteliğindeki çalışma, haftalık ders programı formatına getirilerek her hafta ilgili elektronik konuları öğrencilerimize anlatılmaktadır. Bu konular aynı zamanda tüm projenin küçük birer parçalarıdır. Elektronik laboratuvarında derslerle paralel yapılan haftalık çalışmalar saklanmakta ve 13 hafta sonunda projenin tümü öğrencilerimiz tarafından tamamlanmaktadır. Dönem sonunda yapılan çalışmalar prototip bir araç üzerine takılarak her öğrenci bitirdiği çalışmasını hareketli bir uygulama ortamında görme imkanı bulmaktadır. Tüm elektronik aksamı öğrencilerimize yaptırılan bu araç ortalama 200 metrelik uzun bir kumanda kontrol alanını kapsar. Sistemde ileri, geri, sağ ve sol yönlendirme bulunmaktadır.

"Applied Electronics" dersi, bu içeriği ile temel elektronik derslerinde (Elektronik I, Elektronik II) anlatılan konuların uygulamasını yüzde 100 kapsamaktadır. Ayrıca, geniş kapsamı itibarıyla diğer birçok önemli konu da anlatılmaktadır. Örneğin, mikro-kontrollü bir sistem olması nedeniyle içinde bir yazılım da bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bu ders öğrencilerimize elektronik sistem tasarımında önemli bir tecrübe sağlamaktadır. Üniversitemizde uzun çalışmalar sonunda hazırlanan bu proje tam bir ders formatına dönüştürülerek öğrencilerimizin bilgi, beceri ve motivasyonun artması hedeflenmektedir.

Öğr. Gör. Göker Şener
Çankaya Üniversitesi Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü

KÜRŞAD TOSUN

West Virginia Üniversitesi Araştırma Görevlisi

Neden Matematiği seçtiniz?

Çankaya Üniversitesi Matematik-Bilgisayar 2002 mezunuyum. İlkokulda kar-zarar problemleriyle başladı matematiğe ilgilim. Daha sonra öğretmenlerimin desteğiyle matematik benim için vazgeçilmez bir başarı aracı oldu. Bulmacalar, zeka soruları, Bilim Teknik dergileri, derken komplo teorileri ve şifreleme bilimi, matematiğe olan merakımı besleyen unsurlardı. Kafamdaki soruların cevaplarını yine matematik bilimi ve mantığında bulduğumda Matematik-Bilgisayar Bölümünü tercih ettim. Yaşamda matematiği görmek ve matematiğin gizemli dünyasını keşfe çıkmak aşık ettirtti kendine.

Peki neden akademisyenlik?

Doğa muhteşem bir sistemle yaratılmıştır. Bence insan da bildiklerini, hissettiklerini başkalarına aktararak bu sisteme katkıda bulunur. Bu düşünce doğrultusunda eğitimle iç içe olmak istedim. Pek çok insan akademisyenlikle öğretmenliğin aynı olduğunu düşünür. Aslında çok önemli bir ortak paydada buluşurlar. İnsanlık için, gelecek nesillere iyiyi, doğruyu öğretmeye çalışmak. Bu ortak paydaya rağmen akademisyenlik öğreticilikten daha fazlasıdır. Matematiği öğretmenin yanı sıra kendim de matematiğe bir şeyler katmak, yeni oluşum süreçlerinin içine dahil olmak istedim. Öğretmenlikte kısıtlı bir konuyu, kısıtlı bir program içinde anlatırsınız. Bence bu matematiği dar kalıplara sokar. Akademisyenlik, bilimin içinde yer almayı, sürekli öğrenmeyi, araştırmayı, keşfetmeyi gerektirir. İşte bu nedenlerden dolayı öğretmenliği değil akademisyenliği yani bilim adamı olmayı seçtim.

Şu anda yaptığımız iş, görev ve sorumluluklarımız nelerdir?

Ben bu sene Bilkent Üniversitesi'ndeki doktora programımı bırakıp West Virginia Üniversitesi'nde doktora programına kayıt yaptırдыm. Yeni akademik yılda orada Araştırma Görevlisi olarak işe başlayacağım; ama Atılım Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisiyken, Matematik Bölümünün açtığı derslerin problem saatlerine ben giriyordum. Dersin hocası haftada dört saat ders anlattıktan sonra ben iki saat o hafta işlenmiş konuları pekiştirme amaçlı problemler çözüyordum ve bunu Mathematica programıyla görselliğe taşıyordum. Aynı zamanda öğrencilerin sınav/quiz ve ödev kağıtlarını okuyup notlandırıyordum.

Üniversiteyi bitirdikten sonra iş arama-bulma sürecinde Çankaya Üniversitesi Matematik-Bilgisayar Bölümü mezunu olmanın avantajını veya dezavantajını hissettiniz mi?

Çankaya Üniversitesi'nin yeni bir üniversite olmasından

dolayı iş bulma sürecinde zorlanacağımı düşünüyordum. Üniversitenin son sınıfına geldiğimde ODTÜ ve Bilkent Üniversitelerine yüksek lisans, Atılım Üniversitesi ve TÜ-BİTAK Marmara Araştırma Merkezi'ne de iş için başvuruda bulundum. Daha elime diplomamı almadan ODTÜ Cryptography'den ve Bilkent Üniversitesi Matematik Bölümü'nden yüksek lisansa kabul adım. Hatta diploma töreni gününde Atılım Üniversitesi Matematik Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak kabul edildiğim haberi mutluluğumu iki katına çıkarttı; yani gerek yüksek lisans gerekse iş başvurularında Çankaya Üniversitesi Matematik-Bilgisayar Bölümü mezunu olmak bana büyük avantaj sağladı.

Çankaya Üniversitesi Matematik-Bilgisayar Bölümü'nde aldığımız eğitimi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Atılım Üniversitesi Matematik Bölümü'nde çalışmış, Bilkent Üniversitesi'nde yüksek lisans eğitimini tamamlamış ve ODTÜ'den ders almış birisi olarak söyleyebilirim ki Çankaya Üniversitesi Matematik Bilgisayar Bölümü'nün hiç de yabana atılmayacak değerli bir kadrosu ve dünya standartlarında bir eğitim sistemi var. Özellikle eğitiminin sadece matematik değil bilgisayarla takviye edilmiş olması da onu Türkiye standartlarının üstüne taşıyor.

Halen Çankaya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilere neler söylemek istersiniz?

Artık etrafımızda Çankaya Üniversitesi mezunu olup da seçkin kuruluşlarda iyi pozisyonlarda çalışan yüzlerce insan var; yani başvurdukları işlerde onları kıyaslayacakları insan sayısı bir hayli fazla. Bu, onlar için büyük bir avantaj. Artık adı sanı duyulmamış, küçük bir camia değiliz; ama hepimizin bildiği gibi sadece üniversite mezunu olmak hayallerimizi gerçekleştirmek için yeterli değil. Eğer, kendilerine güvenir ve seçtikleri konularda kendilerini en iyi şekilde yetiştirebilirlerse gelecek adına beklentilerini karşılayabilirler. Güzel eğitim sadece okulla değil kişiyle de ilgilidir. Bir de halen öğrenci olan arkadaşlara bir tüyo, hocalarıyla iyi ilişkiler içinde olup başarılarını onlara olabildiğince kanıtlarlarsa o kadar iyi bir işe sahip olurlar.

İş dışı zamanlarımızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz matematikçilerin iş dışı diye bir kavramı yok. Eğer çalışmamız gerekiyorsa, özellikle de bir probleme takılıp kaldıysak onu çözmeden rahata eremiyoruz. Ders çalışmadığım zamanlarda eşimle vakit geçirmeyi ve çizgi roman okumayı çok seviyorum. Film ve televizyon seyretmek benim için ayrı bir

HALE ÜNSAL

Gürışık A.Ş. Genel Koordinatörü

Şu anda yaptığımız iş, görev ve sorumluluklarımız nelerdir?

Yaklaşık 2 senedir Gürışık İç ve Dış Ticaret A.Ş.'de Genel Koordinatör olarak çalışıyorum. Firmamızın kendine ait La Rochelle kozmetik markasının ithalat, üretim, pazarlama, satış zincirlerinin koordinasyonunu yönlendiriyorum.

Bunların yanında, çalıştığımız tedarikçi ve üretici firmalar, resmi ve yarı resmi kuruluşlar, gümrükleme firması, reklam ve halkla ilişkiler ajansı, ayrıca satış ekibi-

mizle olan diyalogun kusursuz şekilde yürütülmesini sağlıyorum.

Geriye baktığımızda aldığımız eğitim programını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ben okulumuzun 2. dönem mezunlarındım. Yeni kurulmuş bir üniversite olmanın zorluklarını yaşadık; ama yeni bir eğitim kuruluşu olmanında kendine göre avantajları var. Herşeyden önce düzeni değerli hocalarımızla birlikte hep beraber oturarak, bize en uygun formatta şekillendirme imkanımız oldu. Yaşadığımız pek çok zorluk bizi arkadaşlarımızla ve hocalarımızla birbirimize bağladı.

O yıllarda bu kadar yeni bir üniversitenin bize eğitim olarak yeterli nitelikleri kazandırmayacağı korkusu vardı. Çalışmaya başladığım ilk günden beri bunun doğru olmadığını; hatta Türkiye'nin önemli bilinen üniversitelerinden mezun olan arkadaşlarımızla aynı eğitimi aldığımızı görüyorum.

Üniversitenin sosyal, kültürel faaliyetlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bunlara etkin olarak katılabildiniz mi?

Şunu gönül rahatlığı ile söyleyebilirim ki okulumuz yeni vakıf üniversiteleri arasında sosyal ve kültürel etkinlikler konularında oldukça başarılı. Sadece bahar şenlikleri zamanında değil akademik yıl boyunca; hatta yaz okulu ve okulun tatil olduğu dönemde bile düzenlenen pek çok aktivitede çok güzel günlerim geçti. Üniversite yönetimi bu konularda öğrenciyi yönlendirip ve teşvik ediyor.

Kariyer hedefleriniz nelerdir?

Şu anda firmamda olabileceğim en üst mevkilerden birinde çalışıyorum. Amacım, firmamızın ve markamızın iç ve dış pazarlardan daha fazla pay almasıdır.

Gürışık'ta çalışmak dersek bize neler anlattırırız?

Gürışık da Çankaya Üniversitesi gibi genç bir kuruluş. Yeni bir oluşum olarak hızlı ve esnek çalışabiliyor, dezavantajları avantaja çevirebiliyoruz. Büyük firmalarda var olan hantallık bizde yaşanmıyor. Bu sayede sorunları kolayca çözebiliyor, beklenmeyen olaylar hızlı karar alabiliyoruz.

İş dışı zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Mümkün olduğunca arkadaşlarıma, aileme ve köpeğime vakit ayırmaya çalışıyorum. Malesef günümüz iş dünyasında bu konuda yeterince iyimser olmak imkansız. Çok istememe rağmen bazen haftalarca arkadaşlarımla görüşemiyorum. Bu eksikliği telefon veya internet aracılığıyla çözmeye çalışıyorum. İşim gereği sık sık İstanbul'a gidiyorum. Programımın izin verdiği ölçüde seyahatlerimi hafta sonu ile birleştirerek İstanbul'da gezmeye ve alışveriş yapmaya, zaman zaman da ata binmeye ve golf oynamaya çalışıyorum.

Halen Çankaya Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilere neler söylemek istersiniz?

Herşeyden önce öğrencilik yıllarının, arkadaşlarının, okullarının ve hocalarının değerini bilsinler. Derslerini ve aile ilişkilerini etkilemeyecek şekilde olabildiğince gezip ve eğlen-sinler.

Üniversite adaylarına meslek ve üniversite seçimi hakkında önerileriniz var mı?

Üniversite seçmek yerine önce hangi mesleği yapmak istediklerine karar vermelerini, daha sonra da "o bölümle ilgili en iyi eğitimi nerede alabilirim" sorusuna yanıt aramalarını öneririm.

Üniversite ve iş yaşamını kıyaslırsak neler söylersiniz?

Hayatın her dönemi farklı güzel. İnsan içinde bulunduğu zamanın değerini bilmeli, okurken üniversitenin güzelliklerini, sonrasında da iş dünyasının güzelliklerini yaşamaya çalışmalı; ama bence en güzel meslek öğrencilik.

Aldığımız matematik eğitiminin iş ve özel hayatına etkisi nasıl oldu?

Çankaya Üniversitesi Matematik-Bilgisayar 2002 mezunu olarak aldığım matematik eğitimi bana analitik düşünme gücü kazandırdı. Matematik hayatın her alanında kullanılan bir bilim dalı. Okulda bize öğretilen analitik düşünce yapısı ile problemleri daha kolay çözebildiğim gibi, aldığım bilgisayar eğitimi sayesinde el ile yapılması belki aylar alabilecek hesaplamaları 10 dakikada yapmak mümkün olmaktadır.

TOPLUMSAL DAYANIŞMA TOPLULUĞU

Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu olarak 4 Ekim 2004'te çalışmalarımıza başladık.

Çevremizde gördüğümüz sorunlara gençlerin öncülüğünde, yerel katılıma ve yetişkinlerin desteğine inanarak çözümler bulmaya ve bu çözümleri uygulamaya çalışmaktayız. Amacımız sadece sorunlara çözüm bulmak değil, onların tekrar oluşmaması sağlamak; yani kütüphanesinde kitap olmayan bir okula çözüm olarak sadece kitap yardımı yapmayı değil de sonrasında o kitapların öğrenciler tarafından okunmasına ve okuma alışkanlığının kazandırılmasına çalışmaktır. Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) ile çalışıyoruz, aslında TOG Vakfı bizim vakfımız. Vizyon ve misyonlarımıza, gençlerin öncülüğüne inanan bir vakıf TOG. Bu yüzden bizler de birer Toplum Gönüllüsüyüz.

Bütün TOG örgütlenmeleri gibi Topluluğumuz da hiyerarşi yok, bazı alınan sıfatlar (Proje Sorumlusu, Eğitim Sorumlusu, Koordinatör vb.) tamamen gönüllünün seçtiği ve yapmayı istediği işe göre bir görev belirlemesidir. Bir gönüllü diğerinden daha çok ya da daha az yetkili değildir. Projelerimize maddi kaynağı yerel kurum ve kuruluşlardan sağlıyoruz; yani eğer bir yetiştirme yurdunun binasında iyileştirme çalışmaları yapacaksak bunun kaynağı için inşaat şirketlerine başvuruyoruz. Yerel kurum ve kuruluşların desteğini çok önemsiyoruz.

Sürdürülebilir projeler gerçekleştiriyor ve bunlarla birşeyleri değiştirebileceğimize inanıyoruz. Bir seneye neler sığdırdık?

Haydi Okula Projesi: Bu projeye Ankara 100. Yıl Millî Eğemenlik İlköğretim Okulu'ndaki dershaneye gidecek ya da özel ders alacak maddi durumu olmayan çocuklara kaynak yardımı yaptık, ders vererek kişisel gelişimlerine katkıda bulduk. Haydi Okula Projesi'nde 2004-2005 akademik yılında 16 Çankaya Üniversiteli Toplum Gönüllüsü arkadaşımızla 70 ilköğretim öğrencisine 527 saat gönüllü hizmet verip Türkiye'nin GSMH'sına 1475,6 YTL katkıda bulduk. Bilim Dershanesi'nden sağladığımız 85 test kitabı, 93 dergi ve Kavram Dershanesi'nden sağladığımız 300 yaprak test ve 8 test kitabının bir kısmını bu proje kapsamında öğrencilere dağıttık, geri kalanını da kitap toplama kampanyamıza aktardık. Proje kapsamında öğrencilere bir de MTA Doğa Tarihi

Müzesi gezisi etkinliği düzenledik. Proje 2005-2006 akademik yılında da büyüyerek devam edecek.

Kitap Toplama Kampanyası: Bu sene üniversitemizde bir kitap bağış kampanyası düzenleyerek ilköğretim okulu öğrencileri seviyesine uygun yaklaşık 800 kitap topladık. Kitaplar ihtiyacı olan okulların kütüphanelerine verildi ve sonrasında oluşturulan kütüphaneye yönelik kitap okuma alışkanlığı projesi hayata geçirilecek.

Yetiştirme Yurtları Ziyaretleri: Bu sene Bahçeli İhsan Yazman Yetiştirme Yurduna (0-6 yaş grubu) ve Dikmen Erkek Yetiştirme Yurduna (6-18 yaş grubu) birer ziyaret gerçekleştiren hem ordaki çocuklara moral ve destek verdik hem de yetiştirme yurtlarına yönelik yapmayı düşündüğümüz proje için fizibilite çalışması yaptık.

Eğitimler: Projeler eğitimsiz olmaz. Neyi, nasıl yapmamız gerektiğini öğrenmeli, bilmeli ve kendimizi geliştirmeliydik. Bunun için Haydi Okula Projesi kapsamında TOG Vakfı eğitimlerinden akran eğitimi metodolojisiyle hazırlanmış 2 eğitim aldık. Bunlardan ilki Sarı Anahtar Eğitimi'di ve konusu TOG Vakfı tanıtımdı. İkincisi olan Mavi Anahtar

Eğitiminin konusu ise Sivil Toplum ve Gönüllülüktü. Bir başka proje kapsamında düzenlediğimiz eğitim ise okulumuz Türkçe Bölümü Öğretim Üyelerinden Kerem Gün ve Gülşen Çulhaoglu ile sohbetti. Sohbetle öğrencilere nasıl davranmamız gerektiği konusundaki soruların yanıtlarını aradık.

Gençlik Konseyeri, TOG Ataklar, SİB Çalışmaları: TOG Vafı her altı ayda bir kez Gençlik Konseyeri düzenliyor ve bunlara bizim gibi Toplum Gönüllüsü örgütlenmelerinin her birinden ikişer temsilci katılıyor. Bu konseylerde TOG Vakfının kararlarını biz gençler alıyor, ilerleyiş ve planlamasını biz yapıyoruz. Tabii ki biz de bir Toplum Gönüllüsü örgütlenmesi olarak iki temsilcimizle bu konseylere katılıyor, Türkiyeden 60 üniversitenin bulunduğu konseyde Çankaya Üniversitesi'ni temsil ediyoruz.

TOG Atak'ların amacı, 19 Mayıs, 23 Nisan gibi ulusal bayramlarımızı Toplum Gönüllülerinin uyguladığı projelere etkinliklerini yaparak kutlamaktır. Biz de bu sene biri Kocaeli'de yapılmış olan TOG Atak'a iki gönüllümüzle destek verdik, katkıda bulduk.

Saha İhtiyaç Belirleme Çalışmaları (SİB), projelerimizde kullandığımız yöntem ve planlarımızda duyduğumuz ihtiyaçları yine tüm Türkiye'deki TOG örgütlenmelerinden gelen arkadaşlarımızla tartıştığımız, çözüm bulduğumuz çalışmalardır. Bu çalışmalardan hafızaya (veritabanı) yönelik olana bu sene biz de temsilcilerimizle katıldık.

TOG Ankara: Tüm Türkiyede olduğu gibi Ankara'da da bizim de arasında bulunduğumuz 8 TOG örgütlenmesi ve 250 Toplum Gönüllüsü var. Biz TOG Ankara olarak her iki haftada bir toplantılar yapıyoruz. Örgütlenmelerden temsilcilerin katıldığı toplantılarda Ankara Toplum Gönüllüleri olarak yapabileceklerimizi ve sorunlarımızı, mutluluklarımızı paylaşı-

yor, yardım ediyor ve yardım alıyoruz. Bu sene bu toplantılara biz de katıldık ve TOG Ankara olarak 2 büyük adım attık: İlki Ankara'ya toplantılar ve adres olarak kullanabilmek için Yerel Koordinasyon Merkezi açtık. Bir diğer adımımız ise Ankara Yerel Danışma Kurulu oluşturmaktır. Ankara'da bize destek olacak, önümüzü açacak yetişkinler bulmak istedik ve aralarında Sivil Toplum Kuruluşu Yönetim Kurulu üyelerinin de bulunduğu seçkin 35 yetişkin ve 14 Toplum Gönüllüsü ile 22 Nisan 2005'te bir akşam yemeği düzenleyip onlara kendimizi anlattık. Çankaya Üniversiteli Toplum Gönüllüleri olarak tüm bu organizasyonlarda da yer aldık.

Bunların dışında okulumuz Mavi Salonunda iki defa da Toplumsal Dayanışma Topluluğu ve TOG tanıtımı yaptık.

Bu yıl önemli proje ve etkinliklere imza attık ve çevremizde görüp de eleştirdiğimiz sorunları çözmeye çalıştık. Başarılı da olduk; ama bununla elbette yetinmeyeceğiz. Önümüzde uzun yıllar ve yapılacak çok iş var. Bunun için bizim gibi Toplum Gönüllülerine ihtiyaç var; ama lütfen bize yardım etmeyin, sizin de katılımınızla hep beraber, omuz omuza sorunun değil çözümün bir parçası olalım. Eleştirmek değil, değiştirmek için...

<http://tdt.cankaya.edu.tr> - tdt@student.cankaya.edu.tr

KÜLTÜR HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ KURULDU

Mehtap Tatar, Kültür Hizmetleri Müdürü

Çankaya Üniversitesi, bilginin üretilmesine, paylaşılmasına ve toplum yararına kullanılmasına hizmet eden gençler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Bu gençlerin aynı zamanda insani değerlere sahip, toplumsal sorunlara duyarlı, toplumun herkesimine yararlı olmak için çevresi ile yakın ilişki içinde bulunan, hoşgörülü, girişimci ve üretken gençler olmasını hedef almaktadır. Bu hedef doğrultusunda ve üniversitemiz öğrenci topluluklarının aktif olarak çalışmasını sağlamak amacıyla 2 Mayıs 2005 tarihinde Çankaya Üniversitesi Kültür Hizmetleri Müdürlüğü kuruldu. Üniversitemiz öğrenci toplulukları etkinliklerini bu tarihten itibaren Kültür Hizmetleri Müdürlüğüne bağlı olarak sürdürmeye başladı.

Kültür Hizmetleri Müdürlüğü, topluluklarla kuvvetli bir işbirliği içinde olmayı arzulamakta; Üniversitemizi yurt içi ve yurt dışında tanıtacak etkinliklerin altına topluluklarımızla beraber imza atmayı istemektedir. Bu bağlamda Bahar Şenliğinin düzenlenmesinde aktif görev alacak; üniversitemizin toplumsal duyarlılık projeleriyle ilgilenecek; ayrıca, mezunlarla iletişim ve kariyer planlama konularında da çalışmalar yürütecek.

Bilindiği üzere üniversite toplulukları, öğrencilerin benzer ilgi alanlarına sahip arkadaşlarıyla düşünsel, kültürel, sanatsal veya sportif etkinlikler düzenledikleri ve katılımcı demokrasi anlayışının benimsendiği yapılanmalardır. Üniversite toplulukları öğrencilere kendilerini rahatça ifade edebilme ve ilgi duydukları alanlardaki yetkinliklerini geliştirebilme fırsatları sunar. Çankaya Üniversitesi Kültür Hizmetleri Müdürlüğü üniversitemiz öğrencileri ve personelini topluluklarda aktif olarak çalışmaya ve yeni topluluklar kurmaya davet etmektedir.

Fatih Kumsal
Kütüphane Müdürü

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi, üniversitenin eğitim ve öğretime başladığı 1997-1998 akademik yılında kurulmuştur. Çankaya Üniversitesi'nin eğitim, öğretim ve araştırma programlarını desteklemeyi, öğretim elemanları, öğrenciler ve çalışanlarının her tür ve ortamdaki bilgi ve belge ihtiyaçlarını karşılamayı, ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimi, kullanımı ve transferine destek olmayı amaçlayan kütüphane, 1250 metrekarelik kapalı alana, 30 bin ciltlik raf düzenine ve toplam 300 kişilik oturma kapasitesine sahiptir. Kütüphane içerisinde 50 uca kadar kullanılabilir şekilde kablolu ve kablosuz internet bağlantı noktası aktif halde kullanıma açıktır.

Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi'nin amacı, eğitim ve öğretim için gerekli her türlü bilgi kaynağını toplamak, düzenlemek, ayrılmaz parçası bulunduğu öğretim kademesinin amaçlarının gerçekleşmesine dinamik bir şekilde katkıda bulunmak ve çağın gereksinimlerine uygun olarak gelişmeleri ve araştırmaları takip etmektir.

Bilimsel ilerlemenin gerçek amacının eğitimden geçeceği yaklaşımıyla Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi bu doğrultuda, "bilgi"nin egemen olduğu 21. yüzyıl toplumuna; özgürlükçü, yaratıcı, entelektüel merak sahibi ve yüksek estetik değerlere sahip tüm kullanıcılarımızın düşünme yeteneğinin geliştirilmesi ve bilgi gereksinimlerine cevap vermekle birinci derecede sorumludur. Bu sorumluluğunun bilincinde olan kütüphane, basılı materyallerin yanı sıra günümüz bilgi akışında elektronik ortamın daha hakim olduğunu gözönünde bulundurarak kütüphane kullanıcıları için e-kütüphane yelpazesini genişletmektedir.

Yenilikçi ve kendini her an geliştirmeyi amaçlayan Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi, 1967 yılında kurulan ve 1981'de de Online Computer Library Center adını alan ve bugün 65 ülkeden 45 bin kütüphanenin abone olduğu uluslararası bir bilgi-belge sağlama/dağıtma ve paylaşma merkezi olan OCLC abonesidir. Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi, 2000 yılında 12 üye kurumdan oluşan ve 2005 yılında üye sayısı 87'ye yükselen online veritabanlarının ülkemiz için maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla kurulmuş olan Anadolu Üniversiteleri Konsorsiyumu (ANKOS) üyesidir.

Çankaya Üniversitesi yıllık bütçesinin en az 3,5'lik bölümünü kütüphane hizmetlerine ayıran ender üniversitelerdendir. Kütüphane, 2005 yılı itibariyle 23.130 adet kitap ve 157 basılı süreli yayınlı birlikte 7 adet online veritabanına sahiptir. Kütüphane koleksiyonuna girecek olan bütün materyaller satın alınmış veya bağışlanmış olsun, üniversitenin genel eğitim

hedefine ve saptanmış olan amaçlarına uygun olarak öğretim üyelerimizin önerileri doğrultusunda artırlmaktadır.

Çankaya Üniversitesi Kütüphanesi;

- Eğitim dönemlerinde hafta içi 08:30-20:30, Cumartesi günleri ise 10:00-16:00 saatleri arasında hizmet vermektedir.
- 1250 metrekarelik alana ve 300 kişilik oturma kapasitesine, 23.130 adet kitap, 157 süreli yayınlı ve 7 adet online veritabanına, web üzerinden taranabilir ve tüm kütüphane işlemlerinin yapıldığı bir otomasyon programına sahiptir.
- 65 ülkeden 45 binden fazla kütüphanenin abone olduğu uluslararası bilgi-belge sağlama, dağıtma ve paylaşma merkezi olan OCLC üyesidir.
- Yılda ortalama 1500 kitap siparişi yapılmaktadır.
- Kütüphanelerarası Ödünç Verme Sistemi ILL (Inter Library Loan) ile anlaşmalı kütüphaneler ile kitap ödünç-iade hizmetleri yapmaktadır.
- Önceki yıllarda kütüphane, yılda ortalama 90 bin kişiye hizmet verirken, bu sayı 2005 yılı itibariyle 184.188 kişiye yükselmiştir.
- 2005 yılı itibariyle önceki yıllara oranla artan ödünç işlem sayısı ise 16.137'dir.
- Rezerve koleksiyonunda geçen yıllarda, yıllık ortalama 1000 materyal kullanımı mevcutken, 2005 yılı itibari ile bu sayı yaklaşık 4 kat artarak, 3.973'e yükselmiştir.
- Kütüphanenin web sitesi <http://library.cankaya.edu.tr>'den gerek kütüphane hakkında gerekse elektronik ortamda verilen kütüphane hizmetlerinden faydalanmak mümkündür.
- Kütüphane ile ilgili her türlü bilgi ve gelişmelerin üniversite mensuplarına duyurulması amacıyla moderatörlü bir e-posta duyuru listesine sahiptir.

GENÇ HUKUKÇULARIMIZ ELSA'DA İKİNCİ OLDU

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri, her yıl Hukuk Fakülteleri arasında düzenlenen ELSA Ord. Prof Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Kurgusal Duruşma Yarışmasında 2. oldu. Başarılı olan öğrencilerimizte yaptığımız ropörtajı yayınlıyoruz.

Elsa nedir? Bu yarışma ne zamandır yapılıyor?

ELSA, Avrupa Genç Hukukçular Derneği'nin (The European Law Students' Association) kısa adıdır. Bu organizasyon Avrupa'daki 37 ülkeden ve 200'den fazla hukuk fakültesinden, 25 bin öğrenci ya da mezun genç hukukçuyu kapsamakta ve hukuk alanında faaliyet göstermektedir.

İsmi Neden Ord. Prof Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu?

Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, eserleri ile Türk hukuk biliminin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuş müstesna bir bilim ve fikir adamıdır. Eserleri ve fikirleriyle unutulmayan hocamızın her sene böyle bir faaliyetle anılması için Elsa Türkiye, Kurgusal Duruşma Yarışmasına Sayın Hocamızın ismini vermiştir.

Tahsin Koç: Elsa ve bu yarışma ile ilgili geniş bilgi <http://elsa-turkey.org> adresinden alınabilir.

Finale Hangi Hukuk Fakülteleri Kaldı?

Aytaç Değirmenci: Hazırlanan dilekçelere göre Türkiye çapında finale kalan 8 üniversite; Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakülteleridir. Bu sekiz fakülte arasında yapılan sözlü duruşma aşaması sonucunda, Çankaya Üniversitesi ve Galatasaray Hukuk Fakültesi final karşılaşmasına çıktı.

Çankaya Üniversitesi'nin yarışma ekibini bize tanıtır mısınız?

Araş. Gör. Çağlar Çopuroğlu: Özveriyle çalışan ekibimiz Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencileri Aytaç Değirmenci, Selin Esin, Tahsin Koç, Sinem Öner ve Mustafa Itri Şenalp oluşmaktadır. Tahsin davalı sözcüsü, Selin de davacı sözcüsü

olarak görev almıştır. Itri, Aytaç ve Sinem ise dava ile ilgili her türlü konudan sorumlu olan masa görevlileri olmuştur.

Ekip üyelerini nasıl ve hangi kriterlere göre seçtiniz?

Araş. Gör. Çağlar Çopuroğlu: Hem derslerinde başarılı, hem de sosyal bakımdan güçlü, zeki, diksiyonu ve insanlarla olan ilişkileri düzgün, uyumlu çalışabilecek, farklı yetenekleriyle birbirlerini çok iyi tamamlayan, hepsini kişisel olarak tanıdığım bu işin üstesinden gelebilecek öğrencileri bir araya getirdim. Onları tanıştırdım ve güzel bir ekip ortaya çıktı.

Neden böyle bir yarışmaya katıldınız?

Sinem Öner: Teorik bilgilerimizi uygulamada nasıl kullanacağımızı tecrübe etmek, bir ekip çalışmasının içinde kendimizi denemek ve fakültemizin beşinci defa katılacağı bu yarışmada daha ilk günden çalıştırıcımız Çağlar Çopuroğlu'nun hedef olarak gösterdiği final oynayacak ekip olmak üzere bu yola çıktık. Avrupa da ve Türkiye çapında geçerlilik kazanmış ve katılımcılarına çok büyük avantajlar ve fırsatlar sağlayan bu yarışma,

aynı zaman da mezun olmadan insana birikimlerini ölçme ve hukukçuluk mesleğine bir ön hazırlık olmaktadır. Bu da kendimizi çok şanslı ve diğer meslektaşlarımızdan önde hissettirmektedir.

Başarılı olmak için nasıl hazırlandınız?

Selin Esin: Takım çalıştırıcımızın bize verdiği güvenle bu yarışmada çok iyi bir sonuç alacağımıza başından beri inandık.

Mustafa Itri Şenalp: Çalıştırıcımız, planlı ve sistemli çalışma stratejisi, yaptığı çok iyi görev dağılımı ve yerinde müdahaleleri ile bizleri çok iyi motive etti. Bir an için bile bizleri yalnız bırakmadı. Bu yarışmaya katılmak çok özel bir duygu ve çok keyifli. Günlerimizi, gecelerimizi harcadık, uykumuz-

dan ödün verdik. Hocamızın desteğini hep yanımızda hissettik. Son bir ay çok zor geçti bizim için. Derslerden geri kaldık, yarışma tarihi yaklaştıkça zaman baskısının ağırlığı hissettik Yarışma stresinden uzaklaşmak için birbirimizi hep motive ettik.

Aytaç Değirmenci: Ocak ayında başlayan çalışmalarımız 16 Nisan 2005 sabahına kadar çok yoğun bir şekilde sürdü; hatta diğer arkadaşlarımızın finallere çalıştığı anlarda biz yine yarışma dosyamız için uğraşıyorduk. Çok kez gece geç saatlere kadar çalıştık, uykusuz kaldık.

Davanın konusu neydi?

Selin Esin: Burada açıklayamayacağım kadar karmaşık olmakla birlikte genel olarak İdare, Borçlar ve Ticaret Hukuku konularına hakim olmayı gerektiren, geçmiş yıllara nazaran oldukça uzun, bir o kadar da karmaşık ve içinden çıkılması çok zor bir davanın bizden çözümü ve tazminat talebi istenmiştir. Davalı olarak ise davacının bu talebine karşı cevap vermemiz istenmiştir. Dokuz sayfalık olan bu konu <http://kdy.elsa-turkey.org> adresinden öğrenilebilir.

Önceki yıllara göre çalışmalarınızda ne gibi farklılıklar vardı?

Sinem Öner: Bu sene yarışmaya hazırlanırken değişik bir yöntem izledik. Biz sanki bir futbol karşılaşmasına hazırlandık. Karşılaşılabilecek her türlü sorun hocamız tarafından önceden tespit edildi ve görev dağılımıyla hemen önlemleri

alındı. Konuyla ilgili veriler toplandı, yarışma esnasında hakem heyetinin bize sorması muhtemel konular değerlendirilerek tespit edildi.

Olay bizlere tebliğ edildiğinde anlamamız ve sindirmemiz için defalarca okuduk. Konu gereği, Telekomünikasyon Kurumunun uzmanlarıyla, BDDK'nın uzman hukukçularıyla, ticaret mahkemesi hakimleriyle, fakültemizden Prof. Dr. Yahya Zabunoğlu hocamızla birer görüşme yaptık ve olaya farklı bakış açılarından yaklaştık. Uzun bir davacı ve davalı dilekçesi oluşturduk. Dilekçeleri hazırladıktan sonra hocamız Prof. Dr. Yahya Zabunoğlu kontrol edip çok beğendiğini söyledi, bu da özgüvenimizi artırdı.

Tahsin Koç: Yarışmada en önemli husus, olayı hakem heyetine en güzel şekilde aktarmak, heyetin sorularına en etkin ve hızlı bir şekilde cevap vermektir.

Sorular bölümüne gelince, rakibimizi iyi dinlemek, onların eksiklerini ve hatalarını bulmak ve onları kendi hatalarıyla sıkıştırmak gerekiyordu. Bunu başardık. Bu yarışmada çok iyi bir ekip çalışması ile başarılı olduk. Herkes üzerine düşeni fazlasıyla yaptı..

Okuyucularımız için yarışmanın kuralları hakkında biraz bilgi verebilir misiniz?

Araş. Gör. Çağlar Çopuroğlu: Bu yarışma iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama dilekçe aşaması. Hem davacı hem davalı adına dilekçeler hazırlanır ve Yargıtay üyeleri, hukuk fakültesinden öğretim elemanları ve ilgili konuda tecrübeli avukatlardan oluşan gizli bir jüri tarafından puanlanır. Dilekçe puanı en yüksek olan 8 takım sözlü aşamaya; yani adliyenin konferans salonunda yapılan duruşma aşamasına gitmeye hak kazanır. İkinci aşamada ise, çekilen kuralarla bir takımın davacı mı davalı mı olacağı belirlenir ve sonraki turlarda yer değiştirilir. Dolayısıyla davaya her iki taraf bakımından da çok iyi hazırlanmak gerekir. Sözlü aşamada da jüri, değerli hukuk hocaları, hakimler ve avukatlardan oluşur.

Ali Fatih Çetin
Çankaya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Öğrencisi

“BİR FOTOĞRAFIN GÜNCESİ...”

Adı Kemal'di gözlerinin rengi siyah, o kara saç, kara kaş, kara gözün yanında sıcacık bir yüreği vardı. Adı Kemal'di, Kemal diye hatırlıyorum. Aslında adı Kemal yerine Ali olsa gözlerinin rengi de siyah yerine yeşil olsa ne olurdu? Hayatı daha bir başka mı olurdu? Olmazdı herhalde, en azından ben olmasın pek ihtimal vermiyorum. O yine yamalı pabuçlarla Anka-

ra'nın karlı tipili sokaklarında top koşturmaya devam ederdi. İnsan oğlunun top peşinde koşma hevesi daha emekleme aşamasındayken; yani bebecikken babaların Fener- Galatasaray maçlarındaki tezahüratı esnasında vurur o minik yürekleri. İşte bir kere almaya görsün insanoğlu o yarayı. Artık o sevda-nın önünde ne kar durur ne tipi ne de fakir fukaralık. Kemal'i bu sevda ne zaman vurmuş bilmem; ama gözlerinin rengini bilirim (SIYAH).

Ankara'nın ismini bilmediğim bir semtinde, ismini hiç bilmediğim bir sokağında, ahşap evlerle çevrelenmiş o daracık mekanda, arkadaşlarıyla bağıra çağıra bir topun peşinde yüreğini salmış koşururken gördüm Kemal'i. Fotoğraf makinesi elimde buz gibi olmuştu Ankara'nın kuru ayazı yüzünden, titreyerek gitti parmağım makinenin deklanşörüne, işte o an göz göze geldik Kemal'le, fotoğrafımı çekmiş ellerimi ovuştururken, o kuru ayazı yararak bana doğru koştu. Bir an durdu önümde ve tekrar gelip gelmeyeceğimi sordu. Gelmeyeceğim diyemedim bir daha bu kara kışın eksik olmadığı sokağa. Diyemedim işte, o kara gözler, o sıcacık yürek üzerime dikilmişken. O zaman “isterim resmimden bir tane” dedi, “olur” dedim kısık bir sesle. İşte o zaman anlatmaya başladı hikayesini: Adı Kemal'miş, ilkokul ikinci sınıfa gidiyormuş, babası eskileri toplarmış sokak sokak gezerek, annesi “tanışlara” çamaşıra, temizliğe gidermiş. Kemal'in kendinden başka iki tane de kardeşi varmış, kendisi en büyükleriymiş, üstelik çok da iyi top oynarmış. Bir hışımla başladı ve soluğu tükenmeye yakinken bitiriverdi kısacık hayatının özetini. Bir de “hiç resmim yok benim ağabey” deyiverdi usulca. Birden ateş bastı içimi, ellerimin titremesi geçmiş, gözlerim Kemal'in donuk gözlerine kilitlenmişti. Hiçbir şey diyemedim Kemal'e, sadece kısık bir sesle “haydi git artık” diyebilirdim.

Gidemedim bir daha Kemal'le karşılaştığım yere, ne kendisine rastladım ne de sokak sokak eski toplayan babasına. Kaybettim Kemal'i kentin kalabalığında. Kara gözlü Kemal'in hatırası canlanırken gözlerimin önünde, tutamadığım sözler gelmeye başladı aklıma. Kusuruma bakmasın Kemal, elbet bir gün elinde bir resmi olur. Elbet kavuşur bir gün, çocuk yüreğiyle hasret çektiği resmine...

EVVEL ZAMAN, KALBUR SAMAN İÇİNDE...

Tuğba Herken
Çankaya Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü Öğrencisi

Az çok bilinen, kelimeleri yuta yuta söylenen şarkılar... Alıç meyvasını bilir misiniz bilmem. Bilenler iyi bilir.. Bir kız çocuğu vardı, babasının pazardan aldığı alıcı boynuna takıp dans eden ve mayhoş yazlarda dönen başına

ne geldiğini anlamadan kırmızı yanaklarıyla hafiften tebesüm eden.. Çocukluk deyip yarı güler yarı içlenir anneanneler ve babaanneler vardır o yaz mevsiminin sıcak tadında. Hadi kızım oyna diyerek el çırpırlar yaz şarkılarında. Düşmelerin karşılığı ‘uf’ olmalıdır hep ve her acı sözde dudaklara sürülecek biberler vardır. Eee, bir de odalarda olduğu söylenen, ne hikmetse yaramazlık yapana kadar hiç görmediğimiz, o muzur anlarımızda yüzleştirilmek istendiğimiz odadaki köpekler ve iğneci komşu teyzeler... Nedense hiç gelmez uykudan önce anlatılan masalların sonu. Pinokyo akıllandı mı? Külkedisinde saat ne zaman on iki oldu ve uyuyan güzel uyandı mı?.. İlk heyecanın tadıyla komşu çocuğuyla bahçede yapılan kumdan kaleler, akşam ezanıyla yarıda kalan tekerlemeler, duvar üstlerinde çitlenen çekirdekler, terli saklambaçlar, zorla gönderilen bakkallar... ‘Cıss’ları vardır bir de çocuk hayatların. Herkes size dokunup, mıcıkklamak hakkına sahipken size hep ‘cıss’lar vardır. Sırtınızdaki havlu çocukluk oyunlarının terini sildikçe görülür; uf olmalar, dudaktaki biberler, odadaki köpekler, “cıss”lar ve iğneci komşu teyzeler, hayatın burnunu uzatan tatlı, pembe yalanlardır yalnızca.. Pinokyo akıllanmış, uyuyan güzel uyanmış, hayat kendi gerçekliğiyle on iki yi vurmuştur.. Gökten üç elma düşer; biri ömür, diğeri umut öteki ise hayal olur.

İçinizdeki çocuğa sevgiyle...

H’İÇİM ÇOK SIKKIN

Ayça Eren
Çankaya Üniversitesi
Endüstri Mühendisliği Bölümü Öğrencisi

“Bekle” dedi. “Dur orada. Dur! Sakın kıpırdama! Kaybetmek istemiyorum! Buldum bir defa...”

Duyan irkilmmişti. Nasıldı yani? Neyi bulmuştu, neden kaybetmişti?

“Yıllardır bunun izindeydim.”

Duyan yüzünü ona döndü ve şaşkınlığı karşısındakinin gözlerindeki parlaklığın yitimini izlerken bir kat daha arttı. O ise, sanki yüzdüğü, mavinin tonlarıyla dolup taşan sular, birden siyahını dışarı salmayan nöbetine bulanmışçasına, ayaklarını prangaya sunmuş bir haydut edasıyla sürüyerek uzaklaşmaya çalıştı. Yapamadı, olduğu yere yığılıverdi. İzleyene döndü: “Sen değildin. Evet aradığım sendin; ama aramam gereken değildin. O hep arkamdaydı. Yapmam gereken yalnızca geriye dönüp bakmaktı, yani içime.”

İzleyenin gözleri ışıladı; “İyi ya, artık biliyorsun.”

“Hayır” dedi aşağıdan. “Artık birşey ifade etmiyor. Ona barınabileceği bir geçmiş yaratmadım. Belki yarattım ama ona içeri girme zamanı tanımadan, bir an bile beklemeden seni yerleştirdim. Oysa tek kişilikti içeri ve o hep bekledi, belki bir gün diye... Hep arımdan geldi; ama az önce gördü ki, geçmişim beni tamamen terketti. İçimde hiçbir şey yer yok artık. Bana bile. Zaten hiç “HIÇ”, birşey sığdırabilir mi içine. (hiçine)...”

*Gülşen Çulhaoğlu
Çankaya Üniversitesi
Türkçe Öğretmeni*

Biliyorum... köşeyi dönünce göreceğim seni...

Çatlamış duvarlar ve dökülmüş sıvalar
anlattı bana tüm yaşanmışlıkları...

Köhnemiş zaman aralığından baktım bugüne...

MEZUNİYET TÖRENİ *1 Temmuz 2005*

Mühendislik - Mimarlık Seminerleri

TARİH	SEMİNER KONUSU	SEMİNERİ VEREN
3 Mart 2005	Savunma Sanayinde Yazılım Uygulamaları	Orkun Zorba, Aydın Yazılım ve Elektronik A.Ş.
10 Mart 2005	Genişband Uygulamaları ve Genişband Pazarında Çok Genişband (UWB) Teknolojisinin Yeri ve Türkiye Düzenlemeleri	Atilla Seçki, Telekomünikasyon Kurumu
17 Mart 2005	AB Üyelik Sürecinde Fırsat ve Tehditler	Melih Aral, AB Danışmanlık
24 Mart 2005	RFID Technology	Sezgi Dinçer, Microdis A.Ş.
31 Mart 2005	Ulaşımında Karar Zamanı	Prof. Dr. Cüneyt Elker, İç Mimarlık Bölüm Başkanı
7 Nisan 2005	Proses Kontrol Uygulamaları	Hasan Akduman, ELIMKO
14 Nisan 2005	E-Learning	İsmet Benli, IDE Danışmanlık
21 Nisan 2005	Data Recovery	Kemal Özkazanç, Piramid A.Ş.

Öğretim elemanları ve öğrenciler tarafından seminerlere büyük ilgi gösterilmesi üzerine, fakülte yönetimi, sözkonusu seminerler dizisini önümüzdeki yıl da düzenlemeyi planlıyor.

e-Dönüşüm ve Türkiye Konferansı

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü tarafından organize edilen ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Doç. Dr. Abdüllatif Şener tarafından verilen "e-Dönüşüm ve Türkiye" konulu konferans 6 Nisan 2005 günü Konferans Salonunda yapıldı.

Doç. Dr. Abdüllatif Şener

İİBF Seminerleri

TARİH	SEMİNER KONUSU	SEMİNERİ VEREN
4 Mart 2005	Soğuk Savaş ve Sonrasında Avrupa	Öğr. Gör. Dr. Sedat Cem Karadeli
11 Mart 2005	Stasi Raporu'nun Düşündürdükleri Üzerine	Arş. Gör. Diren Çakmak
18 Mart 2005	Kamu Maliyesindeki Gelişmeler	Prof. Dr. Üstün Dikeç
25 Mart 2005	Rethinking of Equilibrium Concept in Mainstream Economics	Arş. Gör. Tolga Omay
1 Nisan 2005	Gösterişli Tüketim, Protestan Ahlak ve 19. y.y. Osmanlı İktisat Düşüncesi Ahmet Mithat Efendi	Arş. Gör. D. Tamer Kılınçoğlu
15 Nisan 2005	AB'ye Uyum Sürecinde Türkiye'de KOBİ'ler	Öğr. Gör. Nihal Baykal
22 Nisan 2005	Davranış, Performans, Paradigmasına Göre Türk İmalat Endüstrilerinin Karlılığını Belirleyenler	Arş. Gör. Hande Gürleyik
29 Nisan 2005	Imported input share in exports and j-curve effect	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yazıcı
6 Mayıs 2005	Avrupa Birliği İsrarlarının İMKB'deki Hisse Senetleri Getirim Oranları Üzerine Etkileri	Yrd. Doç. Dr. Aslı B. Yüksel

Ermeni Soykırım İddiaları ve Arşiv Belgeleri Konferansı

Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu

Çankaya Üniversitesi Rektörlüğü tarafından organize edilen ve Türk Tarih Kurumu Başkanı Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu tarafından verilen Ermeni Soykırım İddiaları ve Arşiv Belgeleri konulu konferans 11 Nisan 2005 tarihinde Konferans Salonunda yapıldı. Konferansa Çankaya Üniversitesi Türk Tarih Platformu Topluluğu ve ATAK Topluluğu katkı sağladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Parçalanışı Konferansı

Çankaya Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi (AAUM), Türk Tarih Platformu ve ATAK Toplulukları tarafından organize edilen ve Prof. Dr. İlber Ortaylı tarafından verilen Osmanlı Devleti'nin Parçalanışı konulu konferans 20 Nisan 2005 tarihinde Konferans Salonunda gerçekleşti.

Prof. Dr. İlber Ortaylı

Müzakere Sürecinde Türkiye - AB İlişkileri Paneli

Çankaya Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü tarafından organize edilen ve Çankaya Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emin Çarıkçı, Ankara Sanayi Odası Başkanı Zafer Çağlayan ve Eski Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu'nun konuşmacı olarak katıldığı ve Çankaya Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Nahit Töre'nin yönettiği Müzakere Sürecinde Türkiye - AB İlişkileri konulu panel 28 Nisan 2005 tarihinde yapıldı. Konferansa Türk Tarih Platformu ve ATAK Toplulukları katkı sağladı.

ABD - Türkiye İlişkileri Paneli

Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından organize edilen ve Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Karaosmanoğlu, Ankara Üniversitesi SBF Öğretim Üyesi Doç. Dr. Çağrı Erhan, Türk - Amerikan Derneği Başkanı Dr. Larry White ve ABD Büyükelçiliği Siyaset Müsteşarı John Kunstadter'in konuşmacı olarak katıldığı ve Çankaya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Tanel Demirel'in yönettiği ABD - Türkiye İlişkileri konulu panel 9 Mayıs 2005 tarihinde Konferans Salonunda yapıldı. Konferansa Türk Tarih Platformu ve ATAK Toplulukları katkı sağladı.

ABD'de Hukuk Yüksek Öğrenimi Konferansı

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından 6 Mayıs 2005 günü Mavi Salonda ABD'de Hukuk Yüksek Öğrenimi konulu bir konferans düzenlendi. Konferansı ABD Büyükelçiliği Konsolos Yardımcısı Harold Bonacquist verdi.

Çankaya Üniversitesi NTV'deydi

Çankaya Üniversitesi ÖSS tercih dönemi olması nedeniyle 15 Temmuz 2005 günü NTV Doğru Tercih programına konuk oldu. Programa Rektör Prof. Dr. Ziya Aktaş ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ahmet Yalnız katılarak aday öğrencilere hem bölüm, üniversite ve meslek seçimi konularında hem de Çankaya Üniversitesi hakkında bilgi verdi.

Belçikalı Öğrenciler Çankaya Üniversitesi'ni Ziyaret Etti

Belçikalı 13 öğrenci üniversitemizi 12 Temmuz 2005 günü ziyaret etti. Program öğle yemeği, toplantı ve üniversite tanıtım turu olarak gerçekleşti. Yüksek şeref öğrencilerinden oluşan gruba Çankaya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ziya Aktaş Türk Yükseköğretim Sistemi ve üniversitemizin Erasmus uygulamaları ile ilgili bilgi verdi.

Acun Sahnede

Çankaya Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü 18 Nisan 2005 tarihinde BKM'nin katkılarıyla Acun Sahnede adlı gösteriyi organize etti. Gösteriyi ünlü televizyoncu Acun Ilıcalı sahneye koydu.

*BİR BAHAR ŞENLİĞİ DE
BÖYLE GEÇTİ*

Filmde Şenlik Havası

Çankaya Üniversitesi Amatör Film ve Fotoğrafçılık Topluluğu 28 - 29 Nisan 2005 tarihlerinde gerçekleşen Bahar Şenliği kapsamındaki film gösterimlerini organize etti.

Münazara Turnuvası

Çankaya Üniversitesi Münazara Topluluğu İzmir Ekonomi Üniversitesi tarafından 17 Nisan 2005'te düzenlenen Münazara Turnuvası'nda 3. oldu.

Çankaya Üniversitesi'nin Eğitim Gönüllüleri

Çankaya Üniversitesi Toplumsal Dayanışma Topluluğu öğrencileri "Ulusal Eğitim Üniversite-Halk Buluşması" projesi kapsamında; maddi durumu yetersiz olan ilköğretim öğrencilerine ücretsiz ders verme ve kaynak sağlama amaçlı bir projeyi hayata geçirdi. Bu bağlamda ilk iş olarak topluluk öğrencileri Yüzüncüyıl Milli Egemenlik İlköğretim Okulu öğrencilerinden velilerinin izin verdiklerine hafta içi üç gün süreyle yardımcı ders vermeye başladı. Bunu halen yapılmakta olan kitap ve kırtasiye malzemesi bağış kampanyası izledi. Bu bağış kampanyasında toplanacak kitap ve kırtasiye malzemeleri ihtiyacı olan okul ve öğrencilere ulaştırılacak.

Avucumdaki Kelebek Konferansı

Çankaya Üniversitesi İşletme ve Ekonomi Topluluğu tarafından 11 Mayıs 2005 tarihinde Konferans Salonunda Avucumdaki Kelebek adlı konferans düzenlendi. Konferansı A. Şerif İzgören verdi.

Go-Kart Topluluğu

Go-Kart Topluluğu Bahar Şenliği kapsamında 28-29 Nisan tarihlerinde go-kart gösterisi düzenledi.

Kapkaç A.Ş.

Çankaya Üniversitesi Hukuk Topluluğu 4 Mayıs 2005 tarihinde Mavi Salonunda Kapkaç A.Ş. konulu bir konferans düzenledi. Konferansı Hukuk Topluluğu öğrencileri verdi.

Dans Gösterisi

Çankaya Üniversitesi Dans Topluluğu 28 Nisan 2005 günü Bahar Şenliği kapsamında Konferans Salonunda bir dans gösterisi gerçekleştirdi. Ayrıca, Atılım Üniversitesi Bahar Şenliğinde de bir gösteri sahneye topluluk yıl boyunca çeşitli dans kursları da düzenledi.

Kariyer Günleri 2005

Çankaya Üniversitesi İş ve Kariyer Topluluğu tarafından düzenlenen Kariyer Günleri 2005'in Şubat, Mart ve Nisan aylarında gerçekleşen etkinlikleri şöyleydi:

“İş Hayatına Hazırlık” Semineri, Recep Pehlivan, 24 Şubat 2005

“İnternette İş Arama Teknikleri” Konferansı, Artemiz Güler, 2 Mart 2005

“Work&Travel” Semineri, Advis Danışmanlık, 8 Mart 2005

“İş Hayatına Merhaba” Konferansı, Likya İnsan Kaynakları, 16 Mart 2005

“Marka, Patent ve Tasarım” Konferansı, Türk Patent Enstitüsü, 23 Mart 2005

“Yurtdışında Eğitim ve Staj Olanakları” Konferansı, Cihangir Tekcan, 7 Nisan 2005

“Merkez Bankası'nda Kariyer Olanakları” Konferansı, 3 Mayıs 2005

Halk Müziği Konseri

Yeni kurulan Çankaya Üniversitesi Halk Bilimi Topluluğu 29 Nisan 2005 günü Bahar Şenliği kapsamında Halk Müziği konseri verdi. Bu, topluluğun ilk etkinliği oldu. Topluluk ayrıca, Atılım Üniversitesi Bahar Şenliğinde de bir konser verdi.

Bahar Şenliği Yarışmaları

Çankaya Üniversitesi Organizasyon Topluluğu yeni yönetimiyle Bahar Şenliği kapsamındaki yarışmaları organize etti.

Çarıkcı'nın yazısı Synergy'de Yayınlandı

Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi 4. sınıf öğrencilerimizden Nurcan Z. Çarıkcı'nın Synergy Dergisi Haziran 2005 sayısında bir yazısı yayınlandı. Synergy ELSA International'in uluslararası yayınıdır ve 10 bin adet basılıp 6 ayda bir yayımlanmaktadır. Hedef kitlesi Avrupa'daki tüm hukuk fakültesi öğrencileri ile Avrupa Genç Hukukçular Derneği ELSA'nın işbirliği yaptığı kurum ve kuruluşlar olan Synergy'ye <http://www.elsa.org/publications/synergy.asp> adresinden ulaşılabilir.

12. EMÖS Birincisi

Bu yıl 12'ncisi düzenlenen “Globalleşme Sürecinde Kaynak Kullanımı” konulu Endüstri Mühendisliği Öğrencileri Sempozyumuna (EMÖS) katılan ve Özcan Çikot, Müge Gümrah ve Levent Murat'tan oluşan ekibimiz sundukları bildiriyle 1. olma başarısını gösterdiler.

ELSA'da İkinci Olduk

Avrupa Genç Hukukçular Derneği ELSA tarafından düzenlenen Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoglu Kurgusal Duruşma Yarışması'nda Hukuk Fakültesi öğrencilerimiz (Tahsin Koç, Aytaç Değirmenci, Sinem Öner, Mustafa İtri Şenalp, Selin Esin) Araş. Gör. Çağlar Çopuroğlu başkanlığında ikinci olma başarısını gösterdi. Çankaya Üniversitesi diğer yedi üniversiteyle birlikte (Ankara, Gazi, Galatasaray, İstanbul Ticaret, Atatürk, Anadolu, Dokuz Eylül) finale kaldı.

Haluk Bilgin
Çankaya Üniversitesi
Spor Kulübü Genel Sekreteri

SPORDA GEÇEN SEZON

Lig takımlarımız ve alt yapıları, faaliyet gösterdiğimiz basketbol, masa tenisi, satranç dallarında 2004-2005 sezonunu başarıyla tamamlamıştır.

Bayan Basketbol Takımımız 1. Ligi 8. sırada tamamlamıştır. Bu yıl 6-7 maçımızı bir sayıyla uzatmada kaybederek şanssız bir sezon geçirdik. İkinci devrede gelen yabancılardan oyun kurucu pozisyonundaki Toccara Williams'ın istikrarsız oyunundan ötürü çok zorlandık ve buda sahaya yansıdı. Pivot pozisyonunda oynayan Morgan Aziz ise takıma büyük ivme kazandırdı. Ligi şampiyon bitiren Beşiktaş'a play-off ta elenerek sezonu kapatan takımımız önümüzdeki yıl daha genç bir ekiple yoluna devam edecek.

Erkek Basketbol Takımımız bu yıl 2. Ligte tamamen genç oyunculara yönelerek en son ilk 16'ya kadar maçlarını başarıyla oynamış, bir çok genç oyuncusunu eğitip tecrübe kazandırarak sezonu tamamlamış ve yaptığı yatırımın karşılığını genç erkeklerde Ankara 1'incisi olarak almıştır. Daha sonra doğrudan Türkiye Şampiyonasına katılan takımımız Efes Pilsen, Fenerbahçe gibi önemli rakiplerle mücadele etmiş ve ilk 12'de şampiyonayı bitirmiştir. Genç takımımızı kutluyoruz.

Bayan takımları alt yapısında ise Genç Bayan-Küçük Bayan-Minik Bayan Takımımız Ankara şampiyonu, Yıldız Bayan Takımımız ise Ankara 3'üncüsü olmuştur. Genç Tayan Takımımız Gaziantep'te yapılan Türkiye Şampiyonasında 6'ncı olmuştur. Ankara 3'üncüsü olarak yola çıkan Yıldız Bayan Takımımız, sırayla eleme grubu 1'incisi, yarı final 1'incisi olarak Afyon'da yapılan Türkiye Şampiyonasına katılmış ve Türkiye 5'incisi olmuştur.

Minik Kız Takımımız da Ankara 1'incisi olarak Türkiye Şampiyonasına katılacaktır. Görüldüğü gibi, bütün bayan alt yapı takımlarımız tarihimizde ilk defa bütün kategorilerde Türkiye Şampiyonalarına katılımış ve derece yapmıştır.

Masa Tenisi Takımımız 1. Ligde zorlu rakipleriyle mücadele ederek sezonu 8. sırada tamamlamıştır.

Satranç branşımızda yaş gruplarında yeni seçtiğimiz sporcularımızla yeni yeni boy göstermeye başladık. Ankara 1'inciliğini kazanan genç sporcularımızdan önümüzdeki yıl daha da iyi dereceler bekliyoruz.

ÜNİVERSİTE TAKIMLARI

VOLEYBOL

25-29 Aralık 2004'de Bilkent Üniversitesi'nde yapılan Üniversitelerarası Voleybol C Kategorisi Bayanlar müsabakalarına katılan takımımız 3. oldu.

FUTBOL

14-18 Mart 2005 tarihinde Ankara 19 Mayıs Stadyumu dış sahalarda yapılan Üniversitelerarası Futbol C Kategorisi müsabakalarında takımımız 3. oldu.

MASA TENİSİ

10-13 Mart 2005 tarihinde Adana Çukurova Üniversitesi'nde yapılan, 60 üniversitenin katıldığı Üniversitelerarası Masa Tenisi Türkiye Şampiyonası'nda takımımız Türkiye 2'nci olarak büyük bir başarı elde etti. Yapılan ferdi müsabakalarda ise takımımız oyuncuları Alpay Apakgün Türkiye 5'incisi, Mehmet Önderoğlu Türkiye 6'ncısı oldu.

BASKETBOL

Erkekler

7-11 Mart 2005 tarihinde ODTÜ'de yapılan Üniversitelerarası Basketbol Erkekler B Grubu müsabakalarında takımımız 3. oldu.

Bayanlar

2-7 Mayıs 2005 tarihinde Aydın-Kuşadası'nda yapılan Üniversitelerarası Bayanlar Basketbol A Grubu müsabakalarında takımımız Türkiye 3'üncüsü olarak büyük bir başarı elde etti.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ SPOR KULÜBÜ

- Basketbol Bayan Takımımız Türkiye 1. Ligini 8. sırada tamamladı.
- Basketbol Erkek Takımımız Türkiye 2. Ligini ilk 16 takım arasında tamamladı.
- Masa Tenisi Takımımız 1. Ligde zorlu rakipleriyle mücadele ederek sezonu 8. sırada tamamladı.

COUGARS MİLLİ TAKIMDA

Çankaya Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı oyuncuları Sezgin Us, Bekir Mert Özkartal, Yigit Öngen ve Can Abacıoğlu Millî takıma seçilme başarısını gösterdi. Oyuncularımız, Ankara'dan Millî Takıma seçilen diğer sporcularla ilk çalışmalarını 18-24 Haziran 2005 tarihlerinde yaptı.

COUGARS 3. OLDU

Çankaya Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı Üniversite-lerarası Amerikan Futbolu Liginde 2004-2005 sezonunun 3. olarak tamamladı. Cougars 8 maçta 6 galibiyetle play-off karşılaşmalarında yarı final oynadı.

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Üniversitemiz Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitülerine 2005-2006 öğretim yılı güz yarısında aşağıda isimleri yazılı anabilim dallarına sınavla yüksek lisans öğrencisi alınacaktır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	LES Puanı Türü (*)	Koşullar (**)
İşletme (MBA) (Tezsiz)	a,c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezli)	a,b,c	I
İngiliz Edebiyatı ve Kültür İncelemeleri (Tezsiz)	a,b,c	I
Kamu Hukuku (Tezli)	c	V
Özel Hukuk (Tezli)	c	V
Uluslararası Ticaret ve Finansman (Tezsiz)	c	I
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ		
Bilgisayar Mühendisliği (Tezli)	a,c	II
Bilgisayar Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	II
İç Mimarlık (Tezli)	c	III
Matematik-Bilgisayar (Tezli)	a	IV
Matematik Bilgisayar (Tezsiz)	a	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezli)	a,c	I
Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği (Tezsiz)	a,c	I
Endüstri Mühendisliği (Tezli)	a	VI
Endüstri Mühendisliği (Tezsiz)	a	VI

(*) (a) Sayısal, (b) Sözel, (c) Eşit ağırlık

(**) I 4 yıllık yüksek öğretim kurumları mezunları

II 4 yıllık Mühendislik ya da Fen Bölümleri mezunları

III 4 yıllık Mimarlık, İç Mimarlık, İnşaat Mühendisliği, Endüstri Tasarımı, Kentsel Tasarım, Şehir ve Bölge Planlama vb. bölüm mezunları

IV 4 yıllık Fen-Edebiyat Fakültesi Fen Bölümleri ve Mühendislik Fakülteleri mezunları

V Hukuk Fakültesi mezunları

VI 4 yıllık Fen-Edebiyat Fakültelerinin Fen Bölümleri mezunları, tüm Mühendislik (Ziraat Fakültesi hariç) Bölümleri mezunları, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat ve İşletme Bölümü mezunları

Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Başvuru Tarihleri : 02.08.2005-09.09.2005

Yabancı Dil Sınavı : 14.09.2005

Bilim Sınavı, Mülakat : 15.09.2005

*Başvurular Enstitü Müdürlüklerine yapılacaktır.

Öğretmenler Cad. No:14 Yüzüncüyıl 06530 Balgat / ANKARA

Tel : 0312 284 45 00 (Sosyal Bilimler Enstitüsü: 259 / Fen Bilimleri Enstitüsü: 343) Faks : 0312 285 96 31

internet: www.cankaya.edu.tr e-posta: webadmin@cankaya.edu.tr

20 yıldır başarılarımızla **gurur** duyuyoruz...

1991'den beri yükseköğretim kurumlarına kazandırdığımız mezunlarımız...

Mimarlık Mühendislik Fakülteleri
1422 Öğrenci

Tıp Fakülteleri
228 Öğrenci

Hukuk Fakülteleri
236 Öğrenci

İktisadi İdari Bilimler Fakülteleri
1015 Öğrenci

Fen Edebiyat Fakülteleri
446 Öğrenci

Dil Bilimleri Fakülteleri
478 Öğrenci

Diğer
1028 Öğrenci

2004 ÖSS Fen Lisemizde % **99 başarı**

2004 ÖSS Lisemizde % **94 başarı**

2004 ÖSS Ankara'da **ilk 100'de,**

Türkiye'de ise **ilk 500'de 6 öğrenci**

2004 LGS Ankara'da **ilk 100'de,**

Türkiye'de ise **1000'de 8 öğrenci**

2003 / TÜBİTAK Kimya Projeleri Yarışması, **Türkiye 3.lüğü**

2004 / TÜBİTAK Matematik Projeleri Yarışması,

Türkiye 3.lüğü

2004 / Balkan Matematik Olimpiyatı, **Balkan 2.liği**

2004 / 45. Uluslararası Matematik Olimpiyatı,

Dünya 3.lüğü

2004 / Lise Kız Basketbol Takımı

Ankara 1.liği - Türkiye 5.liği

2004 / Gençler Kız Basketbol Takımı

Ankara 2.liği - Türkiye 8.liği

2005 / Lise Erkek Basketbol Takımı

Ankara 2.liği

ARI OKULLARI

ARI ÖNOKUL - ARI İLKÖĞRETİM OKULU - ARI LİSESİ - ARI FEN LİSESİ

Öğretmenler Cad. 112/2 06530 100. Yıl - ANKARA (Çankaya Üniversitesi Yanı)
Tel: 0.312.286 85 85 Pbx • Fax: 0.312.286 85 94 • web: www.ariokullari.k12.tr

•• Çankaya Üniversitesi

gündem